

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

R A P O R

SINIR DIŞI EDİLEN YABANCILAR VE GERİ GÖNDERME YASAĞI

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

R A P O R

SINIR DIŞI EDİLEN YABANCILAR VE GERİ GÖNDERME YASAĞI

HAZİRAN 2022

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

SINIR DIŞI EDİLEN YABANCILAR VE GERİ GÖNDERME YASAĞI RAPORU

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Adres: Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00 | Faks: +90 312 422 78 99
www.tihek.gov.tr | tihek@tihek.gov.tr

ISBN: 978-605-06759-9-3

Yapım

Ajans Düş Pınarı
Adres: Birlik Mh. 465 Cd. No:1/5 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 (543) 235 12 25 - +90 (532) 658 93 11
Genel Ağ: www.duspinari.com
E-posta: bilgi@duspinari.com

Baskı Yeri ve Tarihi: Ankara, 2022

Baskı: Elma Teknik Basım Matbaacılık
İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1516/1 Sk. No: 35 Yenimahalle/ANKARA
Tel.: 0 (312) 229 9265
Sertifika No: 49617

© Raporda yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

R A P O R

SINIR DIŞI EDİLEN YABANÇILAR VE GERİ GÖNDERME YASAĞI

YÖNETİCİ SUNUŞU

İnsan haklarını korumak ve geliştirmek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde çok sayıda kurum ve kuruluş oluşturulmuştur. Bu kapsamda Soğuk Savaş sonrası dönemde yaygınlık kazanan ulusal insan hakları kurumları bu misyonu icra etmek amacıyla kurumsal yapısına kavuşturulmuştur. Bu türden kurumsal yapıların 'minimum gereklilikler setini' oluşturan Paris Prensipleri, 1993 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilmiştir. Paris Prensipleri, ulusal insan hakları kurumlarını tanımlayan yetkili uluslararası 'standartlar' veya 'minimum gereklilikler seti' olarak işlev görmektedir. Paris Prensipleri ile uyumluluk arz eden ulusal insan hakları kurumları, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi noktasında önemli kurumsal aktörler olarak tanınmıştır.

Ulusal insan hakları kurumu olarak kurumsal yapısına kavuşturulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK), "*insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etme*" alanlarında faaliyet göstermektedir. TİHEK, eşitlik ve insan hakları

kurumu olmasının yanı sıra *“ulusal önleme mekanizması”* görevini de haiz bir kurum olarak yasal görev ve yetkilerini icra etmektedir. TİHEK'in insan haklarının korunması ve geliştirilmesi misyonu çerçevesinde ilgili mevzuatta tanımlanmış birden çok görev ve yetkisi bulunmaktadır.

Sınır dışı edilen yabancıları ve geri gönderme yasağını ele alan bu Rapor, 6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun 'Kurumun görevleri' başlıklı 9'uncu maddesinde düzenlenen *“İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak”* ile *“Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak”* hükümleri uyarınca hazırlanmıştır.

Uluslararası hukuk uyarınca her devletin kendi ülkesi üzerinde 'tam ve münhasır egemenlik yetkisi' bulunmaktadır. Bu egemenlik yetkisi kapsamında devletler yabancıların giriş-çıkış ve ikametlerine yönelik düzenlemeler yapabilmektedir. Söz konusu yetki, ilgili mevzuatta tanımlanmış birtakım nedenlerin varlığı halinde devletlerin yabancıları sınır dışı edebilmesini olanaklı hale getirmektedir. Ancak bu noktada sınır dışı edilen/edilecek yabancıların işkence ve kötü muameleyle karşılaşmalarının önlenmesi bakımından 'geri gönderme yasağının' dikkate alınması önem arz etmektedir. Bundan ötürü sınır dışı etme kararlarında (*deport*) gerekçe olarak kullanılan tahdit kodlarının ayrıca ele alınması gerekmektedir.

Raporda, sınır dışı edilen yabancıların gönderildikleri ülkede işkence ve kötü muameleyle uğrama riskinin ortadan kaldırılması ve hukuk devleti ilkesinin gerekliliklerine uyarlı biçimde sınır dışı edilen yabancıların karşılaşabilecekleri işkence ve kötü muamele tehdidine yönelik tespitler ve tavsiyeler sunulmuştur.

Belirlenen metodolojik çerçevede hazırlanan *“Sınır Dışı Edilen Yabancılar ve Geri Gönderme Yasağı Raporu”*, mevcut durumun objektif biçimde tespiti ve sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Raporlama sürecine çoğulcu bir metodolojik yaklaşım ve katılımcı paydaşlık temelinde görüş ve değerlendirmeleriyle katkı sunan ve destek olan tüm kamu kurumlarının değerli mensuplarına, sivil toplum kuruluşlarının (STK) temsilcilerine, akademisyenlere ve Kurumumuzun değerli personeline şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
ABD / US	: Amerika Birleşik Devletleri
AIHRC	:Afghanistan Independent Human Rights Commission (Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu)
AİHM / Mahkeme	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS / Sözleşme	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BBC	: British Broadcasting Corporation (Britanya Yayın Kuruluşu)
BM / UN	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
bs.	: baskı
CAT	: Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme)
COI	: Country of Origin Information (Menşe Ülke Bilgisi)
CPT	: European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi)
DAEŞ	: Al Devlet - Al - İslamiyya Fil Irak Wel Şam (Irak Şam İslam Devleti)
DAEŞ - H	: DAEŞ - Horasan
Ed.	: editör
EYP	: el yapımı patlayıcı
HRW	: Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)

İKBY	: Irak Kürt Bölgesel Yönetimi
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
Kurul	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurulu
m.	: madde
Mazlumder	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
NDS	: National Directorate of Security (Ulusal Güvenlik Müdürlüğü)
OPCAT	: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol)
R.G.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: sayı
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SNHR	: Syrian Network for Human Rights (Suriye İnsan Hakları Ağı)
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü
UNAMA	: United Nations Assistance Mission in Afghanistan (Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu)
USDOS	: United States Department of State (Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı)
YUKK	: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İÇİNDEKİLER

4	YÖNETİCİ SUNUŞU
6	KISALTMALAR
11	GİRİŞ

16	I. BAŞLANGIÇ
16	A. Amaç
16	B. Yasal Dayanak
16	C. Yöntem ve Kısıtlar

20	II. DEVLETİN EGEMENLİĞİ KAPSAMINDA YABANCILARIN GİRİŞ, ÇIKIŞ VE İKAMETLERİ

26	III. SINIR DIŞI ETME
26	A. Yabancıнын Sınır Dışı Edilmesi ve Sınır Dışı Etmeye İlişkin Düzenlemeler
28	B. Yabancıнын Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Usuli Güvenceler ve Sınır Dışı İşlemlerine Karşı İtiraz

34	IV. SINIR DIŞI İŞLEMLERİ KAPSAMINDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ
34	A. Mülteci Hukukununun Temel İlkelerinden Biri Olarak Geri Göndermeme İlkesi
37	B. İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve Uygulanması
40	C. Yabancıнын Sınır Dışı Edilmesinde Devletin Yükümlülükleri

44	V. YABANCININ SINIR DIŞI EDİLECEĞİ ÜLKENİN DEĞERLENDİRİLMESİ
44	A. Genel Olarak
47	B. Ülke Örnekleri
47	1. Afganistan İslam Cumhuriyeti
52	2. Irak Cumhuriyeti
56	3. Mısır Arap Cumhuriyeti
59	4. Suriye Arap Cumhuriyeti

66	VI. TAHDİT KODLARI

72	VII. GENEL DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER
72	A. Genel Değerlendirme
73	B. Tavsiyeler

75	KAYNAKÇA

GİRİŞ

TİHEK tarafından hazırlanan bu Raporda, sınır dışı edilen yabancıların gönderildikleri ülkede işkence ve kötü muameleye uğramaları riskine dair birtakım tespitlerde bulunulmuştur. Sınır dışı işlemlerinin muhatabı olan kişiler, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olmayanlar; başka bir deyişle yabancılardır. Nitekim Anayasa'nın 23'üncü maddesinde, vatandaşların sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılmayacağı düzenlenmiştir. Yabancı kavramı bakımından uluslararası hukukta henüz üzerinde oydışmaya varılmış bir tanım bulunmamakla beraber;¹ 11/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (ü) bendine göre yabancı, "*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*" şeklinde tanımlanmıştır. Bu anlamda sınır dışı, bir devletin vatandaşı olmayan kişinin ilgili devlet topraklarında kalmasının yasaklanmasını ifade eden kavramdır. Bu yönüyle öncelikle sınır dışı işlemlerinin muhatabı olan kişilerin taşıdığı "yabancılık" kavramının temeli olan göç olgusunun irdelenmesi gerekmektedir.

İnsanlar tarih boyunca çeşitli sebeplerle yer değiştirmiştir. Bu sebepler kimi zaman savaş, iç karışıklık, zulüm, doğal afetler, kuraklık iken kimi zaman daha rahat yaşam koşullarının talep edilmesi olmaktadır. Nitekim söz konusu sebeplerden dolayı meydana gelen insan hareketliliği, zorunlu veya isteğe bağlı göç olarak nitelendirilmektedir. Göçün sebepleri farklı olsa da bu durum, insanlığın tarih boyunca karşılaştığı ve ilerleyen süreçte de karşılaşılabileceği bir olgudur.² Çeşitli saik ve sebeplerle göç olgusuna muhatap olan insanlar, bu süreçte ve sonrasında birçok zorlukla ve mağduriyetle karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla insan hakları bakımından göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar hassas gruplar içinde değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda özellikle göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının çerçevesinin çizilmesi gerekmektedir. "Göçmen", "mülteci" ve "sığınmacı" kavramları öğretide, kapsadığı kitleler bakımından tartışmalıdır. *Göçmen* kavramı, dışarıdan herhangi bir zorlama olmaksızın kendi istekleriyle yer değiştiren kişileri ifade etmektedir. *Mülteci* kavramı ise ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden karşı karşıya kalabileceği zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korku sebebiyle ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişiyi ifade etmektedir.³ Doktrinde *sığınmacı* kavramına ilişkin olarak mülteci kavramının Türkçe karşılığı olduğuna dair bir görüş bulunmakla birlikte;⁴ genel kabul, bu kavramın varış ülkesinde kişinin iltica başvurusu yapması sonrası mülteci statüsü kazanmasına kadar geçen sürede taşıdığı sıfat olduğu yönündedir.⁵ Bu anlamda sığınmacı, fiili (de facto) mülteci anlamına gelmektedir. Mülteci statüsü kazanıldığında kişinin elde ettiği haklar, sığınmacılara göre

¹ Ertuğrul Yazar, **İnsan Hakları Bağlamında Avrupa'da Yabancı Terörist Savaşçılar**, Adalet Yayınevi, 2021, s. 37.

² Göç ve mülteciliği doğuran olayların devamlılık arz ettiğine dair tipik bir örnek olarak, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna savaşı gösterilebilir. Bu kapsamda mezkûr savaş sebebiyle 3 milyondan fazla Ukraynalı mülteci konumuna düşmüştür. Anadolu Ajansı, "BM: Ukrayna'da en az 726 sivil öldü, 3 milyon 63 bin mülteci komşu ülkelere geçti", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-bm-ukraynada-en-az-726-sivil-oldu-3-milyon-63-bin-mul-teci-komsu-ulkelere-gecti/2537247>, (E.T: 16.03.2022).

³ Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Ed. Bülent Çiçekli, No: 18, 2009, s. 43.

⁴ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 16. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 203.

⁵ Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, ed. Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath-Cross, 2. bs, t.y., s. 74; Deniz Servantie, **Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü**, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2017, s. 41.

daha geniş olmaktadır. Bu Raporda ise *mülteci* ifadesi şemsiye kavram olarak, zorunlu sebeplerle göç eden tüm kişileri kapsayacak şekilde kullanılmış olup, bu kişilerin uluslararası hukuk anlamında “mülteci” statüsü kazanıp kazanmadıkları dikkate alınmamıştır.

Ülkemizden mülteciler sınır dışı edilebildiği gibi göçmen statüsündeki kişiler de sınır dışı kararının muhatabı olabilmektedir. Ancak uygulamada daha çok mültecilerin sınır dışı edildiği göz önünde bulundurulduğunda, ülkemizin son yıllarda karşı karşıya kaldığı mülteci sayısındaki artışın arka planının irdelenmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

2010 yılında “demokrasi, özgürlük ve insan hakları talepleri” ile Tunus’ta başlayan ve kısa sürede birçok ülkeye yayılan hükümet karşıtı isyanları ifade eden Arap Baharı’nın etkisiyle, bölge halkları ciddi bir göç hareketine başlamıştır. Özellikle isyanların yaşandığı bölgelere komşu ülkeler, doğal olarak, bu göç hareketlerinden daha fazla etkilenmiştir. Özellikle, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç karışıklıklar sebebiyle ülkemiz yoğun bir mülteci akınına uğramıştır.

Bu kapsamda, ülkemizde 50.983’ü geçici barınma merkezlerinde olmak üzere, toplamda 3.750.462 kayıtlı geçici koruma altında Suriye uyruklu kişi bulunmaktadır.⁶ 2020 yılında⁷ olduğu gibi 2021 yılında⁸ da dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke olan Türkiye, mülteciler konusunda üzerine düşen insani sorumluluğu sosyal ve ekonomik olanakları dahilinde yerine getirmektedir.⁹ Bu yönüyle ülkemizin pozitif ayrıştığını ifade etmek mümkündür.¹⁰ Ülkemizde bulunan mültecilerin günlük ihtiyaçlarının karşılanması hususunda başarılı bir tutum izlenmekte, bu kapsamda sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları, sosyal hizmet merkezleri ve belediyeler tarafından birtakım yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır.¹¹

Diğer yandan, göç hareketleri devletler açısından kimi zaman güvenlik tehdidi olarak görülebilmektedir. Özellikle 11 Eylül Saldırıları’ndan sonra küresel düzeyde güvenlik algısında meydana gelen değişiklik, göç olgusunu da etkilemiştir. Bu kapsamda göçün oluşturduğu risklerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Nitekim devletler özellikle milli güvenlik ve kamu düzeni açısından tehdit oluşturan yabancıları sınır dışı ederek ulusal güvenliklerini koruma altına almaya çalışmaktadır. Milli güvenlik unsuruna dayanan sınır dışı kararlarının bir sebebi de tahdit kodları olmaktadır. Bu kapsamda uygulamada, tahdit kodu sebebiyle yapılan sınır dışı işlemlerinde birtakım hukuka aykırılıkların ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

Bu doğrultuda, Kurumumuza yapılan bir başvuruda, başvuruca özetle “müvekkilinin Musul’da ikinci üniversite eğitimi sırasında, Irak özel birliklerince gözaltına alındığını, hiçbir hukuki işlem yapılmadan iki yıl tutuklu kaldığını ve ağır işkencelere tabi tutulduğunu, DAES’in Musul’a hâkim olmasıyla 2015’te Türkiye’ye sığındığını, insani ikamet izniyle ve yasa çıktıktan sonra uluslararası koruma başvuru sahibi olarak yasal

⁶ Söz konusu sayısal veriler 10 Mart 2022 tarihi itibarıyla geçerlidir. Göç İdaresi Başkanlığı, “Geçici Koruma”, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (E.T: 16.03.2022).

⁷ Uluslararası Af Örgütü, “2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu”, 2021, s. 66, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/POL-1032022021TURKISH.pdf>, (E.T: 14.03.2022).

⁸ Human Rights Watch, “World Report 2022-Events of 2021”, 2022, s. 670, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2022/01/World%20Report%202022%20web%20pdf_0.pdf, (E.T: 25.02.2022).

⁹ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Türkiye’deki Mülteciler ve Sığınmacılar**, <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> (E.T: 30.10.2021).

¹⁰ TIHEK, İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2020 Raporu, s. 22, https://www.tihet.gov.tr/upload/file_editor/2022/02/1644846431.pdf, (E.T: 18.03.2022).

¹¹ UNHCR Türkiye, “Sosyal ve mali yardım”, <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/>, (E.T: 08.03.2022).

olarak ülkemizde ikamet ettiğini, hiçbir yasadışı işe bulaşmadığını ve oto yıkama işinde çalışarak ailesini geçindirdiğini, 2019'da dolandırılmasından dolayı alacağını istemesi üzerine iftira sonucu Ankara Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü tarafından gözaltına alındığını ve kendisi hakkında DAESH üyesi şahıslarla irtibatlı olduğuna dair tutanak düzenlendiğini, Ankara 2. Sulh Ceza Hâkimliğince itirazının kabul edilerek idari gözetim kararının kaldırıldığını, Ankara 1. İdare Mahkemesinin ise sınır dışı etme kararının iptali talebini reddettiğini, Anayasa Mahkemesince bilgi ve belgelere ihtiyaç duyulduğundan bu aşamada tedbire karar verildiğini, Irak'a iade edilmesi durumunda idam, işkence ve kötü muamele riski olduğunu" iddia etmiştir.¹²

¹² TİHEK, 27.11.2020 tarih ve 1323 sayılı başvuru.

I

BAŞLANGIÇ

I. BAŞLANGIÇ

A. Amaç

TİHEK tarafından hazırlanan bu Rapor, sınır dışı işlemlerinin insan hakları yönünden değerlendirilmesi, Türkiye'deki durumun tespit edilmesi ve bu konuya ilişkin sorun alanlarına yönelik çözüm önerileri ortaya konulması amaçlarını taşımaktadır.

B. Yasal Dayanak

20/04/2016 tarihli ve 29690 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki hükümleri ihtiva etmektedir.

"Kurumun görevleri şunlardır: a) İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak, ..., f) İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek, ..., l) Kamuoyunu bilgilendirmek, düzenli yıllık raporlar dışında, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak."

Paris Prensipleri'nin 3'üncü maddesinde de yukarıdaki hükümlerle aynı mahiyette şu hükümlere yer verilmiştir.

"Hükümete, parlamentoya ve diğer ilgili bütün organlara, bunların talebi üzerine veya kendi inisiyatifleriyle, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirir, tavsiyelerde bulunur, öneriler ve raporlar sunar."

Bu Rapor, TİHEK tarafından anılan görevlerin ifası doğrultusunda hazırlanmıştır.

C. Yöntem ve Kısıtlar

İşbu Raporun hazırlanmasında, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve bunların denetim ve izleme organlarının rapor ve değerlendirmeleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihatları, doktrin, ulusal mevzuatımız, Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları ile ulusal ve uluslararası nitelikteki sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına başvurulmuştur. Ayrıca, ilgili kişi ve kuruluşlarla resmi yazışmalar ve görüşmeler gerçekleştirilmiş, basın ve medya organlarından edinilen bilgilerden yararlanılmıştır.

Hakkında tahdit kodu konulması gerekçesiyle sınır dışı edilen yabancıların gönderildikleri ülkede işkence ve kötü muameleye uğrama riskine ilişkin hazırlanan bu Rapor, yedi bölümden oluşmaktadır. Raporun ilk bölümünde amaç, yasal dayanak ile yöntem ve kısıtlar ele alınmıştır. Raporun ikinci bölümünde devletin egemenliği ilkesi kapsamında yabancıların giriş, çıkış ve ikametleri, üçüncü bölümünde ulusal ve uluslararası mevzuat ışığında sınır dışı etme prosedürü, dördüncü bölümünde sınır dışı işlemleri kapsamında geri gönderme ilkesi incelenmiştir. Raporun beşinci bölümünde ise, yabancıların sınır dışı edileceği ülkenin değerlendirilmesi bağlamında bazı ülke örnekleri ele alınmıştır. İşbu Raporun hacmi kapsamında örnek değerlendirme teşkil etmek üzere birtakım ülkelerin seçilmesi zarureti hâsıl olmuştur. Ülkemizdeki yabancıların sınır dışı

edilip gönderildikleri ülkeler farklı birtakım sosyo-politik yapılara sahiptir. Bu Raporda, ülkemizden sınır dışı edilen yabancıların yoğun olarak gönderildiği, yabancılar tarafından ulusal veya uluslararası yargı mercilerine yapılan başvurulara sıkça konu olan ya da sivil toplum kuruluşları raporlarına yansıyan olayların gerçekleştiği ülkelere dördü ele alınacaktır.¹³ Bu ülkeler; Afganistan İslam Cumhuriyeti, Irak Cumhuriyeti, Mısır Arap Cumhuriyeti ve Suriye Arap Cumhuriyeti'dir. Raporun altıncı bölümünde tahdit kodlarına ilişkin tespitlere, "Genel Değerlendirme ve Tavsiyeler" başlıklı son bölümünde ise, geri göndermeme ilkesi ile işkence ve kötü muamele yasağı perspektifinde; sınır dışı işlemleri kapsamında gerçekleştirilecek insan hakları ihlallerinin önüne geçilebilmesi adına birtakım değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

¹³ Örnek değerlendirmeler için bkz: Mazlumder, "Tahdit Kodu Mağdurları Raporu", 2020, <https://drive.google.com/file/d/1Cay5e5hkHT5RQUf5HWtyL36I9ARm-Gh/view>, (E.T: 08.03.2022).

II

**DEVLETİN EGEMENLİĞİ KAPSAMINDA
YABANCILARIN GİRİŞ, ÇIKIŞ VE
İKAMETLERİ**

II. DEVLETİN EGEMENLİĞİ KAPSAMINDA YABANCILARIN GİRİŞ, ÇIKIŞ VE İKAMETLERİ

Devleti oluşturan unsurlar ülke, insan topluluğu, siyasi otorite ve egemenlik olup, bu unsurlardan devletin egemenliği ilkesi uluslararası hukukun temel ilkelerinden biridir. Bu kapsamda egemenlik, herhangi bir üst otoritenin tabiiyetinde olmaksızın devletin iç ve dış işlerinde bağımsız olmasını ifade eder. Devletler ülkelerinde münhasır egemenliğe sahiptir. Devletlerin egemenliği ilkesinin bir sonucu da devletlerin iç işlerine karışılmaması ve müdahale edilememesidir. Devletler, tabi olunan uluslararası antlaşma hükümleri saklı kalmak kaydıyla yabancıların ülkeye giriş yapıp yapmaması konusunda yetkili tek karar mercii olup, yabancıların ülkeye giriş, çıkış ve izin işlemleri devletlerin münhasır yetki alanındadır.¹⁴

Devletlerin egemenlik yetkilerine dâhil olan göç konusu bakımından “takdir marjı” kavramının açıklanması ve insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasının engellenmesi yönünden bu kavramın sınırlarının ortaya konulması önem arz etmektedir. Takdir marjı, AİHM içtihadında ihlal incelemesi yapılırken ulusal yasama, yürütme ve yargı organlarına bırakılan bir değerlendirme alanını ifade eden ve ikincillik ilkesi gereği kabul edilen bir doktrindir. Buna göre devletlerin, hukuk kurallarını oluşturma, hukukun yorumlanıp uygulanması ve ilgili hakka yapılan müdahalenin gerekliliği ile ölçülülüğü hususunda hareket ettiği bir takdir alanı söz konusudur.¹⁵ Göç, devletlerin takdir marjlarının geniş olduğu alanlardan biridir. Ancak bu takdir marjının sınırlarının belirlenmesi konusunda birtakım zorluklarla karşılaşıldığının da belirtilmesi gerekmektedir.

Yabancıların giriş, çıkış ve ikametleri konusunda devletlerin egemenliği konusu AİHM yargılamalarına da konu olmuştur. AİHM devletlerin, vatandaşlarını terör şiddetine karşı korumak ve terörizmle etkin mücadele etmek için aşması gereken zorluklara vurgu yaparak Sözleşme hükümlerinin yorumlanmasında devletlerin orantısız güçlükler ile karşılaşmaması gerektiğini belirtmektedir.¹⁶ Nitekim, terör eylemlerinin sıklığı, ölümcüllüğü ve yaygınlığının arttığı; başka bir anlatımla terörizmin günümüzde küresel düzeyde bir sorun alanı teşkil ettiği görülmektedir.¹⁷

AİHM, ulusal makamların yabancılar hakkında milli güvenliğe yönelik tehlike oluşturduğu ifade edilen maddi unsurlara ve sınır dışı edilmelerine dayanak olarak kullanılan bilgi ve belgelerin içeriğine işlemin muhatabınca erişim sağlanması gerektiğini, fakat bu hakların mutlak olmadığını; milli güvenlik, misilleme riskine karşı tanıkların korunması ve polis soruşturma yöntemlerinin gizliliği hususları ile yabancıların menfaatleri arasında bir denge kurulması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸

¹⁴ Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 12. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2018, s. 117, 118.

¹⁵ Hasan Tahsin Gökcan, “Bireysel Başvuruda İkincillik İlkesi ve Denetim Yetkisinin Sınırları Sorunu”, **TBB Dergisi**, S. 135, 2018, s. 17-18.

¹⁶ AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli Muhammad ve Muhammad/Romanya Kararı § 132.

¹⁷ Yazar, *İnsan Hakları Bağlamında Avrupa’da Yabancı Terörist Savaşçılar*, s. 413.

¹⁸ AİHM, 35289/11, 19 Eylül 2017 Tarihli Regner/Çek Cumhuriyeti Kararı § 148; ceza yargılaması bakımından AİHM, 27052/95, 16 Şubat 2000 Tarihli Jasper/Birleşik Krallık Kararı, § 52.

Bu kapsamda ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), yabancıların bir ülkeye giriş yapma veya orada ikamet etme hakları konusunda garanti sağlamamaktadır.¹⁹ AİHM, uluslararası hukukun yerleşmiş ilkeleri çerçevesinde devletlerin sözleşmelerden doğan yükümlülükleri saklı kalmak kaydıyla, devletlerin ülkelerine yabancıların girişleri, kalışları ve sınır dışı edilmelerini kontrol etme hakkı bulunduğunu hatırlatmaktadır.

Anayasa'da yabancıların ülkeye girişleri, ülkede ikamet edişleri ve ülkeden çıkarılmalarına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Anayasa Mahkemesi (AYM) kararlarında da bu hususların devletlerin egemenlik yetkisine dâhil olduğu ifade edilmiştir.²⁰ Dolayısıyla devletin yabancıları ülkeye kabul etmekte veya ülkeden sınır dışı etmekte takdir yetkisinin bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak yabancılar hakkında giriş, ikamet ve ülkeden çıkışa yönelik tesis edilen işlemlerin, AİHS kapsamında düzenlenen temel hak ve özgürlüklere yönelik bir sınırlandırma teşkil etmesi halinde işlemin muhatabı olan yabancılar, temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla AİHM'e başvurabilmektedir. Nitekim anılan işlemlerin -Anayasa'da

¹⁹ AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli Muhammad ve Muhammad / Romanya Kararı, § 114; AİHM, 22689/07, 13 Aralık 2012 Tarihli De Souza Ribeiro/Fransa Kararı § 77; AİHM, 47287/15, 21 Kasım 2019 Tarihli Ilias ve Ahmed/Macaristan Kararı, § 125.

²⁰ AYM, 2016/5604, 24 Mayıs 2018 Tarihli Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad Kararı, § 51.

güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklere müdahale oluşturması ve gerekli diğer şartların gerçekleşmesi halinde- AYM'ye bireysel başvuruya konu edilebilmesi de mümkündür.²¹

Yabancıların ülkeye giriş ve ikametlerinin taşıdığı ayrıksı özellik, ayrımcılıkla mücadele ve eşitliğin sağlanması bakımından TIHEK'e yapılacak başvurular yönünden de gündeme gelmektedir. Bu kapsamda 6701 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrasının g bendinde, vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan farklı muamele halinde ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği belirtilmiştir. Eş deyişle, devletlerin bu konudaki takdir marjı, Kurumumuzun Kuruluş Kanunu'nda da teyit edilmiştir.

AİHM, ilk defa *Soering / Birleşik Krallık*²² kararında, başvuranın işkence ve kötü muamele görme riski altında bulunduğu ülkeye iade edilmesinde, Sözleşme'nin 3'üncü maddesi kapsamında iade eden devletin sorumluluğunun bulunduğunu ifade etmiştir. Bu karardan sonra Mahkeme, yabancıların sınır dışı edilmesi hususunda Sözleşme'nin 2 ve 3'üncü maddeleri bakımından ihlallerin meydana gelebileceğine yönelik

²¹ AYM, 2016/5604, 24 Mayıs 2018 Tarihli Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad Kararı.

²² AİHM, A Serisi, 161, 07 Temmuz 1989 tarihli *Soering / Birleşik Krallık* kararında başvurucunun, Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından idam cezası ile yargılanaacağı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Virginia eyaletine iade edilmesi işleminin 3'üncü maddeyi ihlal edeceğini hükme bağlamıştır.

kararlar vermiştir. Dolayısıyla varış ülkesinde yaşam hakkı veya işkence ve kötü muamele yasağına aykırı bir muameleyle maruz kalma riskine dair önemli gerekçeler gösteren yabancının sınır dışı edilmesi halinde, devletin sorumluluğu söz konusu olabilecektir.

Yine AİHM içtihatlarına göre, yabancıların sınır dışı edilmesi işlemleri devletlerin takdir yetkisine tabi olmakla birlikte bu yetki, yabancının insan haklarının ihlaline sebep olacak şekilde kullanılamaz.²³ Bu kapsamda sınır dışı edilen bir yabancı yönünden yaşam hakkı, özellikle işkence ve kötü muamele yasağının ihlali söz konusu olabilmektedir.

Bu açıklamalar ışığında, devletlerin güvenlik gerekçesiyle veya kamu düzenini korumak amacıyla egemenliğine dayanarak yabancılara yönelik birtakım tedbirler alabileceği kabul edilmekle birlikte, bir taraf devletin sınır dışı etme eylemi 3'üncü madde kapsamında bir soruna yol açabilmekte ve bu nedenle AİHS kapsamında söz konusu kişinin **sınır dışı edilmesi halinde 3'üncü maddede belirtilen muamelelere maruz kalmaya yönelik ciddi bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için sağlam gerekçelerin gösterilmesi** durumunda bu devlete sorumluluk yüklenmektedir. Böyle bir durumda 3'üncü madde, söz konusu kişiyi o ülkeye sınır dışı etmemeye dair bir yükümlülüğe işaret etmektedir.²⁴

Özetle göçün esasen devletlerin egemenlik yetkilerini kullandıkları bir alan olduğu, fakat bu durumun insan hakları korumasına hanel getirmedeği belirtilmelidir. Eş deyişle, devletlerin bu konuda sahip olduğu yetki sınırsız değildir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin de belirttiği gibi günümüzde bu yetki insan hakları hukukunun "işkence, insanlık dışı veya küçük düşürücü muamele veya ceza yasağına" ilişkin düzenlemeleriyle sınırlandırılmıştır.²⁵

²³ AİHM, 14139/03, 05 Ekim 2006 Tarihli, Bolat / Rusya Kararı, § 81; AİHM, 2512/04, 12 Şubat 2009 Tarihli Nolan ve K. / Rusya Kararı § 112; AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli Muhammad ve Muhammad / Romanya Kararı.

²⁴ AİHM, 37201/06, 28 Şubat 2008 Tarihli Saadi / İtalya Kararı, § 124-125; AİHM, 43611/11, 23 Mart 2016 Tarihli F.G. / İsveç Kararı, § 111 ve AİHM, 59166/12, 23 Ağustos 2016 Tarihli J.K. ve Diğerleri/ İsveç Kararı § 79.

²⁵ Salih Efe, Orçun Ulusoy, "117 Soruda Mülteci Hakları", İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2013.

III

SINIR DIŞI ETME

III. SINIR DIŞI ETME

A. Yabancıнын Sınır Dışı Edilmesi ve Sınır Dışı Etmeye İlişkin Düzenlemeler

“Sınır dışı” kavramı, suçluların iadesi dışında, yasalara uygun Şekilde ũlke topraklarında ikamet eden bir yabancıнын ũlke toprakları dıŐına çıkarılmasını gerektiren her türlü tedbiri iğermektedir. Hem ulusal hem de uluslararası mevzuatta sınır dışı etme işlemlerine ilişkin birtakım düzenlemelere yer verilmiş ve yabancıların sınır dışı edilmesi işlemleri bakımından hukuki standartlar ortaya konulmuştur.

Ulusal mevzuatımızda sınır dışı etme ile ilgili olarak muhtelif kanuni düzenlemelerde hükümler bulunsa da, en geniş kapsamlı düzenlemelere YUKK'ta yer verilmiştir. YUKK'un 54'üncü maddesinde, hakkında sınır dışı etme kararı alınacak olan kişiler belirtilmiştir:

“(1) AŐağıda sayılan yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınır:

- a) 5237 sayılı Kanununun 59 uncu maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler*
- b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar*
- c) Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan iŐlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar*
- ç) Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meŐru olmayan yollardan sağlayanlar*
- d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar*
- e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aŐanlar veya vizesi iptal edilenler*
- f) İkamet izinleri iptal edilenler*
- g) İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler*
- ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler*
- h) Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler ya da bu hükümleri ihlale teŐebbüs edenler*
- ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler*
- i) Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiŐ sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar*
- j) İkamet izni uzatma baŐvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar*

k) Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler.

(2) Bu maddenin birinci fıkrasının (b), (d) ve (k) bentleri kapsamında oldukları değerlendirilen uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabilir.”

İlgili düzenlemede görüldüğü üzere, terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olan; kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturan ya da uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilen yabancıların uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi olmaları halinde uluslararası koruma işlemlerinin her aşamasında sınır dışı etme kararı alınabilmektedir.

YUKK'un 52'nci ve 53'üncü maddeleri kapsamında yabancılar, Göç İdaresi Başkanlığı'nın²⁶ talimatı üzerine veya valiliklerce resen alınan sınır dışı etme kararıyla, menşe ülkesine veya transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilmektedir.

YUKK gereği, sınır dışı etme kararı gerekçeleriyle birlikte tebliğ edilmektedir. Tebliğ işlemi, sınır dışı etme kararı alınan yabancıya, yasal temsilcisine ya da avukatına yapılabilmektedir. YUKK'un 53'üncü maddesinde, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların avukat ile temsil edilmemesi halinde yapılması gerekli olan işlemler de düzenlenmiştir. Buna göre söz konusu yabancı veya yasal temsilcisi; kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilmektedir.

YUKK'un 53'üncü maddesi kapsamında, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı idare mahkemesine başvuru yapabilmektedir. 15 gün olan başvuru süresi, 06/12/2019 tarihli ve 7196 sayılı Kanun ile 7 güne düşürülmüştür. YUKK'un ilgili hükmünde yapılan değişikliğin gerekçesi incelendiğinde, 15 günlük dava açma süresinin tamamlanmasını beklemenin yabancıların geri gönderme merkezlerinde en az 15 gün kalmasını gerektirdiği, bu durumun yabancıların özgürlüğünü kısıtladığı ve barınma giderlerini arttırdığı, yeni düzenleme ile bu durumun önüne geçebilmek amacıyla 15 günlük dava açma süresinin 7 gün olarak düzenlendiği belirtilmiştir.²⁷ Yapılan düzenleme ile her ne kadar yabancıların özgürlüğünün kısıtlanmasının önüne geçilebilmesi hedeflenmiş olsa da dava açma süresinin kısaltılması mahkemeye erişim imkânlarını kısıtlamaktadır. Sınır dışı etme gibi ağır hukuki sonuçları olan bir idari işleme karşı dava açma süresinin kısaltılmasının, yabancılar açısından oldukça dezavantajlı durumlara sebebiyet vermesi muhtemeldir.

Söz konusu düzenlemeye göre tebliğden itibaren 7 gün içinde başvuru yapan kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirecektir. İdare mahkemesinin başvurusu sonuçlandırma süresi 15 gün olarak düzenlenmiştir. İdare mahkemesinin sınır dışı etme kararına karşı itiraz başvurusu hakkında

²⁶ 29/10/2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 85 No'lu Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 'Başkanlık' statüsüne yükseltilmiş ve bu kapsamda "T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü" olan Kurum adı, "T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir. 85 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 31'inci maddesinde yer alan hüküm gereği, mevzuatta Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne yapılan atıflar Göç İdaresi Başkanlığına yapılmış sayılacağından dolayı yabancıların sınır dışı edilmesi kararı bakımından talimat verme yetkisi Göç İdaresi Başkanlığına aittir.

²⁷ TBMM, Mevzuat Bilgi Sistemi, [https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=260281&pkanunnumarasi=7196,\(E.T: 07.03.2022\)](https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlarno=260281&pkanunnumarasi=7196,(E.T: 07.03.2022)).

vermiş olduğu karar kesindir. Belirtilmelidir ki, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması halinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilemeyecektir.

YUKK gereği, sınır dışı kararı alınabilecek kişilerden olan yabancılar hakkında istisnai olarak bazı hallerde, sınır dışı kararı alınamayacaktır. Buna göre, yabancıların sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi bir emare bulunuyorsa söz konusu yabancı sınır dışı edilemeyecektir. Bu durum, Raporun dördüncü bölümünde detaylı bir şekilde ele alınacak olan geri göndermeme ilkesinin bir yansımasıdır.

Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında idari gözetim kararı alınabilmekte olup söz konusu idari gözetim süresi YUKK'un 57'nci maddesine göre kaideten 6 ayı geçmemektedir. Ancak bu süre, sınır dışı etme işlemlerinin yabancıların iş birliği yapmaması veya ülkesiyle ilgili doğru bilgi ya da belgeleri vermemesi nedeniyle tamamlanamaması hâlinde, en fazla 6 ay daha uzatılabilir. Hakkında idari gözetim kararı alınan yabancılar geri gönderme merkezlerine alınmaktadır. Ülkemizde hâlihazırda 2'si geçici olmak üzere, 25 adet geri gönderme merkezi bulunmakta olup bunların toplam kapasitesi 15.908'dir.²⁸

AYM, sınır dışı edilen yabancıların yaşamının tehlikeye girebileceği veya kötü muameleye tabi tutulacağına ilişkin risk bulunan bir ülkeye gönderilmesine karar verildiği hallerde, sınır dışı kararının uygulanmış olması ya da uygulanmasının önünde bir engel bulunmamasını bu doğrultudaki ihlal iddialarının incelenmesi için bir şart olarak değerlendirmektedir.²⁹

B. Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Usuli Güvenceler ve Sınır Dışı İşlemlerine Karşı İtiraz

Yabancıların sınır dışı edilmesi işlemlerinde birtakım usuli güvencelerin sağlanması gerekliliği söz konusudur. Bu doğrultuda, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin (1951 Cenevre Sözleşmesi) 32'nci maddesi kapsamında Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir. Ayrıca böyle bir mültecinin sınır dışı edilmesi kararı bakımından, ilgili yasal sürece uygunluk da sağlanmalıdır. Aynı maddede kapsamında, zorunlu ulusal güvenlik nedenlerinin aksine bir uygulamayı gerekli kıldığı haller dışında, mültecinin durumunu açıklaması için delil sunmasına, kararları temyiz etmesine, bu amaçla yetkili bir makamın ya da yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine izin verilecektir. İlgili düzenlemede yer alan diğer bir usuli güvence ise taraf devletlerin bu durumdaki bir mülteciye, diğer bir ülkeye yasal olarak kabulün sağlanabilmesi için makul bir süre tanıması gerekliliğidir. Taraf devletlerin, söz konusu makul süre içinde, gerekli görülen içişleriyle ilgili herhangi bir önlemleri alma hakkını saklı tutacakları öngörülmektedir.

Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin "Yabancıların sınır dışı edilmelerine karşı usuli güvenceler" başlıklı 13'üncü maddesinde; bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancıların

²⁸ Göç İdaresi Başkanlığı, Merkezler, <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33> (E.T: 28.10.2021).

²⁹ AYM, 2018/2021, 26 Mayıs 2021 Tarihli A.S. Kararı, § 19.

ancak belirli şartların gerçekleşmesi halinde sınır dışı edilebileceği ifade edilmektedir. Buna göre, öncelikle hukuka uygun olarak verilmiş bir sınır dışı etme kararı olmalıdır. Diğer gereklilikler ise, ulusal güvenliği zorlayıcı şartlar hariç, sınır dışı kararına karşı itiraz etme ve bu itirazın önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesini sağlama imkânı verilmesidir.

AİHS Ek 7 No'lu Protokol'ün³⁰ 1'inci maddesinde de yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin usuli güvenceler düzenlenmiştir. Bu kapsamda devletler, yabancıların ülkeye giriş, ikamet ve sınır dışı işlemleri konusunda kontrol yetkisine sahip olsa da mezkûr Protokol'e taraf olan devletler sınır dışı işlemi bakımından yabancılara birtakım asgari usuli güvenceleri sağlamakla yükümlüdür. İlgili madde hükmü, AİHS'in 3'üncü maddesinin sağladığı korumayı tamamlama fonksiyonuna sahiptir.

İlgili düzenlemede, yine bir devletin ülkesinde kanuni olarak ikamet eden bir yabancı, kanuna uygun olarak alınan bir kararın uygulanması için gerekli olmadığı sürece buradan sınır dışı edilemeyeceği ifade edilmektedir. Ayrıca bu durumdaki kişiye, sınır dışı edilmesine karşı gerekçeleri sunma, durumunun yeniden incelenmesini sağlama, bu amaçlarla, yetkili bir makam veya bu makam tarafından tayin edilen kişi ya da kişiler nezdinde temsil edilmesini sağlamaya imkân verilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte mezkûr hükümde, bir yabancı, sınır dışı edilmesinin kamu düzeni çıkarları açısından gerekli olması veya sınır dışı kararının ulusal güvenlik gerekçelerine dayandırılması halinde söz konusu yabancı, yukarıda bahsedilen haklarını kullanmadan evvel sınır dışı edilebileceği ifade edilmektedir.

AİHM içtihadında, yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin hukuki güvencelere dair birtakım kıstaslar belirtilmiştir. Bu kapsamda, sınır dışı edilen yabancı, sahip olması gereken usuli güvencelerden biri, sınır dışı kararına itirazı inceleyecek olan ulusal makamın yetkilerinin sınırlarına dairdir. Bu kapsamda sınır dışı kararlarına karşı yabancı, başvurabileceği bir yargısal makam olarak ulusal makamın, Türkiye özelinde sınır dışı kararına karşı açılan iptal davaları bakımından yetkili olan idare mahkemelerinin sahip olduğu yetkilerin sınırları bu kıstaslardan birisidir.

Bu kapsamda, örneğin sınır dışı kararına dayanak teşkil eden birtakım gizli bilgiler bulunuyorsa ulusal makamın söz konusu bilgilerin gizliliğinin korunmasının gerekliliğini denetlemek yönünde bir yetkiye sahip olup olmadığı değerlendirilmelidir. Ulusal makam, söz konusu gizli bilgilerin başvuru ile paylaşılması gerektiğine kanaat getirdiyse bu durumda ulusal makamın, incelediği dava bakımından çakışan menfa-

³⁰ AİHS Ek 7 No'lu Protokolü, ülkemiz 14 Mart 1985 tarihinde imzalamış olup Protokol, Türkiye bakımından 1 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

atleri tespit edip etmediği sorgulanmalıdır.³¹ AİHM'e göre yabancıların sınır dışı edilmesine gerekçe olarak gösterilen fiillerle ilgili olarak yalnızca kanun hükümlerinin belirtilmesi isnat edilen suçlamalar yönünden asgari düzeyde bilgi edinilmesini sağlamamaktadır.³²

Yargı makamlarınca sadece şekli yönden bir inceleme yapılması durumunda anayasal hak ve özgürlüklerin somut ve etkili şekilde korunması mümkün olmayacaktır. Yargı makamları, kamu makamları tarafından temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelerin sebeplerini inceleyip konuyla ilgili ileri sürülen beyanların neden kabul veya reddedildiğine yönelik gerekçeleri kararlarında ortaya koymalıdır.³³ Bu yönüyle idare mahkemelerinde sınır dışı etme kararlarına itirazın incelenmesi aşamasında, ileri sürülen iddiaların doğruluğunun titiz bir şekilde irdelenip ulaşılan sonuçların kararlara yansıtılması önem arz etmektedir.

³¹ AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli Muhammad ve Muhammad / Romanya Kararı, § 142-146.

³² AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli Muhammad ve Muhammad / Romanya Kararı, § 168.

³³ AYM, 2018/6143, 16 Aralık 2020 Tarihli A.G. Kararı, § 54.

VI

SINIR DIŞI İŞLEMLERİ KAPSAMINDA
GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

IV. SINIR DIŞI İŞLEMLERİ KAPSAMINDA GERİ GÖNDERMEME İLKESİ

A. Mülteci Hukukunun Temel İlkelerinden Biri Olarak Geri Göndermeme İlkesi

Uluslararası hukukta yabancıların hak ve özgürlüklerini düzenleyen birtakım kurallar, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kodifiye edilmiştir.³⁴ Özellikle bu dönemden sonra yabancıların haklarının ihlalinin önlenmesi adına birtakım uluslararası hukuki düzenlemeler ihdas edilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin korunması açısından önemli bir aşama kaydedilmesine olanak sağlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi geri göndermeme ilkesine yer vermesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Sözleşme'deki geri gönderme yasağı, coğrafi çekince olmaksızın tüm sığınmacıları kapsayan bir düzenlemedir.³⁵

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesi, geri göndermeme ilkesini şu şekilde düzenlemiştir:

"Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir."

Bunun yanında ilgili Sözleşme hükmünde; mültecinin, geri göndermeme ilkesi ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler mevcut olması ve ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümlü mahkûm olduğu için ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam etmesi halleri geri göndermeme ilkesinin istisnaları olarak öngörülmüştür. Ancak AİHM içtihadı doğrultusunda, bu istisnaların soruşturulmasında ister kitlesel bir akın isterse bireysel bir göç söz konusu olsun, yabancıların durum ve koşulları bireysel olarak değerlendirilmelidir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesi ile öngörülen yükümlülüğün nasıl uygulandığını denetlemek görevi Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK) verilmiştir. BMMYK ise uluslararası koruma hakkındaki 13 Eylül 2001 tarihli belgede (A/AC.96/951, m.16) geri göndermeme ilkesini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

"Sözleşme tarafından öngörülerek çekince konulmasına izin verilmeyen başlıca koruma ilkesidir. Bu ilke pek çok bakımdan, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde tanınan sığınma hakkının mantıksal bütünlüğüdür."

Bütün devletleri bağlayan bir uluslararası gelenek hukuku kuralı haline gelmiştir. Ayrıca uluslararası insan hakları hukuku, non-refoulement ilkesini, işkence ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza mutlak yasağının temel bir tamamlayıcısı olarak belirlemiştir."

Geri göndermeme yükümlülüğü, resmen [statüsünün] tanınmasından bağımsız olarak mültecilere uygulanır; bu nedenle açık bir şekilde statüleri henüz tespit edilmemiş olan sığınmacılar da buna dâhil olmaktadır. Bu ilke,

³⁴ Levent Korkut, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2008, s. 23.

³⁵ Korkut, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği", s. 25.

bir sığınmacı ya da mültecinin, hayatının veya özgürlüğünün tehlikeye gireceği ya da zulüm görme tehlikesiyle karşılaşacağı ülkelerin sınırlarına geri gönderilmemesi anlamına gelebilecek şekilde devlete atfedilebilir her türlü tedbiri kapsar. Bu tedbirlere, ister bireysel bir sığınma isterse kitlesel mülteci akını söz konusu olsun, sınırdan çevirme, durdurma, dolaylı geri gönderme dâhildir.”³⁶

Türkiye’de 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında olup Avrupa’dan gelen ve tam korumadan yararlanan mülteciler olduğu gibi, Sözleşme kapsamında olmayıp geri gönderme yasağı nedeniyle Türkiye’de bulunan mülteciler de söz konusudur.³⁷ Türkiye’de bulunan ve hukuki statüsü mülteci olmayan sığınmacılar, ikincil koruma - geçici koruma altında bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni sadece Avrupa’dan gelenler için mülteci statüsü tanımak üzere kabul etmiş, 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Ek Protokolünü (1967 tarihli Ek Protokol) de yine bu çekince ile imzalamıştır. Dolayısıyla medyada sıkça dile getirildiğinin aksine, Türkiye’de bulunan ve hukuki anlamda “mülteci” statüsünü kazanan kişiler, Sözleşme’deki çekinceler nedeniyle sadece *Avrupa’dan* Türkiye’ye gelen kişilerdir. 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki sebepler mevcut olsa da Türkiye’ye Avrupa dışından gelen kişiler bu kapsama dâhil değildir. Bundan dolayı, Türkiye’de hukuki anlamda mülteci statüsünde bulunan kişi sayısı oldukça kısıtlıdır. Buna rağmen, Raporun giriş kısmında belirtildiği üzere, bu Raporda mülteci kavramı, ilgili hukuki statünün kazanılmış olup olmaması durumu gözetilmeksizin, geri gönderme yasağı kapsamında Türkiye’de bulunan tüm yabancılar için kullanılmıştır.

AİHS’te ise her ne kadar mülteci ve sığınmacılar ile ilgili doğrudan düzenleme yapılmamış olsa da insan haklarının korunması bağlamında Sözleşmedeki ilgili maddeler mülteci ve sığınmacıların haklarının korunması için de uygulanmaktadır.³⁸ Taraf Devletler kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlamayı taahhüt etmişlerdir. AİHM özellikle AİHS’in 2, 3, 5, 8 ve 13’üncü maddeleri ve 4 No’lu Protokolün 4’üncü maddesi kapsamında vermiş olduğu kararlar ile mülteci ve sığınmacı haklarının korunması için etkili bir yargı mercii olarak işlev görmektedir.

AİHM içtihadına göre kişinin sınır dışı edilerek gönderileceği ülkede işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele veya cezayla karşılaşması konusunda ciddi bir riskin varlığı halinde ilgili kişinin sınır dışı işlemi 3’üncü madde kapsamında işkence ve kötü muamele yasağını ihlal edecektir.³⁹ AİHS’in 3’üncü maddesindeki işkence yasağı hakkındaki düzenleme kapsamında koruma altına alınan hususlar açık bir biçimde belirtilmiştir. AİHS’in 3’üncü maddesi incelendiğinde hükmün yalnızca işkenceyi değil, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve cezayı da yasakladığı görülecektir. İşbu hüküm, geri göndermeme ilkesini de kapsamakta olup Sözleşme hükmünde düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağı mutlak nitelikte olduğu için AİHS’e taraf devletler bakımından 1951 Cenevre Sözleşmesi’ndeki istisnai hükümlerin uygulama alanı bulamayacağı görülmektedir.⁴⁰

Ulusal mevzuatta geri gönderme yasağı ile bağlantılı birtakım hükümler bulunmaktadır. Bu kapsamda YUKK’un “Geri gönderme yasağı” başlıklı 4’üncü maddesinde, YUKK kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye,

³⁶ AİHM, 30696/09, 21/01/2011 Tarihli M.S.S. / Yunanistan ve Belçika Kararı.

³⁷ Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği”, s. 25.

³⁸ Neslihan Özkerim Güner, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü”, *Göç Araştırmaları Dergisi The Journal Of Migration Studies*, C. 2, S. 2, Temmuz-Aralık 2016, s. 214.

³⁹ Güner, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü”, s. 220.

⁴⁰ Nuray Ekşi, **Mahkeme Kararları Işığında Suçluların İltica Sistemi Dışında Bırakılması**, İstanbul, Beta Yayınları, 2017.

insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği belirtilmektedir. 17/03/2016 tarihli ve 29656 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 4'üncü maddesinde geri gönderme yasağının, YUKK kapsamına giren yabancıların⁴¹ tamamı için uygulanacağı altı çizilmektedir.

Geri gönderme yasağı, ülkemizde bulunan geçici koruma⁴² kapsamındaki kişiler için de geçerlidir. 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 6'ncı maddesinde, bu Yönetmelik kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği belirtilmektedir.

YUKK'un 55'inci maddesinde yer alan hükümde, 54'üncü madde kapsamında olsalar dahi; sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar, ciddi sağlık sorunları bulunanlar, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler, hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar, mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları, tedavileri tamamlanmaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları hakkında sınır dışı kararı alınmayacağı ifade edilmektedir. Bu hükümde yer alan yabancılardan bilhassa, sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanların sınır dışı edilememesi, geri göndermeme ilkesi ile ilişkilidir.

Ayrıca, YUKK'un "*İkincil koruma*" başlıklı 63'üncü maddesinde; mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde, bazı tehditlerle karşı karşıya kalacak olması nedeniyle, menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsünün verileceği öngörülmektedir. Bu tehlikeler, menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalınacak; uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşılacak olunmasıdır.⁴³

Bu kapsamda geri göndermeme ilkesi daha çok işkence ve kötü muamele yasağı ile ilişkili olduğundan dolayı, işkence ve kötü muamele yasağının içeriği ve kapsamının incelenmesi, konunun anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

⁴¹ YUKK'un 2'nci maddesinde, bu Kanun'un, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı kapsadığı ifade edilmektedir.

⁴² 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 3'üncü maddesinde geçici koruma tanımlanmıştır: "*Geçici koruma: Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akin döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı, ... ifade eder.*"

⁴³ Aynı düzenleme, 17/03/2016 tarihli ve 29656 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 63'üncü maddesinde de yer almaktadır.

B. İşkence ve Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve Uygulanması

Günümüz itibariyle işkence ve kötü muamele meselesine tam ve kesin çözüm bulunamamış olsa da işkenceye karşı yadsınamayacak düzeyde ilerleme ve gelişme kaydedilmiştir. Geçmişten günümüze ulusal ve uluslararası düzlemde kabul edilen belgelerin pek çoğunda işkence yasağına yer verilmiş ve bu konuya özel önem atfedilmiştir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), 1950 tarihli AİHS,⁴⁴ 1966 tarihli Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,⁴⁵ 1984 tarihli İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı BM Sözleşmesi (İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi),⁴⁶ 1987 tarihli İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi⁴⁷ bu alanda sayılabilecek başlıca normlardandır. İşkence yasağı, uluslararası hukukun **ius cogens** niteliğinde, başka bir deyişle kendilerine aykırı hükümleri geçersiz kılan buyruk kural olarak kabul edilen kurallarındandır.⁴⁸

İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nin en önemli özelliklerinden birisi işkencenin tanımını içermesidir. Sözleşmenin 1'inci maddesinde işkence terimi şu şekilde tanımlanmıştır:

"... bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil"⁴⁹

İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi'nde işkence; şiddetli ruhsal acı veya eziyet uygulanması, acının kasıtlı ve bilinçli olarak uygulanması, bilgi almak, cezalandırmak ve sindirmek gibi belirli bir amacın izlenmesine hizmet etmesi olmak üzere üç ana unsur üzerine temellendirilmiştir.⁵⁰ İşkence ve kötü muamele yasağı savaş dâhil olmak üzere her durum ve koşulda mutlaklıdır. Bu doğrultuda, mağdurun işlediği veya şüphelisi olduğu eylem terör suçu olsa dahi işkence ve kötü muamele yasağının çiğnenmesi mümkün değildir. Yasağı, vatandaşlık bağı aranmaksızın devletin yetki alanında bulunan herkesi korumaktadır. Yine aynı Sözleşme'nin 2'nci maddesinin ilk fıkrasında, Taraf Devletlerin, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya diğer tedbirleri alacağı düzenlenmektedir.

Türkiye'nin 14 Eylül 2005 tarihinde imzaladığı ve 15/06/2011 tarihli ve 2011/1962 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onay sürecini tamamladığı İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol (OPCAT), "bağımsız uluslararası ve ulusal organların, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek için, kişilerin özgürlüklerinden mahrum bırakıldığı yerlere düzenli ziyaretlerde bulunacağı bir sistem

⁴⁴ Madde 2: "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz."

⁴⁵ Madde 7: "Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz."

⁴⁶ Literatürde kısaca "İşkenceye Karşı Sözleşme / Convention Against Torture (CAT)" olarak geçmektedir.

⁴⁷ Sözleşme, AİHS'in 3'üncü maddesine atıf yapmakta, "İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesi için bir Avrupa Komitesi" (CPT) kurulmasını öngörmektedir.

⁴⁸ Ömer Anayurt, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavramı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2008, s. 421.

⁴⁹ Cüneyd Er, "İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", *TBB Dergisi*, S: 60, 2005, s. 170.

⁵⁰ Aisling Reidy, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları El Kitapları, No. 6.

kurmaya" amaçlamıştır. TİHEK, Ulusal Önleme Mekanizması olarak işkence ve kötü muamelenin önlenmesi amacıyla özgürlüğünden mahrum bırakılan kişilerin buldukları yerlere düzenli ziyaretler gerçekleştirmektedir.⁵¹

İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi için yasal düzenlemelerin var olması yeterli değildir, ihlal riski her zaman mevcut olduğundan sürekli hareket halinde olunması ve ulusal anlamda izleme fonksiyonunun yerine getiriliyor olması gerekmektedir.⁵² Ulusal Önleme Mekanizması olarak görev yapan kurumlarca (Türkiye'de de TİHEK) alıkonulma merkezlerinde işkence ve kötü muamelenin proaktif bir biçimde önlenmesi için çalışmalar yapılmaktadır.⁵³

Bu görevlerin yanı sıra TİHEK, işkence ve kötü muamele ile mücadele etmek ve bu konuda çalışmalar yapmak, gerek görüldüğünde görev alanına ilişkin özel raporlar yayımlamak ve kamuoyunu bilgilendirmek görevlerini de haizdir. TİHEK söz konusu görevlerin gereği olarak özgürlüğünden alıkonulanların bulunduğu merkezlere, bu kapsamda yabancılar konusunda özel önem taşıyan geri gönderme merkezlerine ziyaretler yapmakta; kötü muamelenin önlenmesi adına alıkonulma koşullarının standartlara uygun olup olmadığına ilişkin raporlar hazırlamaktadır.⁵⁴

Uluslararası hukukun yanında iç hukuk sistemlerinde ve bu bağlamda Türk Hukukunda da kötü muamele yasağı yer almaktadır. Anayasa'nın kötü muamele yasağını da düzenleyen 17'nci maddesinin üçüncü fıkrası AİHS ile benzer hükümler ihtiva etmektedir. Nitekim yasağın kapsamı konusundaki AYM içtihadı da büyük oranda AİHM içtihadı ile uyumlu bir içeriğe sahiptir.⁵⁵

Anayasa'nın 15'inci maddesinde savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde dahi maddi ve manevi varlığın bütünlüğüne dokunulamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca, devletin kötü muamelede bulunmaması yeterli olmayıp aynı zamanda bireyleri kamu görevlilerinin ve üçüncü kişilerin kötü muamele oluşturabilecek eylemlerine karşı koruma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu anlamda devletin negatif yükümlülüğünün yanında pozitif yükümlülüğünün de olduğu görülmektedir.⁵⁶

12/10/2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 94'üncü maddesinde, işkence suçu düzenlenmiştir. İşkence suçunun kapsamına, sistematik ve belli bir sürece yayılan fiillerle, kamu görevlisi tarafından bir kişiye karşı gerçekleştirilen insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekme, algılama veya irade yeteneğinde etkilenme ile aşağılanmaya yol açacak davranışlar girmektedir. İşkence yasağı ile korunan asıl hukuki yarar insan onurudur. Bu nedenle, suçun oluşup oluşmadığı değerlendirilirken failin icra ettiği davranışların insan onuruyla bağdaşır bağdaşmadığı temel bir ilke olarak gözetilmelidir. Buna ek olarak TCK'nın 94'üncü maddenin dördüncü fıkrası ile kamu görevlisi dışındaki kişiler işkence suçunun işlenişine yardım eden veya azmettiren sıfatıyla katıldığı takdirde, bu kişilerin fail gibi cezalandırılacağı düzenlenmiştir.

⁵¹ Detaylar için bkz. www.tih.gov.tr

⁵² CPT 2003-2004 Dönemi, **14. Genel Faaliyet Raporu**, s. 15.

⁵³ 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Amaç ve Kapsam" başlıklı 1'inci maddesi.

⁵⁴ Detaylar için bkz. www.tih.gov.tr

⁵⁵ Abdulkadir Yıldız, **Kötü Muamele İddialarının Etkili Soruşturulması Yükümlülüğüne İlişkin Türk Mahkeme Kararları Kaynakçası**, Avrupa Konseyi, 2019.

⁵⁶ Anayurt, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavramı", s. 454.

İşkence ile diğer kötü muamele türleri arasında nasıl bir ayırım yapılabileceği konusunda AİHM içtihatları yol gösterici olmaktadır. Buna göre söz konusu ayırım, mağdura yapılan muamelenin yoğunluğu, muamelenin fiziksel ve ruhsal etkileri, mağdurun cinsiyeti, muamelenin uygulanış şekli ile yöntemi, eziyetin süresi, mağdurun sağlık durumu ve yaşı gibi göstergelerle değerlendirilmektedir. Bununla birlikte hangi eylemin işkence olduğunun tespitinde yukarıda bahsedilen göstergelerin tek belirleyici olarak kabul edilmemesi gerekmektedir. Nesnel ölçülerde acı verici şiddet, mağdurun cinsiyeti veya sağlık durumu göz önünde bulundurulmaksızın işkence olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim AİHM *Selmouni / Fransa* davasında bahse konu düşünceyle davaya konu olayda mağdura karşı yapılan acı verici eylemin her durumda işkence olarak kabul edileceğini değerlendirmiştir.⁵⁷

Tüm bunların ötesinde geri gönderme merkezleri bakımından, merkezdeki fiziksel koşulların özgürlüğünden mahrum bırakılan yabancı kişi bakımından aşağılayıcı muamele oluşturması, merkezdeki koşulların yabancı üzerinde acı verici etkiler bırakması, yabancıнын sınır dışı edilmesi sürecinin uzaması; yabancı hakkında yeterli bulgu ve delillerin olmamasına rağmen alıkonulma sürelerinin uzaması kötü muamele olarak kabul edilecek başka hususlardır. AİHM, Türk Hükümeti'ne sunulan ve mültecileri tehlikelerle karşı karşıya getiren ve hayatlarını riske sokan zorla sınır dışı edilmelerin insanlık dışı ve küçük düşürücü muamele anlamına gelebileceğinin vurgulandığı 2001 Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT) Dönemsel Raporu'na dikkat çekmektedir.⁵⁸

AİHS'in işkence ve kötü muamele yasağını düzenleyen 3'üncü maddesi; işkence ve kötü muamele yasağının tanımını içermemekte olup Sözleşmeciler devletlere, hâkimiyet alanlarında bulunan kişilere karşı kötü muamelede bulunmama yükümlülüğünü, bunun yanı sıra kişileri kötü muameleden koruma yükümlülüğünü getirmektedir. Bu hüküm Sözleşme'deki birçok hükmün aksine, içtihatla geliştirilen gerekli ve orantılı güç kullanımı dışında, hiçbir istisna içermez. AİHM içtihatlarına göre terörle mücadele, organize suçlarla mücadele veya çocuk kaçırma gibi olağanüstü hallerde bile 3'üncü maddede düzenlenen yasağa istisna getirilemez.⁵⁹ AİHM, işkence ve kötü muamele yasağına istisna getirilemeyeceğini *Gaefgen / Almanya* kararında şu şekilde ifade etmiştir:

"Bu bağlamda Mahkeme, polislerin eylemlerindeki saikin çocuğun yaşamını kurtarmak olduğunu kabul etmektedir. Ancak, Sözleşme'nin 3'üncü maddesi ile Mahkeme'nin yerleşik içtihatları göz önünde tutulduğunda, mağdurun eylemi veya yetkililerin saiki ne olursa olsun, kötü muamele yasağının uygulanacağını vurgulamak gerekir (bkz. paragraf 87). Bir kimsenin yaşamı risk altında olsa bile, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele yapılamaz. Ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü halde bile, bu yasağın askıya alınmasına izin verilmemiştir. Muğlak olmayan terimlerle düzenlenmiş olan Sözleşme'nin 3'üncü maddesi, en zor koşullarda bile, her insanın mutlak ve vazgeçilemez nitelikte işkenceye, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye tabi tutulmama hakkı bulunduğunu kabul etmektedir. Sözleşme'nin 3'üncü maddesindeki hakkın mutlaklık niteliğini güçlendiren felsefi temel, söz konusu kişinin eylemi ve suçun niteliği ne olursa olsun, herhangi bir istisnaya veya haklılaştırıcı faktöre veya menfaatlerin tartılmasına izin vermemektedir."⁶⁰

⁵⁷ AİHM, 25803/94, 28 Temmuz 1998 Tarihli, *Selmouni / Fransa* Kararı.

⁵⁸ AİHM, 46134/08, 15 Şubat 2011 Tarihli, *Moghaddas / Türkiye* Kararı.

⁵⁹ Hasan Mutaf, **Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve İkincilik İlkesi**, Anayasa Yargısı, Cilt: 37, Sayı:1, 2020, s. 237–279.

⁶⁰ AİHM, 22978/05, 1 Haziran 2010 Tarihli, *Gaefgen / Almanya* Kararı, § 131.

C. Yabancıнын Sınır Dışı Edilmesinde Devletin Yükümlülükleri

Geri göndermeme ilkesi ve işkence yasağının kesişim noktasında “potansiyel mağdur” kişiler söz konusudur. AİHM’in *Paposhvili / Belçika* kararı bu anlamda emsal bir karar niteliği taşımaktadır. Bu kararın sonuç bölümünde AİHM, başvuru sahibinin menşe ülkesinde kötü muamele görme ihtimali söz konusu olduğu durumlarda geri gönderme işleminin uygulanması halinde 3’üncü maddenin ihlal edilmiş olacağı şeklinde hükme varmıştır.⁶¹

Konuyla ilgili AİHM’in *Amerkhanov / Türkiye* kararı da dikkat çekicidir. Mahkeme, yabancıнын 19 Mart 2012 tarihinde Türkiye’den Kazakistan’a sınır dışı edilmeden önce, Kazakistan’a sınır dışı edilmesi durumunda gerçek bir kötü muamele riskiyle karşı karşıya kalacağı yönündeki iddiasını Türk makamlarının “yeterli bir şekilde değerlendirip değerlendirmediyi” hususunda bir inceleme yapmıştır. AİHM ayrıca, ilgili tarihte idari makamlar tarafından erişilebilen halka açık bilgi ve materyallerden de görülebileceği gibi, Kazakistan’daki kolluk görevlileri tarafından kötü muamele yapıldığı iddialarının çok fazla sayıda olduğunu belirtmiştir. Kötü muamele vakalarının “istisnai veya nadir durumlarda” meydana gelmediğini ve kolluk görevlilerinin o ülkede “terörle mücadele çabalarında İslami grup üyelerini hedef aldığına” ilişkin tespitlerine de aynı kararda yer vermiştir.⁶² Mahkeme’nin incelemesi, devlet makamlarının Sözleşme’nin 3’üncü maddesi kapsamındaki usul yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği ile sınırlıdır.⁶³

AİHM, yerel makamların, başvuranın Kazakistan’a dönmesi halinde kötü muameleyle karşılaşma riskine maruz kalabileceğini gösteren olguların farkında olduklarını veya farkında olmaları gerektiğini tespit etmiştir. Bu nedenle AİHM, yerel makamların muhtemel bir kötü muameleyle ilişkin herhangi bir şüpheyi ortadan kaldırmak için başvuranın iddialarını ele almak ve başvuranın Kazakistan’a gönderilmesi halinde maruz kalabileceği kötü muamele riskini dikkatle değerlendirmekle yükümlü olduklarını vurgulamıştır.

Özetle başvuranın Kazakistan’a gönderilmesi halinde 3’üncü maddeye aykırı bir şekilde gerçek bir kötü muameleyle maruz kalma riski ile karşı karşıya kalacağına yönelik iddiasının yerel makamlar tarafından yeterli düzeyde incelenmemesi ve yasa dışı sınır dışı etmeye karşı yasal bir sürecin yokluğu nedenleriyle AİHM, başvuranın 19 Mart 2012 tarihinde Kazakistan’a sınır dışı edilmesinin Sözleşme’nin 3’üncü maddesinin ihlali niteliğinde olduğu görüşündedir.⁶⁴

AİHS’e taraf olan bir ülkenin, yabancılarını sınır dışı etme veya suçluları iade etme kararını uygulaması hâlinde ilgililerin, gönderilecekleri ülkede hayatlarının tehlikeye girmesi ya da kötü muamele görmesi ihtimali varsa gönderme işlemini yapacak olan ülkenin sorumluluğu doğmaktadır. Ölüm cezasına veya salıverilme ihtimali olmayan müebbet hapis cezasına mahkûm edilme,⁶⁵ örgüt üyeliğiyle suçlanma,⁶⁶ kötü muamele gören bir etnik azınlığa mensup olma,⁶⁷ inançları ve ırkı sebebiyle zulme uğrama,⁶⁸ yakınları veya toplum

⁶¹ AİHM, 41738/10, 13 Aralık 2016 Tarihli, *Paposhvili / Belçika* Kararı.

⁶² AİHM, 16026/12, 05 Haziran 2018 Tarihli, *Amerkhanov / Türkiye* Kararı; AİHM, 49867/08, 10 Mayıs 2016 Tarihli, *Babajanov / Türkiye* Kararı, § 42.

⁶³ AİHM, 43611/11, 23 Mart 2016 Tarihli, *F.G. / İsveç* Kararı, § 117.

⁶⁴ AİHM, 16026/12, 05 Haziran 2018 Tarihli, *Amerkhanov / Türkiye* Kararı.

⁶⁵ AİHM, 140/10, 4 Eylül 2014 Tarihli, *Trabelsi / Belçika* Kararı, § 110-139.

⁶⁶ AİHM, 30471/08, 22 Eylül 2009 Tarihli, *Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye* Kararı, § 7 Ve 77-92.

⁶⁷ AİHM, 49747/11, 16 Ekim 2012 Tarihli, *Makhmudzhan Ergashev / Rusya* Kararı, §§ 64-77.

⁶⁸ AİHM, 50094/10, 6 Haziran 2013 Tarihli, *M. E. / Fransa* Kararı, §§ 46-53.

tarafından yapılabilecek bir kötü muameleyle maruz kalma;⁶⁹ bu konudaki belli başlı risk örnekleri olarak sıralanmaktadır.⁷⁰

AlHM, bir yabancıнын işkence ve kötü muamele riski bulunan ülkeye sınır dışı edilmemesi yükümlülüğünün, *kamu düzeni veya kamu güvenliği yönünden riskli* yabancılar bakımından da geçerli olduğunu, uluslararası terörizm tehlikesinin bulunduğu hallerde dahi bu yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanında Mahkeme, toplum için risk oluşturan bir yabancıнын oluşturduğu tehlikenin büyüklüğünün, onun sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muamele ile karşılaşma riskini düşürmediğini belirtmiştir.⁷¹

AlHM, kötü muamele görme riskinin gerçek olmasını ve ciddi ve tartışma götürmeyen gerekçelere dayanmasını sınır dışı edilmenin AlHS'e aykırılık oluşturması için gerekli ve yeterli olduğunu vurgulamıştır. Başvuranın kötü muameleyle uğrama konusunda "gerçek bir risk" ile karşı karşıya kalacağına dair maddi gerekçeleri sunması durumunda devletin sorumluluğu söz konusu olabilecektir. Kötü muamele riski konusunda başvuru tarafından ileri sürülen savunulabilir bir iddia bulunuyorsa bu durumda öncelikle usul güvencelerinin yerine getirilip getirilmediği incelenmektedir. Usul güvenceleri yerine getirilmiyorsa, ikincillik ilkesi gereği kural olarak ihlal kararı verilir. Usul güvenceleri sağlanıyorsa bu durumda, yabancıнын geri gönderilmesi halinde kötü muamele ile karşılaşma riski karşılaşılmayacağı ayrıca değerlendirilmektedir.⁷²

AYM kararlarında belirtildiği üzere, usul güvenceleri doğrultusunda sınır dışı kararının muhatabı olan yabancıya, sınır dışı kararına karşı etkin bir "karşı çıkma imkânı" tanınması gerekmektedir. Pozitif yükümlülükler kapsamında yabancıya "iddialarını araştırtma" ve sınır dışı kararını "adil bir şekilde inceletme" imkânı tanınarak usuli güvenceler yerine getirilmelidir.⁷³ Sınır dışı kararının sadece şekli olarak incelenmesi ve sınır dışı kararının çelişmeli yargılamaya tabi olmaması, yabancıya usuli güvencelerin yeterince sağlanmadığını ifade eden göstergelerdendir.

Devletin egemenlik yetkisinin yanı sıra Anayasa'nın 5, 16 ve 17'nci maddeleri ile özellikle Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ilgili hükümleri birlikte yorumlandığında gönderildikleri ülkede kötü muameleyle maruz kalabilecek yabancıların da maddi ve manevi varlıklarına yönelik risklere karşı korunmalarının devletin pozitif yükümlülükleri arasında yer aldığı kabulü gerekmektedir.⁷⁴ Sınır dışı idari işlemine itiraz hakkının tanınması bu anlamda daha kapsamlı bir koruma sağlamaktadır.

YUKK'un 54'üncü maddesi kapsamında yabancılar sınır dışı kararıyla, menşe ülkesine, transit gideceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilmektedir. Raporun esas değerlendirme noktasını **geri göndermeme ilkesi kapsamında yabancıнын gönderileceği ülkede işkence ve kötü muameleyle uğramasına ilişkin riskler** oluşturduğundan dolayı yabancıнын sınır dışı edileceği ülke hakkında detaylı bir inceleme yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda Raporun bundan sonraki bölümünde bazı ülke örnekleri ele alınacaktır.

⁶⁹ AlHM, 8319/07, 28 Haziran 2011 Tarihli, Sufi ve Elmi / İngiltere Kararı, §§ 293-296, 301-304 ve 309-312.

⁷⁰ Hasan Mutaş, **Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve İkincillik İlkesi**.

⁷¹ AlHM, 37201/06, 28 Şubat 2008 Tarihli, Saadi / İtalya Kararı.

⁷² AYM, 2015/18582, 10 Mayıs 2017 Tarihli Azizjon Hikmatov Kararı.

⁷³ AYM, 2017/5038, 15 Eylül 2020 Tarihli Hekmatullah Kamalov ve Diğerleri Kararı, § 25, 26 ve AYM, 2015/3941, 01 Mart 2017 Tarihli A.A. ve A.A. Kararı, § 60, 61.

⁷⁴ AYM, 2016/5604, 24 Mayıs 2018 Tarihli, Yusuf Ahmed Abdelazim Elsayad Kararı.

dep

PASSPORT

СУДАНА
ХАРТУМ
АСМЭРА
Аден
Босво
Гондэр

ortation

PORT

V

YABANCININ SINIR DIŞI EDİLECEĞİ
ÜLKENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Мангала
Лаккадивские о-ва
(Инд.)

Три

V. YABANCININ SINIR DIŞI EDİLECEĞİ ÜLKENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

Sınır dışı edilen kişinin gönderileceği ülkenin durumu, devletin yabancıyı işkence ve kötü muamele görme riskiyle karşılaşacağı ülkeye göndermeme yükümlülüğünün sağlanıp sağlanmadığının tespiti bakımından incelenmesi gereken bir olgudur. Söz konusu devletlere ilişkin durumu gösteren bilgi, belge ve raporların incelenmesini müteakip ulaşılan kanaat ilgili ülkenin güvenli olmadığını gösteriyorsa yabancı, ilgili ülkeye gönderilmemelidir.

Yabancıнын sınır dışı edileceği ülkenin değerlendirilmesi hususunda, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 4'üncü maddesi bir yol haritası ortaya koymaktadır:

“(1) Geri gönderme yasağı, Kanun kapsamına giren yabancıların tamamı için uygulanır.

(2) Türkiye’de kalma hakkı bulunmayan yabancıların, sınır dışı edilmeden veya ülkeden gönderilmeden önce;

a) Sınır dışı edilecekleri yahut gönderilecekleri yerde işkenceye, insanlık dışı veyahut onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulup tutulmayacağı,

b) Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunup bulunmayacağı, hususları valilik tarafından resen araŐtırılır.

(3) Yabancı, yapılan araştırma sonucunda tehlikelerle karŐılaŐılacaĐının anlaŐıldıĐı ülkeye sınır dışı edilemez veya gönderilemez. Bu kişiler hakkında Kanunun uluslararası koruma, ikamet veya sınır dışı etmeye ilişkin diğer hükümlerine göre işlem tesis edilir ve Genel Müdürlüğe derhal bilgi verilir.

(4) Araştırma esnasında, yabancıdan konuyla ilgili bilgi ve belge istenebileceği gibi menşe ülke bilgilerinden de yararlanılır.”

Menşe lke bilgisi (country of origin information / COI), terminolojik olarak uluslararası koruma taleplerinde menşe ülke ve gerekirse transit ülkelerin sosyo-politik durumlarının devlet yetkililerince incelenmesi işlemini ifade etmektedir. Menşe lke bilgisinin kaynakları; menşe ülke mevzuatı ve bunların uygulaması, uluslararası kuruluşlar ile hükümet ve hükümet dışı kuruluşların raporları, medya ve büyükelçilik raporlarıdır. Menşe lke bilgisi; insan hakları ve güvenlik durumu, politik durum ve hukuki ereve, kültürel uygulamalar ve sosyal tutumlar, insani ve ekonomik durum, olaylar ve güncel durum ile coğrafya hakkında bilgi vermektedir.⁷⁵ Menşe lke bilgisinin fonksiyonu ve hangi kaynaklardan bilgi toplanacağına ilişkin olarak YUKK'un 93'üncü maddesindeki düzenleme esas alınmaktadır.⁷⁶

⁷⁵ Göç İdaresi Başkanlığı, “Menşe lke Bilgisi”, <https://www.goc.gov.tr/mense-ulke-bilgisi5>, (E.T: 06.04.2022).

⁷⁶ “Uluslararası koruma baŐvuruları incelenirken, etkin ve adil karar verebilmek, başvuran tarafından iddia edilen hususların doğruluğunu tespit edebilmek amacıyla menşe, ikamet ve transit ülkelerle ilgili Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği kaynakları ve diğer kaynaklardan güncel bilgi toplanır.”

İşbu Raporda “menşe ülke bilgisi”, yalnızca uluslararası koruma taleplerinde araştırılması gerekli bir kavramdan öte, yabancıların sınır dışı edilmesi sonrası gönderileceği ülkenin araştırılmasını ifade eden daha geniş bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda menşe ülke bilgisi bakımından geçerli olan usul, yalnızca menşe ülke için değil, ama aynı zamanda üçüncü ülkeler için de dikkate alınmalıdır. Zira sınır dışı edilen yabancılar yalnızca menşe ülkesine değil, bazı hallerde üçüncü ülkelere de gönderilebilmektedir. Dolayısıyla, araştırma neticesinde üçüncü ülkenin sosyo-politik durumunun, sınır dışı edilen yabancıların işkence veya kötü muameleye uğraması riski ile karşı karşıya kalacağını göstermesine rağmen yabancıların üçüncü ülkeye gönderilmesi ya da yabancıların gönderildiği üçüncü ülkenin yabancıyı, riskli olan menşe ülkeye göndermesi durumunda da geri gönderme yasağı ihlal edilmiş olacaktır.

Yabancılar sınır dışı edilirken gönderildikleri ülkeler her zaman güvenli olamayabilmektedir. Bu kapsamda ülkemizdeki yabancılar bakımından geri gönderildikleri ülkelerin güvenli olmaması, işkence ve kötü muameleye maruz kalacakları bir ülke olması halinde devletin negatif yükümlülüklerine aykırılık söz konusu olmaktadır. AİHS'in 3'üncü maddesi kapsamında işkence ve kötü muamele yasağı mutlak nitelikte olduğu için 3'üncü maddeye aykırı bir muameleyle karşı karşıya kalacağını gösteren delilleri sunan yabancıların iddiaları araştırılmalı,⁷⁷ gerekirse yabancı sınır dışı edilmemelidir.

AİHM tarafından karara bağlanan bir davada, Tunus vatandaşı olan ve İtalya'da oturma izni alan başvuru, uluslararası terörizm suçundan dolayı İtalyan mahkemelerince mahkûm edilmiş ve aynı yıl Tunus Mahkemeleri tarafından da aynı suçtan dolayı başvuru hakkında mahkûmiyet kararı tesis edilmiştir. Tahliye edildikten sonra başvuru Tunus'a gönderilmesi yönünde, İtalya İçişleri Bakanı'nca verilen emri müteakip başvuru tarafından açılan dava kapsamında Mahkeme, Tunus hakkında İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch - HRW) ve Uluslararası Af Örgütü'nün (Amnesty International - UAÖ) hazırladığı ve Tunus ile ilgili olarak endişe verici bir durumu tasvir eden, ayrıca sonuçları Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bir raporu tarafından doğrulanan raporları incelemiştir. Söz konusu raporların terörizm suçundan dolayı işkence ve kötü muameleye maruz bırakılan kişileri gösteren birçok örnek ortaya koyduğunu belirtmiş ve raporlar güvenilir olarak kabul edilip aksi yönde herhangi bir bilgi veya belgenin ortaya konulamaması nedeniyle, başvuru Tunus'a gönderilmesi halinde ihlal oluşacağını hükme bağlamıştır.⁷⁸

Başvurucunun Kazakistan'a iade edilmesi halinde kötü muamele ile karşılaşacağını beyan ettiği bir davada AİHM, Kazakistan'ın ülke bilgisi hakkında araştırmalarda bulunmuş ve birtakım raporları incelemiştir. Bu kapsamda Mahkeme, Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'nin 12 Aralık 2008 ve 12 Aralık 2014 tarihli Kazakistan ile ilgili Sonuç Gözlemleri, Birleşmiş Milletler İşkence Özel Raportörü'nün 16 Aralık 2009 tarihli raporu, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin otuz beşinci yıllık raporu, ABD Dışişleri Bakanlığı Raporları, UAÖ'nün 27 Mayıs 2010 ve 13 Mayıs 2011 tarihli raporlarını incelemeye tabi tutup başvuru iddialarının yerel makamlar tarafından yeterli düzeyde incelenmemesi ve yasa dışı sınır dışı etmeye karşı yasal bir sürecin yokluğu nedeniyle Sözleşme'nin 3'üncü maddesinin ihlal edildiği kanaatine varmıştır.⁷⁹

Burada zikredilen ülkelere ilişkin açıklamalar, yabancıların sınır dışı edilmesi halinde karşı karşıya kalabileceği işkence ve kötü muamele riskinin nasıl meydana gelebileceğine ilişkin genel çerçeve çizilmesi amacıyla sunulan örnekler mahiyetindedir. Ülkelerin sosyo-politik durumlarının değişebileceği göz önünde bulundurulduğunda, işbu Raporda belirtilen verilerin geçerli olduğu tarihte güvenli olmayan ülkeler, sınır dışı işleminin gerçekleştirildiği tarihte güvenli olabileceği gibi, bunun tam tersi de mümkündür. Dolayısıyla, sınır dışı işlemlerinde geri gönderme yasağının ihlal edilmemesi amacıyla, somut olay özelinde yabancıların sınır dışı edileceği ülkenin güncel sosyo-politik durumunun incelenmesi önem arz etmektedir.

⁷⁷ AYM, 2017/5038, 15 Eylül 2020 Tarihli, Hekmatullah Kamalov ve Diğerleri Kararı.

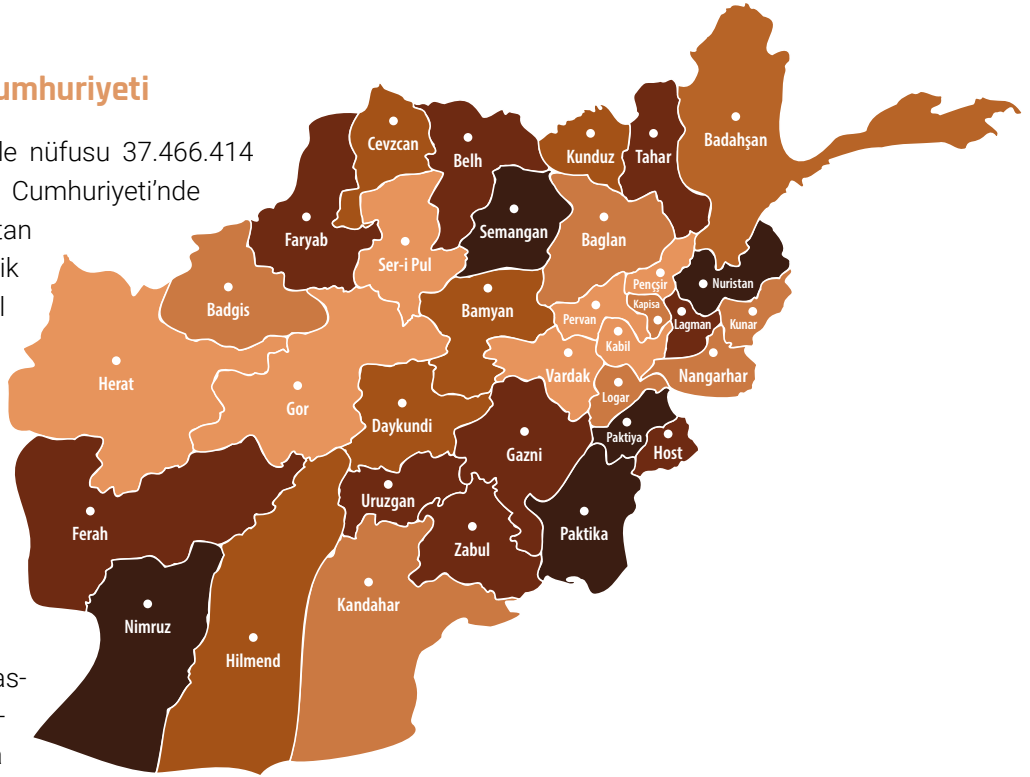
⁷⁸ AİHM, 37201/06, 28 Şubat 2008 Tarihli, Saadi / İtalya Kararı.

⁷⁹ AİHM, 16026/12, 05 Haziran 2018 Tarihli, Amerkhanov / Türkiye Kararı.

B. Ülke Örnekleri

1. Afganistan İslam Cumhuriyeti

Temmuz 2021 itibariyle nüfusu 37.466.414 olan Afganistan İslam Cumhuriyeti'nde (Bundan sonra Afganistan olarak anılacaktır.) etnik gruplara yönelik güncel istatistiksel verilere ulaşılamamaktadır. Ancak ülkede Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler, Beluçlar, Türkmenler, Nuristaniler, Pamiriler ve Araplar gibi farklı etnik gruplar bulunmaktadır.⁸⁰

Afganistan'a yönelik askeri operasyonlar yoğunlaştıkça, kentsel alanlarda isyancı saldırılarının hızlı bir biçimde arttığı görülmektedir.⁸¹

Artan sayıda silahlı çatışmalar neticesinde Ocak ve Aralık ayları arasında (2018) 10.000'den fazla sivilin öldürüldüğü veya yaralandığı raporlanmıştır.⁸² Bu çatışmaların büyük çoğunluğundan sivilleri hedef alan ve ayırım gözetmeyen saldırılar düzenleyen isyancılar sorumlu tutulmuştur. Bölgede gerçekleştirilen hava saldırıları da yıl içinde yüzlerce sivilin ölümüne neden olmuştur.⁸³ İlgili raporda, Afganistan'da Nisan 2018'de OPCAT'ın kabul edilmesine rağmen polis ve Ulusal Güvenlik Müdürlüğü (*National Directorate of Security, NDS*) personeline yönelik sistematik işkence, yargısız infazlar ve zorla kaybetmelere ilişkin etkin soruşturmaların yapılamadığının altı çizilmektedir.⁸⁴

BM Afganistan Yardım Misyonu'nun (UNAMA) Özel Raporu'na göre 2018 yılı Afganistan'daki insan hakları savunucuları ve basın mensupları açısından ihlallerin yoğunlaştığı bir yıl olmuştur. Buna göre 13 insan hakları savunucusu ile 17 basın mensubunun öldürüldüğü ifade edilmektedir. 2019 yılında 4 insan hakları savunucusu ve 6 basın mensubu öldürülmüştür.⁸⁵ 2020 yılında ise 14 insan hakları savunucusu ve 9 basın

⁸⁰ CIA World Factbook, Afghanistan. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/>, (E.T: 05.02.2022).

⁸¹ Human Rights Watch, "World Report 2019-Events of 2018", s. 17, https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf, (E.T: 16.03.2022).

⁸² age. s. 17.

⁸³ age. s. 17

⁸⁴ age. s. 17.

⁸⁵ UNAMA, Special Report: Killing of Human Rights Defenders, Journalists and Media Workers in Afghanistan, 2018-2021, February 2021, s. 8, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_special_report_killing_of_human_rights_defenders_and_journalists_in_afghanistan_2018-2021_february_2021.pdf, (E.T: 09.02.2022).

mensubunun kasten öldürüldüğü kaydedilmiştir. İlgili raporda vakaların neredeyse hiçbirinde cinayetlerin sorumluluğunun herhangi bir kişi ya da grup tarafından üstlenilmediği ifade edilmektedir.⁸⁶

2018 yılı içerisinde isyancıların seçimlerde yarışacak adaylara ve okullara da dahil olmak üzere seçmen kaydı için kullanılan tesislere çok sayıda saldırı gerçekleştirmesinden kaynaklanan yaygınlaşan şiddet olayları, Ekim ayında gerçekleştirilen parlamento seçimlerinin hazırlıklarına da tesir etmiştir.⁸⁷ Seçim günlerinde seçmenlere, karayollarına ve anket tesislerine yönelik gerçekleştirilen hedefli saldırılar neticesinde 400'den fazla sivil ölmüş veya yaralanmıştır.⁸⁸ Ülke içinde yerinden edilen Afgan sayısının artmasında on yıllardır yaşanan zorlayıcı kuraklığın meydana gelmesi ve İran'dan binlerce Afgan'ın sınır dışı edilmesi etkili olmuştur.⁸⁹ Avrupa'dan Afganistan'a 2017 ve 2018 yıllarında, sivil ölümlerin yüksek sayıda olduğu bir dönemde, artan sayıda sığınmacı geri gönderilmiştir.⁹⁰

UNAMA tarafından 77 ölüm ve 36 yaralanma ile sonuçlanan çatışmayla ilgili olarak 2020 yılında 1.086 kaçırma olayının meydana geldiği bildirilmiştir. Söz konusu sayısal veriler 2019 yılıyla kıyaslandığında kaçırma sonucu kayıp oranının iki katına tekabül etmektedir.⁹¹ 2020 yılında kaçırılan siviller arasında sivil toplum kuruluşlarından personel, insani mayın temizleme görevlileri, sağlık çalışanları ve Afganistan Hükümeti için çalışan siviller ve genellikle kamuya açık yollarda seyahat ederken kontrol noktalarında durdurulan kişilerin yer aldığı bildirilmektedir.⁹²

UNAMA'ya göre, 2020 yılında sivillere yönelik saldırılarda 707 kişi yaşamını kaybetmiş, 541 kişi yaralanmıştır. 2020 yılındaki ölüm ve yaralanma sayılarının toplamı, 2019 yılının aynı dönemine göre %45'lik bir artışa tekabül etmektedir.⁹³ Bu ölüm ve yaralanmaların %94'üne hükümet karşıtı unsurların neden olduğu ifade edilmektedir.⁹⁴ Söz konusu sayısal verilere medya çalışanları, sivil toplum aktivistleri ve yargı mensupları ile sivil hükümet idaresi mensuplarının yanı sıra çatışan tarafların sivil aile üyeleri dahil olmak üzere sivillerin kasten öldürülmesi olayları da dahildir.⁹⁵ Yine Afganistan'da 2020 yılı için azınlık toplumu mensuplarının silahlı gruplar tarafından öldürüldüğü ifade edilmektedir.⁹⁶ Aynı dönemde ülkede insan hakları savunucularının tehdit altında olduğu ve kimliği belirsiz silahlı kişiler tarafından öldürüldüğü veya yaralandığı, Afganistan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu'nun (*Afghanistan Independent Human Rights Commission, AIHRC*) iki çalışanınin Kabil'de araçlarına düzenlenen bir saldırıda öldürüldüğü belirtilmektedir.⁹⁷ Afganistan'da kadına yönelik şiddetin de yoğun olarak devam ettiği; 2020 yılı içerisinde 100'den fazla cinayetin

⁸⁶ UNAMA, Special Report: Killing of Human Rights Defenders, Journalists and Media Workers in Afghanistan, s. 8-10.

⁸⁷ Human Rights Watch, "World Report 2019-Events of 2018", s. 17.

⁸⁸ age. s. 17.

⁸⁹ age. s. 17.

⁹⁰ Uluslararası Af Örgütü, "2017/18 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", 2018, s. 20.

⁹¹ UNAMA, Afghanistan - Protection of Civilians in Armed Conflict, Annual Report 2020, February 2021, s. 58, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_report_2020.pdf, (E.T: 09.02.2022).

⁹² age. s. 58.

⁹³ age. s. 58.

⁹⁴ age. s. 16.

⁹⁵ age. s. 16.

⁹⁶ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", 2021, s. 37, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/POL-1032022021TURKISH.pdf>, (E.T: 07.03.2022).

⁹⁷ age. s. 39.

meydana geldiği bildirilmektedir. İlaveten, bu cinayetlerin etkin biçimde soruşturulması noktasında da yetersiz kalındığı bir başka tespit olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁸

ABD ile Taliban⁹⁹ arasında 29 Şubat 2020 tarihinde ülkede barışın tesis edilebilmesi amacıyla Doha Antlaşması imzalanmıştır. Doha Antlaşması'ndan sonra hükümet ile Taliban arasında çatışmaların ve şiddetin azaldığı, ancak bahse konu çatışmasızlık sürecinin uzun süre devam ettirilemediği, çatışma ortamının canlandığı ve şiddet olaylarının yeniden gündeme geldiği görülmüştür.¹⁰⁰ Nitekim Taliban 15 Ağustos 2021 tarihinde başkent Kabil'e girmiş, akabinde Afganistan yönetimini ele geçirmiştir.¹⁰¹ Taliban'ın Afganistan yönetimini ele geçirmesinin ardından ağır insan hakları ihlalleri yaşandığı, özellikle kadınlara ve kız çocuklarına yönelik insan hakları ihlallerinin yoğun olarak meydana geldiği ifade edilmektedir.¹⁰²

2020 yılında ülkedeki çatışmaların sona erdirilmesi amacıyla ciddi müzakerelerin yapıldığı, ancak bu yıl içinde de Afgan hükümet güçleri, Taliban ve diğer silahlı güçler arasında çatışmaların devam ettiği ve 2020 Eylül ayına kadar yaklaşık 6000 ölüm ve yaralanma olayının meydana geldiği rapor edilmektedir.¹⁰³ Aynı yıl baz alındığında el yapımı patlayıcılarla (EYP) 1.274 sivilin öldürüldüğü kaydedilmektedir.¹⁰⁴

UNAMA 1 Ocak ile 30 Haziran 2021 tarihleri arasında 1.659 ölüm ve 3.524 yaralanma olayını belgelemiştir. Öldürülen ve yaralanan toplam sivil sayısının 2020 yılının ilk yarısına göre %47 arttığı görülmektedir. Ayrıca UNAMA bu dönemde çok yüksek sayılarda kız çocuğu ile kadının öldürüldüğünü ve/ya yaralandığını; çocuk kayıplarının meydana geldiğini ortaya koymaktadır.¹⁰⁵

UNAMA 2021 yılının ilk altı ayında geçen yılın aynı dönemine kıyasla, hükümet karşıtı unsurlar tarafından intihar amaçlı olmayan EYP'lerin kullanımından kaynaklanan sivil kayıplarda yaklaşık üç kat artış olduğunu belgelemiştir. Bu durumun UNAMA'nın 2009 yılında Afganistan'daki sivil kayıpların sistematik olarak belgelenmesi faaliyetine başlamasından bu yana bir yılın ilk altı ayında intihar saldırısı dışı EYP'lerin neden olduğu en fazla sivil kayıp olduğunun altı çizilmektedir. Kara çarpışmalarından kaynaklanan sivil kayıpların da önemli ölçüde arttığı ortaya konulmuştur. Hükümet karşıtı unsurlar tarafından hedef gözeterek öldürme vakalarında da benzer biçimde artış görülmüştür. Hükümet yanlısı güçlerin hava saldırılarının sivil kayıpların sayısında artışa neden olduğu dile getirilmektedir.¹⁰⁶

⁹⁸ age. s. 42.

⁹⁹ 1994'te Afganistan'da kurulmuş olan Taliban, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin hedefi haline gelmiştir. Al-Jazeera, Taliban'ın ortaya çıkışı ve gelişimi, 18.01.2014. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/talibanin-ortaya-cikisi-ve-gelisimi>, (E.T: 05.02.2022).

¹⁰⁰ EASO - Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Afghanistan Security situation, Haziran 2021, s. 30, 35, 49, https://www.ecoi.net/en/file/local/2054554/2021_06_EASO_COL_Report_Afghanistan_Security_situation.pdf, (E.T: 05.02.2022).

¹⁰¹ BBC News Türkçe, "Taliban 10 günde Afganistan'da kontrolü nasıl sağladı?", 17.08.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58242170>, E.T: 07.04.2022; Anadolu Ajansı, "Taliban 2021'de yeniden Afganistan yönetimini ele geçirdi", 24.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/taliban-2021-de-yeniden-afganistan-yonetimini-ele-gecirdi/2456398>, (E.T: 07.04.2022).

¹⁰² Heather Barr, "Tougher Steps Needed Against Afghanistan's Taliban", *Human Rights Watch*, 09.06.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/06/09/tougher-steps-needed-against-afghanistans-taliban>, (E.T: 13.06.2022).

¹⁰³ Human Rights Watch, "World Report 2021-Events of 2020", 2021, s. 19, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/01/2021_hrw_world_report.pdf, (E.T: 25.02.2022).

¹⁰⁴ age. s. 20.

¹⁰⁵ UNAMA, Afghanistan - Protection of Civilians in Armed Conflict Midyear Update: 1 January to 30 June 2021, s. 1, https://www.ecoi.net/en/file/local/2056652/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf, (E.T: 05.02.2022); ACCORD – Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, Afghanistan, 30.08.2021, <https://www.ecoi.net/en/countries/afghanistan/featured-topics/general-security-situation-in-afghanistan/>, (E.T: 05.02.2022).

¹⁰⁶ UNAMA, Afghanistan - Protection of Civilians in Armed Conflict Midyear Update: 1 January to 30 June 2021, s. 1.

2021 yılında DAEŞ - Horasan (DAEŞ-H)¹⁰⁷ kaynaklı bazı saldırıların da meydana geldiği ifade edilmektedir. Bu kapsamda birçok saldırının Hazara Şii topluluğunu hedef aldığı belirtilmektedir. 8 Mayıs'ta Kabil'deki bir okulda meydana gelen patlamada 42'si kız çocuğu ve 28'i kadın olmak üzere 85 sivil yaşamını yitirmiş; büyük bir kısmı Hazara topluluğundan olan 200'den fazla kişi yaralanmıştır.¹⁰⁸ Söz konusu saldırı herhangi bir kişi ya da grup tarafından üstlenilmemekle birlikte DAEŞ-H terör örgütünün defalarca hedef haline getirdiği Hazara ağırlıklı bir mahallede meydana gelmiş olması¹⁰⁹ dikkat çekmektedir. 8 Ekim'de meydana gelen ve DAEŞ-H tarafından üstlenilen başka bir intihar saldırısında ise 72 kişi ölmüş, 140'tan fazla kişi yaralanmıştır.¹¹⁰

Kabil'in yanı sıra diğer illerde de gözaltı ve cinayet olayları ile ilgili güvenilir raporların mevcut olduğu dile getirilmektedir.¹¹¹ Afganistan'da silahlı gruplar Daykundi, Uruzgan, Kunduz ve Kandahar da dâhil olmak üzere bazı illerde ikamet eden kişilerin önceki hükümeti desteklediği algısı nedeniyle evlerinden çıkarılmasına neden olmuştur. Mezkûr bölgelerin bazı ilçelerinde yüzlerce Hazara topluluğuna mensup aile evlerini terk etmek ve kaçmak zorunda kalmıştır.¹¹²

Afganistan'ın farklı bölgelerinde savaş ve şiddetin tırmadığı dönemlerde sivil Afganların hayatlarının tehlike altında olduğu ortaya konulmuştur. AIHRC'nin bulgularına göre, çatışma taraflarının uluslararası insancıl hukuka uymaması sonucunda meydana gelen ölüm ve yaralanma olayları ile yerinden edilen kişilerin sayısı ve çeşitli illerde şiddetin zararlı etkileri artış eğilimi göstermektedir.¹¹³

UNAMA tarafından yapılan açıklamada Afganistan hapishanelerinde mahkûmlara işkence ve kötü muamele yapıldığı belirtilmiştir.¹¹⁴ UAÖ tarafından yapılan açıklamada da 2021 yılı içerisinde Afganistan'da gerçekleşen çeşitli işkence ve kötü muamele olaylarına yer verilmiştir. Bunlar bacak kırma, saç yolma, sert cisimle yüze vurma, sopa ve tüfekte dövme gibi formlarda cereyan etmiştir.¹¹⁵

Afganistan'da güncel koşullar altında ülkenin çeşitli yerlerinde işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin haberler,¹¹⁶ geri gönderme yasağı açısından Afganistan'ın durumunun titiz biçimde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Yukarıda ülkemizdeki yabancıların Afganistan'a sınır dışı edilmesi halinde işkence

¹⁰⁷ Avrupa Birliği ve BM ile aralarında Türkiye, ABD, Suudi Arabistan ve Kanada'nın da bulunduğu pek çok ülke ve kuruluş tarafından terör örgütü olarak ilan edilen DAEŞ, ağırlıklı olarak Irak ve Suriye'de etkinlik göstermiş olan, bu bölgede hilâfet devleti kurmak amacıyla güvenlik güçlerine ve sivillere karşı eylemler yapan bir örgüttür. 2003'teki Irak Savaşı'nın ilk yıllarında kurulan ve 2004 yılında el-Kaide'ye bağlılığını ilan eden DAEŞ terör örgütü bir süre sonra "Irak el-Kaidesi" adını almıştır. DAEŞ-Horasan, DAEŞ terör örgütünün Pakistan-Afganistan bölgesindeki koludur.

¹⁰⁸ Human Rights Watch, "World Report 2022-Events of 2021", 2022, s. 19, https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2022/01/World%20Report%202022%20web%20pdf_0.pdf, (E.T: 25.02.2022).

¹⁰⁹ age. s. 19.

¹¹⁰ age. s. 19.

¹¹¹ age. s. 19.

¹¹² age. s. 19.

¹¹³ ACCORD – Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, Afghanistan, 30.08.2021, <https://www.ecoi.net/en/countries/afghanistan/featured-topics/general-security-situation-in-afghanistan/>, (E.T: 05.02.2022).

¹¹⁴ Anadolu Ajansı, "BM: Afganistan'da mahkûmlar işkence ve kötü muamele görüyor", 03.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-afganistanda-mahkumlar-iskence-ve-kotu-muamele-goruyor/2132916>, (E.T: 07.04.2022).

¹¹⁵ Amnesty International, "Afganistan: Taliban Responsible for Brutal Massacre of Hazara Men – New Investigation", *Amnesty International*, 19.08.2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/08/afghanistan-taliban-responsible-for-brutal-massacre-of-hazara-men-new-investigation/>, (E.T: 07.04.2022).

¹¹⁶ Anadolu Ajansı, "ABD denetimindeki Bagram Cezaevi'nde işkence gören mahkûmlar kabus dolu günlerini anlattı", 21.09.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-denetimindeki-bagram-cezaevinde-iskence-goren-mahkumlar-kabus-dolu-gunlerini-anlatti/2370310>, (E.T: 06.04.2022); Evrensel Gazetesi, "Afganistan'da Taliban gazetecilere işkence yaptı: Beni öldürecekler sandım", 09.09.2021, <https://www.evrensel.net/haber/442289/afganistanda-taliban-gazetecilere-iskence-yapti-beni-oldurecekler-sandim>, (E.T: 06.04.2022); Hürriyet Gazetesi, "Afgan tercüman anlattı: Taliban'dan kan donduran işkence!", 29.12.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/afgan-tercuman-anlatti-talibandan-kan-donduran-iskence-41970794>, (E.T: 06.04.2022); Yeni Şafak, "Yeni Şafak Bagram Cezaevi'ne girdi

ve kötü muamele riski ile karşı karşıya kalıp kalmayacağını tespit edilmesinde yararlanılabilecek olan birtakım kaynaklar incelenmiştir. Yapılan tüm inceleme ve araştırmalar neticesinde, Afganistan'ın çeşitli bölgelerinde insan hakları ihlallerinin yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla ülkemizden sınır dışı edilecek yabancılardan Afganistan'a gönderilecek olanların karşılaşılabileceği muhtemel insan hakları ihlallerinin, özellikle işkence ve kötü muamele riskinin dikkate alınması önem arz etmektedir. Aksi takdirde sınır dışı edilen yabancıların işkence ve kötü muamele ile karşı karşıya kalması durumunda geri gönderme yasağının ihlali gündeme gelebilecektir. Bu noktada özellikle ülkenin yalnızca belli kısımlarındaki nisbeten müspet durumun ülkenin tamamına teşmil edilerek değerlendirilmeler yapılmasından ve kararlar verilmesinden sakınılmalıdır. Ayrıca ülkedeki hareketlilik düzeyi yüksek siyasi ve sosyal gelişmeler nedeniyle ülkedeki genel durumun kısa süre zarfında değişebileceği hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak ülkenin yönetimini devralan Taliban'ın belgelenmiş çok sayıda uygulamaları nedeniyle bu noktada daha temkinli davranılması gerekmektedir. Yönetimi devralmasının akabinde bizzat kendi yöneticileri tarafından da teyit edilen "*bazı mensuplarının şiddet uygulamaya meyilli olması*" olgusu, Afganistan'a yönelik olarak yapılacak sınır dışı etme işlemlerinde inceleme standartının yüksek tutulması gerekliliğini ortaya koymaktadır.¹¹⁷

: İşkence izleri duruyor", Yeni Şafak, 04.09.2021, <https://www.yenisafak.com/dunya/yeni-safak-bagram-cezaevine-girdi-iskence-izleri-duruyor-3690736>, (E.T: 06.04.2022).

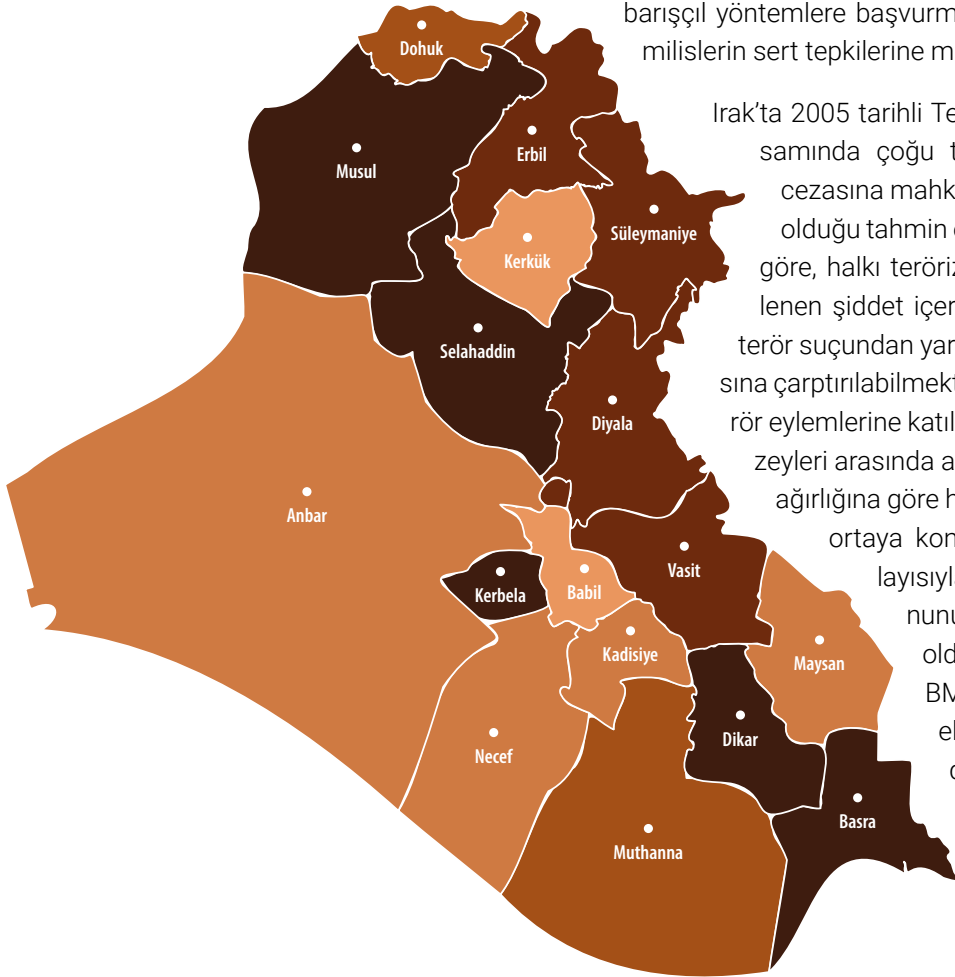
¹¹⁷ UNHCR, Afganistan'a Geri Dönüslere İlişkin UNHCR Pozisyonu, *Mültecilerle Dayanışma Derneği*, Ağustos 2021, s. 3, https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/UNHCR-Position-on>Returns-to-Afghanistan_Aug-2021_TR.pdf, (E.T: 13.06.2022).

2. Irak Cumhuriyeti

Irak Cumhuriyeti'nin (Bundan sonra Irak olarak anılacaktır.) Temmuz 2021 itibariyle 39.650.145 olan nüfusunun %75-80'ini Araplar, %15-20'sini Kürtler, %5'ini ise Türkmenler, Ezidiler, Şahbekler, Bedeviler ve diğer azınlıklar oluşturmaktadır.¹¹⁸ Ülke nüfusunun %32-37'sini oluşturan Sünnilerin ülkede büyük bir azınlık durumunda olduğu görülmektedir.¹¹⁹ Özellikle 2003 yılından sonra devlet işlerinden uzaklaşmaya başlayan Sünnilerin yeterli düzeyde temsil edilmemesi bu kesimde rahatsızlık oluşturmuştur.¹²⁰ Bu durum Irak'ta radikal grupların faaliyetlerinin yoğunlaşmasına ve büyümelerine zemin hazırlamıştır.¹²¹ 2010 Genel Seçim-

lerinden sonra protestolara başlayan Sünniler, her ne kadar barışçıl yöntemlere başvurmuş olsalar da hükümetin ve milislerin sert tepkilerine maruz kalmıştır.

Irak'ta 2005 tarihli Terörle Mücadele Kanunu kapsamında çoğu terörizm suçlamasıyla idam cezasına mahkûm edilen 4000 civarında kişi olduğu tahmin edilmektedir. Mezkûr Kanun'a göre, halkı terörize etme niyeti olmaksızın işlenen şiddet içermeyen bir suçtan dolayı kişi terör suçundan yargılanabilmekte ve idam cezasına çarptırılabilir. Ayrıca ceza verilirken terör eylemlerine katılım ve sorumluluğun farklı düzeyleri arasında ayırım yapılmadığı gibi eylemin ağırlığına göre herhangi bir değerlendirme de ortaya konulmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Irak Terörle Mücadele Kanunu'nda terörizmin kapsamının oldukça kapsamlı belirlenmesi, BM insan hakları uzmanlarınca eleştirilmiştir.¹²² Terörle Mücadele Kanunu kapsamında DA-EŞ'le iltisaklı olduğu düşünülen Sünnilerin gözaltına

¹¹⁸ CIA World Factbook, Iraq, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iraq/>, (E.T: 04.02.2022).

¹¹⁹ Minority Rights Group International, *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - Iraq*, Mayıs 2018, <https://www.refworld.org/docid/4954ce672.html>, (E.T: 03.06.2022).

¹²⁰ Renad Mansour, *The Sunni Predicament in Iraq*, Carnegie Endowment for International Peace, Mart 2016, s. 5-6.

¹²¹ Harvard University, ReliefWeb: Never Forget: Views on Peace and Justice Within Conflict-Affected Communities in Northern Iraq, Aralık 2019 https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/neverforget_eng_2.pdf, (E.T: 03.06.2022).

¹²² UN-OHCHR, Iraq: Wave of mass executions must stop, trials are unfair - UN experts, 20.11.2020. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26526&LangID=E>, (E.T: 12.07.2021).

alınma riskiyle karşı karşıya olduğu, tutuklamaların çoğunun kanuni usullere uyulmadan yapıldığının altı çizilmiştir.¹²³

DAEŞ'in işgal ettiği bölgelerden kaçanlar veya DAEŞ'in işgali altındaki bölgelerde örgütün fiili egemenliğinin devam ettiği süreçte orada yaşamaya icbar edilenler, farklı şekillerde DAEŞ'e bağlı oldukları şüphesizle yetkililer ve Haşdi Şabi'nin¹²⁴ hedefi haline gelmiştir. Irak hakkındaki raporlar; 2014-2018 yılları arasında askeri güçler veya bağlantılı diğer güçler tarafından DAEŞ'e karşı yürütülen mücadele sırasında meydana gelen savaş suçları, cinayetler, kaçırmalar ve çoğunlukla Sünni sivilleri, özellikle de DAEŞ'le bağlantılı olduğu düşünülen erkek çocuklarını ve yetişkin erkekleri hedef alan intikam saldırıları dâhil, ciddi insan hakları ihlallerine dikkat çekmiştir. Bu süreçte çocuklar da dâhil olmak üzere DAEŞ savaşçısı veya DAEŞ'le bağlantılı olduğu düşünülen binlerce Iraklı terörlü mücadele mahkemelerinde yargılanmış ve yüzlerce kişi idam cezasına çarptırılmıştır. Tutuklama ve gözaltı işlemlerinin Terörlü Mücadele Kanunu kapsamında yapıldığı ifade edilse de bölge hakkında yapılan gözlemler tutuklamaların çoğunun yasal düzenlemelere uygun olmadığını ve çoğu kez keyfi olduğunu ortaya koymaktadır.¹²⁵

Terör örgütü DAEŞ'in işgal ettiği bölgelerden çıkarılması amacıyla Irak ordusu, Haşdi Şabi milisleri ve polis tarafından Irak'ta birtakım müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Bu müdahaleler sırasında insan hakları ihlalleri yaşandığına dair birtakım raporlar hazırlanmıştır. Irak'ta devlet kaynaklı, devlet dışı veya hibrit aktörler tarafından gerçekleştirilen ve kişilerin Kürt, Arap, Türkmen veya Sünni olmaları, yani gerek uyruk gerekse mezhepsel farklılıkları nedeniyle maruz kaldıkları şiddet ya da işkence korkusu hakkında sivil toplum kuruluşlarının veya hükümetlerin hazırladığı raporlar ülkenin sosyo-politik yapısı ile ilgili bilgi edinilmesini sağlayabilmektedir.¹²⁶

Haşdi Şabi milis örgütü, Sünni sivillere karşı insan hakları ihlallerinden ve mezhep temelli şiddet olaylarından dolayı suçlanmıştır.¹²⁷ Haşdi Şabi örgütünün, Irak'ın DAEŞ'ten kurtarılan çeşitli bölgelerinde gerçekleştirdiği ihlaller; BM, uluslararası insan hakları kuruluşları, Irak'taki Sünni aşiret liderleri ve basın tarafından belgelerle ortaya konulmuştur.¹²⁸ Yanı sıra evleri yıkmaya, adam kaçırmaya ve öldürmeye ile göçmen kamplarına saldırıda bulunma gibi eylemler Şii milis güçlerinin işlediği diğer suçlar olarak gösterilmektedir.¹²⁹

¹²³ EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Ülke Rehberliği: Irak; Rehberlik notu, Haziran 2019, s. 53. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Country_Guidance_Iraq_2019.pdf, (E.T: 04.02.2022).

¹²⁴ Haşdi Şabi milis gücünün ismi Arapça kökenli olup, Halk Seferberlik Güçleri anlamına gelmektedir. Örgüt, DAEŞ terör örgütünün Irak'ta 2014'te Musul'u ele geçirmesini müteakiben Irak'ın Şii dini lideri Ayetullah Sistani'nin fetvası sonrası kurulmuştur. Ağır insan hakları ihlali eleştirileri alan örgüt, özellikle masum Sünni sivilleri öldürmekle suçlanmaktadır. Haşdi Şabi'nin hem kontrol altına alınması hem de yasal bir zemine oturtulması için 2016'da Irak Parlamentosu tarafından çıkarılan bir kanunla bu milis grupları, Irak güvenlik güçlerinin özerk bir parçası haline getirilmiştir. Haşdi Şabi örgütünün devletle ilişkisi konusunda birtakım tartışmalar yapılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Irak: Güvenlik Durumu, Menşe Ülke Bilgisi Raporu, Ekim 2020, s. 21-25.

¹²⁵ EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Irak: DAEŞ'le bağlantısı olduğu düşünülen Iraklılara yönelik muamele, Ekim 2020, s. 11. https://www.ecoi.net/en/file/local/2039438/10_2020_EASO_COL_Report_Iraq_Treatment_Iraqis_affiliation_ISIS.pdf.pdf, (E.T: 04.02.2022).

¹²⁶ Home Office, **Country Policy and Information Note, Irak: Sunni Arabs**, Version 3.0, Ocak 2021.

¹²⁷ Vatan Gazetesi, 03 Ocak 2020, Haşdi Şabi nedir, ne zaman kuruldu? <https://www.gazetevatan.com/gundem/hasdi-sabi-nedir-ne-zaman-kuruldu-1293687>, (E.T: 04.02.2022).

¹²⁸ Anadolu Ajansı, 26 Ekim 2016, Irak'taki Haşdi Şabi milislerinin ihlallerle dolu sicili, <https://www.aa.com.tr/dunya/iraktaki-hasdi-sabi-milislerinin-ihlallerle-dolu-sicili-/672678>, (E.T: 04.02.2022).

¹²⁹ Kadınları Korumayan Bir Yasa İşığında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Konferansı, 20 Eylül 2020, E.T: 04.02.2022. (İnternet sitesine erişim linki kaynakçada yer almaktadır.)

Irak'ta DAES'e karşı yürütülen mücadeleler 2019 yılının ortalarından 2020'nin başına kadar kararlı bir biçimde devam etmiştir.¹³⁰ DAES Irak'ta 2020 yılında özellikle Kerkük, Bağdat, Ninova ve Anbar bölgelerinde yoğun aktivite göstermiştir.¹³¹

Irak'ta yalnızca terör kaynaklı değil, aynı zamanda yolsuzluk, kamu hizmetlerinin kötü yürütülmesi ve işsizlik gerekçeleriyle Ekim 2019'da başlayıp Ocak 2020'ye kadar süren protestolarda 600'den fazla sivil protestocu ve aktivistin öldürüldüğü raporlanmıştır.¹³²

BMMYK tarafından ortaya konulan ilkeler kapsamında DAES'i desteklediğinden şüphe duyulan kişiler,¹³³ hükümete muhalif olan veya muhalif olduğu düşünülen kişiler¹³⁴ ile dini ve etnik azınlık grupları üyelerinin¹³⁵ davanın sübjektif koşulları gözetilerek uluslararası mülteci korumasına ihtiyaç duyabileceği belirtilmiştir.¹³⁶

İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlumder) temsilcileri ile Irak-Musul/Ninova doğumlu A.G. arasında gerçekleşen görüşmenin yer aldığı, 08 Şubat 2022 tarihli tutanakta,

- **A.G'nin**; 2007 yılında Musul/Ninova'da çalıştığı çimento fabrikası yakınına meydana gelen bir patlama sonrasında askerler tarafından kaldığı evde gözaltına alındığı, ağır işkencelere tabi tutulduğu, gözleri bağlı olarak infaz edilmek üzere işkence edilen yerde duvarın dibine götürüldüğü, birisinin yanlışlık olduğunu söylemesi üzerine infazın durdurulduğu, böylece son anda öldürülmekten kurtulduğu, gördüğü işkenceler nedeniyle vücudunda oluşan izlerin görünür halde olduğu, DAES'in bölgelerine hâkim olması üzerine geleceğinin tamamen karardığı kanaati ile ülkesini terk ederek 2014 yılında Türkiye'ye geldiği, Uluslararası Koruma Statüsü Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi'ni yeni alabildiği, Türkiye'ye giriş şartlarını ihlal ettiği gerekçesiyle hakkında sınır dışı etme kararı alındığı, Ankara 1. İdare Mahkemesi'nin oy çokluğu ile iptal başvurusunu reddettiği,¹³⁷
- A.G'nin Türkiye'ye birlikte geldiği, A.G. ile aynı yaşlardaki amcaoğlu **R.İ'nin**; 2017 yılında Irak'a geri döndüğü, Irak'ta gözaltına alındığı, işkence gördüğü, idama mahkûm edildiği, işkence sonrası sağlı-

¹³⁰ EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Irak: Güvenlik Durumu, Menşe Ülke Bilgisi Raporu, Ekim 2020, s. 13.

¹³¹ age. s. 33.

¹³² age. s. 15-16; Anadolu Ajansı, 25 Aralık 2019, Irak'ta 2019'a hükümet karşıtı gösteriler damgasını vurdu, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-2019a-hukümet-karsiti-gosteriler-damgasini-vurdu-/1683472>, (E.T: 04.02.2021).

¹³³ UNHCR, UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Iraq, 31 May 2012, HCR/EG/IRQ/12/03, <https://www.refworld.org/docid/4fc77d522.html>, (E.T: 04.02.2022).

¹³⁴ UNHCR, UNHCR Position on Returns to Iraq, 14.11.2016, <https://www.refworld.org/docid/58299e694.html>, (E.T: 04.02.2022).

¹³⁵ UN General Assembly, Protocol Relating to the Status of Refugees, s.267. 31 January 1967, U.N.T.S. 606, <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html>, (E.T: 04.02.2022).

¹³⁶ UNHCR – UN High Commissioner for Refugees: International Protection Considerations with Regard to People Fleeing the Republic of Iraq, May 2019, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2007789/5cc9b20c4.pdf>, (E.T: 04.02.2022).

¹³⁷ Mazlumder temsilcileri ile Irak-Musul/Ninova doğumlu A.G. arasında gerçekleşen görüşmenin yer aldığı tutanağın ekinde bulunan mahkeme kararına ilişkin özet bilgiler şu şekildedir: Ankara 1. İdare Mahkemesinin 2021/1534 Esas ve 2021/1480 Karar Numaralı, 15.11.2021 tarihli kararda, geçmişteki hangi fiili veya durumları sebebiyle Irak'a gönderilmesi halinde zulme uğrayacağı konusunu maddi gerekçelere dayandıramayan davacının, geri gönderilmesi durumunda zulme maruz kalacağına ilişkin somut bilgi ve belge bulunmadığı, Sünni Türkmen olması nedeniyle zulüm göreceğini iddia ettiği Haşdi Şabi örgütü içinde Sünni birliklerinin de bulunduğu ve DAES silahlı terör örgütü nedeniyle yerlerinden edilenlerin önemli bir kısmının ülkelerine döndüğü göz önünde bulundurulduğunda, kötü muameleye uğrayacağı konusunda "gerçek bir risk" ile karşı karşıya olmadığı ve kararda yer verilen menşe ülke bilgisine ilişkin açıklamalar dikkate alındığında davacının 6458 sayılı Kanun'un 4'üncü ve 55'inci maddesi kapsamında bulunmadığı anlaşıldığından bahisle davanın reddine karar verilmiştir.

Azlık oyu ise, Irak'a ait menşe ülke bilgileri ve Irak ülke raporlarına atıfla; davacının ülkesine geri gönderilmesi halinde hayati tehlikesinin bulunduğu ilişkin iddiasının davalı idarece menşe ülke bilgisi doğrultusunda incelenerek davacı hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmadığı, menşe ülke bilgisi doğrultusunda davacının ülkesine geri gönderilmesi halinde zulme maruz kalacağına ilişkin ciddi emare bulunup bulunmadığı, kötü muameleye uğrama konusunda "gerçek bir risk" ile karşı karşıya olup olmadığı, bundan dolayı davacının 6458 sayılı Kanun'un 4'üncü ve 55/1(a) maddeleri kapsamında olup olmadığı hususlarında yeterli ve etkili bir inceleme ve değerlendirme yapılarak işlem tesis edilmesi gerektiğinden bahisle, çoğunluk görüşüne katılım sağlanmadığı yönündedir.

ğının bozulduğu, bir bacağının kesildiği, Irak'ta hangi cezaevinde olduğunun bilinmediği, diğer bacağını da kaybetmekte olduğuna dair duyumlar alındığı,

- A.G.'nin Musul/Ninova'dan komşusu **A.İ.'nin**; Türkiye'ye geldiği, Göç İdaresi'nden uluslararası koruma talebinde bulunduğu, A.G. ile birlikte çalışırken 2018 yılında Irak'a döndüğü, müebbet hapis cezasına çarptırıldığı,¹³⁸ A.G.'nin yakınlarından edindiği bilgiye göre ağır işkencelere tabi tutulduğu ifade edilmektedir.¹³⁹

Irak'ta da diğer ülkelerde olduğu gibi ülke sınırları içerisinde güvenlik seviyeleri değişkenlik gösteren bölgelerin bulunduğu görülmektedir. Örneğin; Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) güvenlik seviyesi ile Irak'ın diğer bölgelerinin güvenlik seviyesinin aynı olmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte IKBY'nin görece güvenli olmasının, Irak ülkesinin tamamının güvenli olduğu anlamına gelmediğini belirtmek gerekmektedir. Ayrıca IKBY'ye gönderileceği değerlendirilerek sınır dışı edilen yabancının, IKBY'den Irak'ın diğer bölgelerine gönderilebileceği ve yeni varış noktasında işkence ve kötü muamele ile karşılaşabileceği ihtimali göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla bir ülkede belirli güvenli bölgelerin bulunması gerçeği yabancının ilgili ülkeye sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muameleyle uğramasına ilişkin riski ortadan kaldırmamaktadır. Bundan ötürü ülkemizden Irak'a sınır dışı edilen yabancının işkence ve kötü muameleyle maruz kalacağına ilişkin gerçek bir riskin olmadığına dair tespitle bulunulurken ayrıntılı bir araştırmanın yapılması elzemdir.

Irak özelinde insan hakları durumu, sosyal ve politik durum, işkence ve kötü muamele olaylarına dair değerlendirmeler bağlamında yukarıda tespitlerine yer verilen raporlar ve diğer bilgi kaynakları Irak'ın mevcut durumunun incelenmesinde hangi kıstasların dikkate alınması gerektiğini göstermesi bakımından önemli örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun teşkil eden olayların yoğunluğu ve şiddeti, bu ülkenin özellikle belli kesimlerine yönelik yapılacak sınır dışı işlemleri açısından daha derinlemesine incelemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır. Hem devlet hem de devlet dışı bazı unsurlardan kaynaklanan tehditler bir arada değerlendirildiğinde Irak'a yönelik sınır dışı işlemlerine ilişkin incelemelerin/araştırmaların daha teferruatlı ve ihtiyatlı yapılması zorunluluk arz etmektedir.

Bu minvalde yapılan tüm araştırma ve incelemeler sonucunda Irak'ın mevcut durumunun güvenlik açısından ciddi riskler barındırma potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir. Yapılacak sınır dışı etme işlemleri açısından işkence ve kötü muamele uygulamasının potansiyel bir risk olduğu hatırdta tutulmalıdır.

¹³⁸ Mazlumder temsilcileri ile Irak-Musul/Ninova doğumlu A.G. arasında gerçekleşen görüşmenin yer aldığı tutanağın ekinde bulunan, Irak Nineveh Ağır Ceza Mahkemesi Birinci Dairesi tarafından verilen kararın tercümesinde, Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Kanunu kapsamında A.İ.'nin müebbet hapis cezasına çarptırıldığı ifade edilmektedir.

¹³⁹ Mazlumder temsilcileri ile Irak-Musul/Ninova doğumlu A.G. arasında gerçekleşen görüşmenin yer aldığı 08.02.2022 tarihli tutanak.

3. Mısır Arap Cumhuriyeti

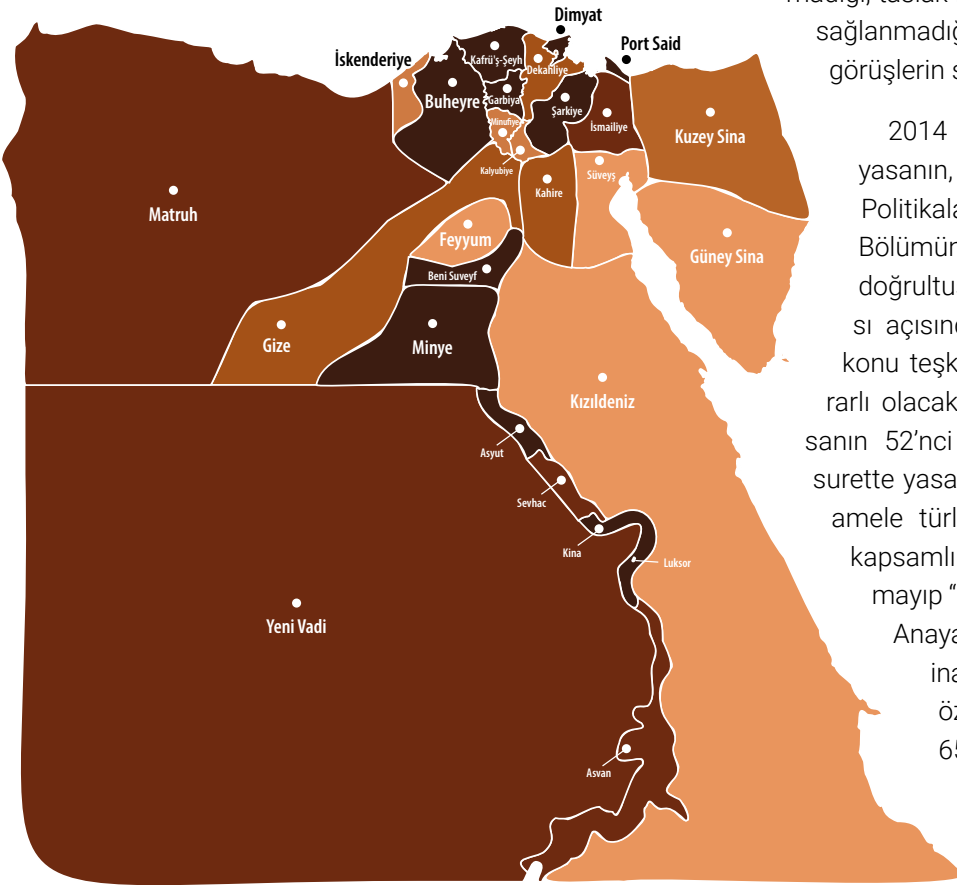
Nüfusu Temmuz 2021 itibarıyla 106.437.241 olan Mısır Arap Cumhuriyeti'nin (bundan sonra Mısır olarak anılacaktır.) %0.3'lük kesim dışında nüfusunun tamamının Mısırlı olduğu kaydedilmektedir.¹⁴⁰ Mısır'da 2011 yılından sonra "demokrasi ve insan hakları umudu"yla başlayan devrim hareketi, istikrarsızlık ve çatışma ortamını beraberinde getirmiştir. 2013 yılında Mısır'da meydana gelen askeri müdahaleden sonra Türkiye, Mısır'dan kaçan sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkelerden biri konumuna gelmiştir.¹⁴¹

2014 yılında halk oylamasına sunulan yeni Mısır Anayasası, %38.6'lık katılım oranı ile gerçekleşen oylama neticesinde %98.1 evet oyu ile kabul edilmiştir. Avrupa Parlamentosu Harici Politikalar Genel Müdürlüğü raporunda, yeni anayasaya ilişkin hazırlık ve kabul süreçlerinin Kurucu Mecliste siyasi görüşlerin tamamının temsil edilmemesinden ötürü demokratik olmadığı,

taslak hazırlama sürecinde şeffaflığın sağlanmadığı, referandum sürecinde karşıt görüşlerin susturulduğu belirtilmiştir.¹⁴²

2014 yılında kabul edilen yeni anayasanın, Avrupa Parlamentosu Harici Politikalar Genel Müdürlüğü Siyaset Bölümünün raporunda yer alan veriler doğrultusunda, insan hakları koruması açısından incelenmesi Raporumuza konu teşkil eden hususlar açısından yararlı olacaktır. Bu kapsamda yeni Anayasanın 52'nci maddesinde işkence mutlak surette yasaklanmış, ancak diğer kötü muamele türleri anılmamış, metinde daha kapsamlı olan "istirap" kelimesi kullanılmayıp "zarar" kelimesi tercih edilmiştir.

Anayasa'nın 64'üncü maddesinde inanç özgürlüğü düzenlenmiş, din özgürlüğü ise zikredilmemiştir. 65'inci maddede düşünce, fikir ve ifade özgürlüğü güvence altına alınmış; 3'üncü, 67'nci ve 71'inci maddelerde bu özgürlüğün sınırları belir-

¹⁴⁰ CIA World Factbook, Egypt. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/>, (E.T: 05.02.2022).

¹⁴¹ Middle East Monitor, "Turkey's Erdogan: Muslim Brotherhood is ideological, not terrorist organisation," 17 Şubat 2017, <https://www.middleeastmonitor.com/20170217-turkeys-erdogan-muslim-brotherhood-is-ideological-not-terrorist-organisation/>, (E.T: 03.06.2022).

¹⁴² Michael Meyer-Resende, "Egypt: In-depth Analysis of the Main Elements of the New Constitution," European Parliament Directorate General for External Policies of the Union, Policy Department, Nisan 2014, s.7-8, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT\(2014\)433846_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT(2014)433846_EN.pdf), (E.T: 05.02.2022).

tilmiştir. Yeni Anayasa'nın 73'üncü maddesinde düzenlenen toplanma özgürlüğü, yetkili makamların ilgili kanun gereğince haberdar edilmesi şartına bağlanmıştır. 24 Kasım 2013'te kabul edilen Gösteri Kanunu ise söz konusu bildirim en az 3 gün önceden yapılması gerektiğini hüküm altına almıştır. Yeni anayasanın 75'inci maddesinde dernek kurma özgürlüğü düzenlenmişken sendika kurma özgürlüğünden bahsedilmemiştir. Anayasanın 92'nci maddesinde yer alan hak ve özgürlüklerin uygulanmasına dair kanunların bu hak ve özgürlüklerin özünü ihlal eder nitelikte olamayacağına dair hüküm dışında insan haklarının hangi ölçütlerle sınırlandırılacağı belirlenmediği değerlendirilmektedir.¹⁴³

ABD tarafından yayımlanan *2017 İnsan Hakları Raporu*'nda; Mısır'ın insan hakları durumuna ilişkin önemli tespitler yer almaktadır. Bu kapsamda Mısır'da meydana gelen yaşam hakkı ihlalleri, büyük çaplı terör saldırıları, keyfi tutuklama ve gözaltı olayları, basın, internet ve akademik özgürlük üzerindeki baskılar, kaybolmalar, politik nedenlerle verilen mahkumiyet ve tutuklama kararları, ifade hürriyeti alanındaki kısıtlamalar, elverişsiz hapis hane koşulları, özel yaşama kanun dışı müdahaleler, sivil kişilerin askeri mahkemelerde yargılanması, sivil toplum kuruluşlarının tescili ve finansmanı üzerindeki hükümet kontrolü ile toplanma ve örgütlenme özgürlüklerine yönelik sınırlandırmaların Mısır'da görülen en önemli insan hakları sorunları olduğu dile getirilmiştir.¹⁴⁴

Mısır'da görevlerini suistimal eden kişilerin fiilleri hakkında yürütülen kovuşturma süreçlerinin hukuka uygun olmadığı, birçok olayda güvenlik güçleri tarafından uygulanan şiddet vakalarına ilişkin olarak insan hakları ihlallerinin etkin biçimde soruşturulmadığı ve bu durumun toplumda cezasızlık algısının güçlenmesi noktasından rolü bulunduğu vurgulanmaktadır.¹⁴⁵ Aynı raporda yerel sivil toplum kuruluşlarının yıl boyunca işkenceden kaynaklanan ölümler de dâhil olmak üzere yüzlerce işkence vakasını belgelediği ifade edilmiştir. Ulusal ve uluslararası insan hakları kuruluşları tarafından polisler ve gardiyanların, reşit olmayanlar da dâhil olmak üzere tutuklu kişilerden bilgi almak için işkenceye başvurduğu dile getirilmiştir.¹⁴⁶

Mısır'da 1958 tarihli Olağanüstü Hal Kanunu kapsamında kurulmuş olan Olağanüstü Devlet Güvenlik Mahkemelerinin de insan hakları yönünden ciddi bir sorun alanı olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁷ Bu mahkemeler olağanüstü hal uygulaması sırasında açılan davalara, uygulama bittikten sonra da bakmaya devam edebilmektedir. Ayrıca söz konusu mahkemelerde askeri hâkimler görev yapmakta, adil yargılanma ilkesi oldukça düşük standartlarda uygulanmakta, Cumhurbaşkanı geniş yetkiler tanınmakta ve temyiz imkânı bulunmamaktadır.¹⁴⁸ Nisan 2017'de başlatılan olağanüstü hal uygulaması Ekim 2021'e kadar devam etmiştir.¹⁴⁹

¹⁴³ Michael Meyer-Resende, "Egypt: In-depth Analysis of the Main Elements of the New Constitution," European Parliament Directorate General for External Policies of the Union, Policy Department, Nisan 2014, s. 11-13, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT\(2014\)433846_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT(2014)433846_EN.pdf), (E.T: 10.02.2022).

¹⁴⁴ US State Department. "Egypt 2017 Human Rights," s. 1, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Egypt.pdf>, (E.T: 10.02.2022).

¹⁴⁵ age. s. 1.

¹⁴⁶ age. s. 6.

¹⁴⁷ International Commission of Jurists, "Egypt's Judiciary: A Tool of Repression," Eylül 2016, s. 150-152, <http://www.refworld.org/pdfid/586e71ea4.pdf>, (E.T: 03.06.2022).

¹⁴⁸ age. s. 146-150.

¹⁴⁹ Anadolu Ajansı, Mısır'da 4 yıldan uzun süredir devam eden OHAL kaldırıldı, 25.10.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/misirda-4-yildan-uzun-suredir-devam-eden-ohal-kaldirildi/2402768>, (E.T: 05.02.2022).

UAÖ tarafından yayımlanan Ölüm Cezası Raporlarına göre; 2013 yılında en az 109,¹⁵⁰ 2014 yılında en az 509,¹⁵¹ 2015 yılında en az 538,¹⁵² 2016 yılında en az 237,¹⁵³ 2017 yılında en az 407¹⁵⁴ kişi hakkında idam cezası verilmiştir. 26 Ocak 2018 tarihinde BM insan hakları uzmanlarından oluşan bir grup, adil yargılamaların gerçekleştirilmediğine ilişkin iddiaların altını çizerek Mısır hükümetine beklemekte olan tüm idam cezalarını askıya alma yönünde bir çağrıda bulunmuştur.¹⁵⁵

2017 ve 2018 yıllarına ait verileri içeren bir raporda, Mısır'da işkence ve kötü muamelenin resmi gözaltı noktalarında rutin olarak gerçekleştirildiği ve Milli Güvenlik Teşkilatı'na ait gözaltı merkezlerinde bunun sistematik biçimde olduğu öne sürülmüştür. Ayrıca aynı yıl içindeki olaylara atıfla adaletsiz toplu yargılamalar kapsamında yüzlerce kişi ölüm cezası da dâhil olmak üzere çeşitli cezalara çarptırıldığı belirtilmiştir.¹⁵⁶ İlgili raporların münderecatına göre; 2019 yılında da aralarında Mısır'ın da yer aldığı bazı ülkelerde adil olmayan yargılamalar neticesinde ölüm cezaları verilmiş ve uygulanmış,¹⁵⁷ aynı durum 2020 ve 2021 yıllarında da devam etmiş;¹⁵⁸ 20 Eylül protestolarının¹⁵⁹ ardından insan hakları savunucuları sıklıkla gözaltına alınmış ve işkence veya kötü muameleye uğramıştır.¹⁶⁰

Yukarıda yer alan tespitler, Mısır'a sınır dışı edilen yabancıların işkence ve kötü muamele ile karşı karşıya kalacağı konusunda gerçek bir riskin bulunup bulunmadığına ilişkin hassas bir değerlendirmenin yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda Mısır'a gönderilmeyi içeren sınır dışı işlemleri tesis edilirken toptancı uygulamalardan kaçınılmasının ve yetkili yargı makamları tarafından yapılan incelemelerde Mısır'ın güncel güvenlik durumunun titiz bir biçimde tetkik edilmesinin; işkence ve kötü muamele yasağı ihlallerinin önlenmesini temin edeceği kanaati hâsıl olmuştur. Özellikle, Mısır'da belli kişi ve gruplara yönelik artan baskı ve şiddet ile ülkede meydana gelen insan hakları ihlallerinin sıklığı ve şiddeti, Mısır'a yönelik gerçekleştirilecek sınır dışı işlemlerinde yükümlülükler setinin yüksek bir standarda sahip olmasını zorunlu kılmaktadır.

¹⁵⁰ Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2013," s. 8, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/act500012014en.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

¹⁵¹ age. s. 6.

¹⁵² age. s. 7.

¹⁵³ age. s. 5.

¹⁵⁴ age. s. 7.

¹⁵⁵ "Egypt must halt executions, say UN human rights experts," UN OHCHR, 26.01.2018, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22613>, (E.T: 05.02.2022).

¹⁵⁶ Uluslararası Af Örgütü, "2017/18 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 29.

¹⁵⁷ Uluslararası Af Örgütü, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da İnsan Hakları-2019", 2019, s. 5, <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Orta%20Dog%C-C%86u%20ve%20Kuzey%20Afrika'da%201%CC%87nsan%20Haklar%C4%B1-Genel%20Bak%C4%B1s%CC%A7%202019.pdf>; Human Rights Watch, "World Report 2020-Events of 2019", 2020, s. 179, (E.T: 25.02.2022), https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2020_0.pdf, (E.T: 25.02.2022).

¹⁵⁸ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 56.

¹⁵⁹ 20 Eylül 2019'da Mısır'da hükümet karşıtı gösteriler gerçekleştirilmiştir.

¹⁶⁰ Uluslararası Af Örgütü, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da İnsan Hakları-2019", s. 5.

4. Suriye Arap Cumhuriyeti

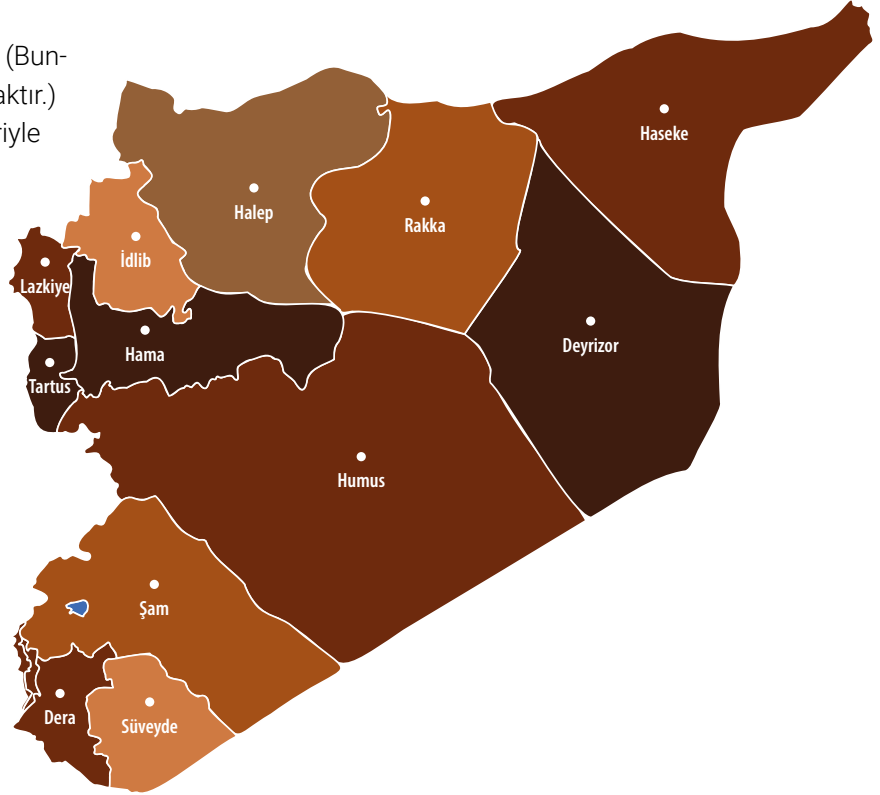
Suriye Arap Cumhuriyeti'nde (Bundan sonra Suriye olarak anılacaktır.) ülke nüfusu Temmuz 2021 itibariyle 20.384.316 olup nüfusun %87'si Müslüman (%74'ü Sünni, %13'ü Şii), %10'u Hıristiyan, %3'ü ise Dürzi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶¹ Ülke nüfusunun yaklaşık olarak %74'ünü Araplar, % 9.5'ini Kürtler, % 4.5'ini Türkmenler, % 3.5'ini Süryaniler, %1'ini Ermeniler, %6'sını ise diğer etnik gruplar oluşturmaktadır.¹⁶²

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı'nın başta sosyolojik, ekonomik ve politik olmak üzere etkilerinin halen devam ettiği görülmektedir. Savaş nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan Suriyeliler, özellikle komşu ülkelere yoğun bir göç hareketi başlatmıştır.

Savaştan kaçan Suriyelilere kapılarını açan ülkemiz, dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan bir ülke olarak bu konuda uluslararası hukuk kurallarında tanımlanan yükümlülüklerini yerine getirmektedir. Ülkemizin bu konuda dünya ülkelerinden pozitif ayrıştığı görülmektedir.¹⁶³

Suriye İç Savaşı'nda yaklaşık 600 bin kişi yaşamını kaybetmiş, 6.5 milyondan fazla Suriyeli ülke içinde yerinden edilmiş, 5.6 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır.¹⁶⁴ 2011 yılında başlayan protestoları müteakip, protestoculara karşı gerçekleştirilen sert müdahaleler sonrası huzursuzluk iç savaşa dönüşmüş ve protestoların şiddet düzeyi artmıştır.¹⁶⁵ Suriye'de on yıldan fazla süredir devam eden çatışmaların dozu hâlihazırda azalmış durumdadır.¹⁶⁶

2011 yılında başlayan protestolara dâhil olan Suriyelilerin yoğun biçimde göz yaşartıcı gaz, makineli tüfek ve keskin nişancı ateşine maruz bırakıldığı; ilaveten toplu tutuklanma tehlikesiyle karşı karşıya kal-

¹⁶¹ CIA World Factbook, Syria. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>, (E.T: 04.02.2022).

¹⁶² World Atlas, "Largest Ethnic Groups In Syria", *WorldAtlas*, 07.06.2018, <https://www.worldatlas.com/articles/largest-ethnic-groups-in-syria.html>, (E.T: 15.04.2022).

¹⁶³ **İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2020 Yılı Raporu**, s. 22.

¹⁶⁴ BBC, Suriye'de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası, 21 Mart 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932>, (E.T: 04.02.2022).

¹⁶⁵ Geneva Academy, The War Report 2018, Armed Conflict: Nearing The End, s.2, <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Syrian%20Armed%20Conflict%20Nearing%20The%20End.pdf>, (E.T: 04.02.2022).

¹⁶⁶ Anadolu Ajansı, Savaşın 10. yılında Suriye'de siyasi çözüm mümkün mü, 29.03.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/savasin-10-yilinda-suriye-de-siyasi-cozum-mumkun-mu/2191230>, (E.T: 04.02.2022).

diğı ifade edilmektedir. Protestocuların yoğun olarak bulunduğu bölgelere rejim güçleri tarafından yapılan saldırılar yaşam hakkının ihlaline yol açmıştır. Yanı sıra söz konusu saldırılar yeni protestoların başlangıcı için tetikleyici olmuştur. Suriye'deki çatışmalar çok sayıda devlet ve devlet dışı silahlı grup arasında kaotik bir çatışmaya dönüşmüştür.¹⁶⁷ 2011'den 2017'ye kadar Suriye'de hükümet güçleri ve ilişkili milis kuvvetler tarafından gerçekleştirilen tecavüzler ve cinsel şiddet olaylarının savaş suçu ve insanlığa karşı suç teşkil ettiğinin altı çizilmektedir.¹⁶⁸

21 Ağustos 2013 tarihinde Doğu Guta bölgesinde kimyasal silah kullanılması sonucu 1400'ün üzerinde sivil yaşamını kaybetmiştir.¹⁶⁹ Ayrıca bu saldırı dışında muhaliflerin bulunduğu bölgelere toplamda 217 kez kimyasal silah saldırısı gerçekleştirildiği, öldürülen kişilerden alınan kan ve idrar numunelerinin incelenmesi neticesinde Nisan 2017'de yapılan saldırıda sarin gazı kullanıldığı tespit edilmiştir.¹⁷⁰ Suriye İnsan Hakları Ağı (*Syrian Network for Human Rights, SNHR*), Uluslararası İşkence Mağdurlarını Destekleme Günü'nde, Suriye'de 177'si çocuk ve 62'si kadın olmak üzere en az 14.227 kişinin işkence nedeniyle öldüğünü belgelediği bir rapor yayınlamıştır.¹⁷¹

Suriye'de tutuklu muhaliflere yönelik uygulanan sistematik işkenceler çeşitli kurum ve kuruluşlarca belgelerle ortaya konulmuştur. 2014 yılında Suriye ordusu tarafından işkence ve aç bırakılma sonucu öldürülen rejim muhaliflerinin fotoğraflarını çekmekle görevli olan ve kod adı "Caesar" olan askeri bir polisin çektiği fotoğraflar, söz konusu işkence sonucu ölümlerin belgeleri olarak gündeme gelmiştir.¹⁷² Adı geçen kişinin 11 bin kurbana ait 55 bin fotoğrafla Suriye'den kaçtığı bildirilmektedir. Bu fotoğraflardan bir kısmına Anadolu Ajansı (AA) ulaşmış ve mezkûr fotoğraflar 2014 yılında yayınlanmıştır. Suriye'de uygulanan sistematik işkence olaylarının ortaya konulması bakımından kritik önem arz eden söz konusu fotoğraflar, BM'nin talebi üzerine yetkililere sunulmuştur.¹⁷³

Mayıs 2017'de Türkiye, İran ve Rusya arasında Astana'da (şu an Nur-Sultan) imzalanan bir antlaşma ile, "çatışmasızlık bölgeleri" kurulmuştur.¹⁷⁴ Bu kapsamda İdlib İli ve komşu illerin (Lazkiye, Hama ve Halep vilayetleri) bazı bölgeleri, Humus İlinin kuzeyinde yer alan bazı bölgeler, Şam'da yer alan Doğu Guta ve ülkenin güneyinde yer alan bazı bölgeler (Dera ve Kuneitra vilayetleri) çatışmasızlık bölgeleri olarak be-

¹⁶⁷ Wallace, David, Amy McCarthy, and Shane R. Reeves. "Trying to make sense of the senseless: classifying the syrian war under the law of armed conflict", Mich. St. Int'l L. Rev. 25 (2017): 555, s. 562. <https://core.ac.uk/download/pdf/228478286.pdf>, (E.T: 09.02.2022).

¹⁶⁸ Human Rights Watch, "World Report 2019-Events of 2018", 2019, s. 558, https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf, (E.T: 16.03.2022).

¹⁶⁹ Anadolu Ajansı, Suriye İnsan Hakları Ağı: Doğu Guta'daki kimyasal silah saldırısının sorumluları yargılansın, 21.08.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-insan-haklari-agi-dogu-gutadaki-kimyasal-silah-saldirisinin-sorumlulari-yargilansin/1561433>, (E.T: 09.02.2022).

¹⁷⁰ age.

¹⁷¹ SNHR, At Least 14,227 Individuals, Including 177 Children and 62 Women, Killed as a Result of Torture in Syria, 2019, https://sn4hr.org/wpcontent/pdf/english/14227_individuals_have_died_due_to_torture_at_the_hands_of_the_main_parties_to_the_conflict_in_syria_en.pdf, (E.T: 09.02.2022).

¹⁷² HRW, Suriye: Gözaltında Öldürülen Kişilere Ait Fotoğrafların Ardındaki Öyküler, 16.12.2015, <https://www.hrw.org/tr/news/2015/12/16/284529>, (E.T: 18.04.2022); HRW, If the Dead Could Speak, 16.12.2015, <https://www.hrw.org/report/2015/12/16/if-dead-could-speak/mass-deaths-and-torture-syrias-detention-facilities>, (E.T: 18.04.2022).

¹⁷³ Anadolu Ajansı, Suriye'deki vahşetin fotoğrafları BMGK'da, 15.04.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-vahsetin-fotograf-lari-bmgkda/166832>, (E.T: 18.04.2022); Anadolu Ajansı, Suriye'de insanlık suçu yeni fotoğraflarla belgelendi, 22.05.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-insanlik-sucu-yeni-fotograf-larla-belgelendi/157365>, (E.T: 18.04.2022); Anadolu Ajansı, Suriye'deki işkencenin yeni fotoğrafları BM'ye sunuldu, 23.05.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-iskencenin-yeni-fotograf-lari-bmye-sunuldu/157307>, E.T: 18.04.2022; Anadolu Ajansı, İşkencenin fotoğraflarını anlattı, 31.07.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iskencenin-fotograf-larini-anlatti/135412>, (E.T: 18.04.2022).

¹⁷⁴ BBC, Türkiye, Rusya ve İran, Suriye'de 'çatışmasızlık bölgeleri' mutabakatını imzaladı, 04.05.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39802814>, (E.T: 09.02.2022).

lirlenmiştir.¹⁷⁵ Söz konusu çatışmasızlık bölgelerinin oluşturulmasına yönelik uluslararası çaba, Suriye’de güvenli bölgelerin oluşturulması adına önem arz etmektedir. Bununla birlikte çatışmasızlık bölgelerinin mevcudiyetine ilişkin durum saptaması, Suriye ülkesinin tamamının güvenli olduğu yanılığına düşülmesine neden olmamalıdır.

2018 yılına ilişkin bir raporda gözaltına alınan veya kaybolan kişilere ilişkin kimlik bilgilerinin Temmuz ayında güncellendiği, söz konusu güncellemelerde ölüm belgelerinin de bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁷⁶ Ancak söz konusu güncellemelerde tarih ve kimilerinde de ölüm nedeni dışında ayrıntılı bilginin bulunmadığı ve ailelere de diğer bilgilerin verilmediği belirtilmektedir.¹⁷⁷ Ülkedeki kötü muamele olaylarının 2018 yılında devam ettiği ifade edilmiştir.¹⁷⁸

Suriye’de gerçekleştirilen uzun süreli kuşatmalar; sağlık, temel ihtiyaçlar ve insani yardıma erişim noktasında sivillerin engellerle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.¹⁷⁹ Ülkede yargının bağımsız olmadığı ve işlenen suçların devlet tarafından soruşturulmadığı en yoğun eleştiriler arasında yer almaktadır.¹⁸⁰ Yanı sıra Suriye’de uluslararası düzeyde yasaklı olan kimyasal silahların kullanıldığı kaydedilmektedir.¹⁸¹

Suriye’de 2019 yılı sonu verilerine göre kayıp kişilerin sayısı on binler ile ifade edilmektedir.¹⁸² Ceza yargılaması sistemi kapsamındaki söz konusu zorla kaybetme olayları yanında, işkence ve kötü muamele ihlallerinin de gerçekleştiği ve aralarında Suriye ve Mısır’ın da bulunduğu bazı ülkelerde bu olayların faili olan güvenlik güçlerinin genellikle cezasız bırakıldığı belirtilmektedir.¹⁸³ Yine aynı döneme ilişkin olarak Suriye güvenlik güçleri tarafından Doğu Guta, Dera ve Şam’ın güneyi de dâhil olmak üzere hükümet karşıtı gruplardan geri alınan bölgelerde yüzlerce eylemci, eski muhalefet liderleri ve aile üyeleri, kendileriyle tutuklanmayacaklarına dair anlaşma imzalanmış olmasına rağmen tutuklanmıştır.¹⁸⁴ Ayrıca gözaltına alınan binlerce kişinin işkence ve elverişsiz gözetim koşulları nedeniyle yaşamını kaybettiği rapor edilmektedir.¹⁸⁵ Kaybolan veya öldürülen kişilere ilişkin yetkililerce ailelere yeterli bilgi sağlanmaması 2019 yılında da görülen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸⁶

UAÖ, 2019 yılına ilişkin bir raporda, aralarında Suriye’nin de bulunduğu bazı ülkelerdeki yargılamalarda adil yargılanma ilkesine ilişkin birtakım kıstasların dikkate alınmadığını, bu ülkelerde devrim mahkemeleri, güvenlik mahkemeleri, askeri mahkemeler gibi istisnai mahkemelerin yargılama faaliyetinde bulunduğunun altını çizmektedir.¹⁸⁷ UAÖ, 2020/2021 yılları açısından dünyada insan haklarının durumunu ele aldığı

¹⁷⁵ Anadolu Ajansı, Suriye’de ‘çatışmasızlık bölgeleri’ muhtırası yürürlükte, 05.05.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-catismasizlik-bolgeleri-muhtirasi-yururlukte/811904>, (E.T: 09.02.2022).

¹⁷⁶ Human Rights Watch, “World Report 2019-Events of 2018”, s. 557-558.

¹⁷⁷ age. s. 558.

¹⁷⁸ age. s. 558.

¹⁷⁹ Uluslararası Af Örgütü, “2017/18 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu”, s. 31.

¹⁸⁰ age. s. 32.

¹⁸¹ age. s. 30.

¹⁸² Uluslararası Af Örgütü, “Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da İnsan Hakları-2019”, s. 6.

¹⁸³ age. s. 3.

¹⁸⁴ Human Rights Watch, “World Report 2020-Events of 2019”, s. 541.

¹⁸⁵ age. s. 541.

¹⁸⁶ age. s. 541-542.

¹⁸⁷ Uluslararası Af Örgütü, “Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da İnsan Hakları-2019”, s. 6.

raporunda da ilgili dönemde aynı durumun devam ettiğini belirtmektedir.¹⁸⁸ Ceza yargılaması açısından işaret edilmesi gereken bir diğer husus da Suriye’de binlerce kişinin tutuklama işleminin mahkeme kararı olmaksızın yapıldığı iddiasıdır.¹⁸⁹

Suriye’de 2021 yılında ülke genelinde sözde uzlaşma anlaşmaları imzalamış olanların keyfi olarak gözaltına alındığına, ortadan kaldırıldığına ve kötü muameleye devam edildiğine yönelik iddialar varittir. HRW’nin ilgili raporunda Ürdün ve Lübnan’dan Suriye’ye dönen mülteciler açısından 2017-2021 yılları arasında 13 işkence, 3 kaçırma ve 5 yargısız infaz olayının belgelendiği, ayrıca 17 zorla kaybetme vakasının gündeme geldiği ortaya konulmuştur.¹⁹⁰

2011’in sonundan 2020’ye kadar Suriye’de, halka yönelik saldırılar devam etmiştir. Silahlı çatışmaların başından itibaren, sivillerin yaşadığı bölgeler bombalanmış ve hastaneler, tıbbi tesisler, pazarlar, fırınlar, okullar gibi yerler hedef haline getirilmiştir.¹⁹¹ Suriye’nin kuzeybatısında yürütülen askeri harekâtlarda aralarında kurtarma ve sağlık görevlilerinin de olduğu yüzlerce sivilin hayatını kaybettiği ve yaralandığı kaydedilmiştir.¹⁹² Suriye’de hava saldırılarına en yoğun şekilde maruz kalan bölgelerin başında Hama, Halep ve İdlib illeri gelmektedir.¹⁹³ Aynı zamanda Suriye hava kuvvetlerince helikopterlerle sivil halkın yoğun olarak yaşadığı bölgelere atılan el yapımı bombaların ve varil bombalarının kullanımının savaş suçu oluşturduğunun altı çizilmektedir.¹⁹⁴ Ayrıca ülkede insani yardım kuruluşlarının ve Şam merkezli uluslararası sivil toplum kuruluşlarının bölgedeki sivillere ulaşmasının engellendiği ifade edilmektedir.¹⁹⁵

Bölgede meydana gelen çatışmalarda tarafların savaş suçu işledikleri ve sivillere yönelik saldırıların uluslararası hukuku ihlal ettiği yoğun bir gündem oluşturmaktadır.¹⁹⁶ Aynı durumun 2020 yılında da görüldüğü belirtilmektedir.¹⁹⁷ Bölgede aktivite gösteren terör örgütlerinin de el yapımı bombalar kullanarak savaş suçu işlediği görülmektedir. Uluslararası güçlerin bölgede sivil halkın zarar görmesini önlemek için gerekli tedbirleri almadığına da dikkat çekilmektedir.¹⁹⁸

Suriye’deki insan hakları durumu, işkence ve kötü muamele yasağına yönelik olaylar, sosyal ve politik gelişmeler ve diğer tespitler yukarıda açıklanmıştır. Bu tespitler, ülkemizden sınır dışı edilip Suriye’ye gönderilecek olan yabancıların işkence ve kötü muamele riski ile karşı karşıya kalacağına yönelik endişelerin oluşmasına neden olmaktadır. Yapılan tüm incelemeler neticesinde Suriye’nin güvenlik durumu açısından gerek sınır dışı işlemlerinin tesisi aşamasında gerekse de sınır dışı işlemlerine karşı açılan davalarda yetkili

¹⁸⁸ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 56.

¹⁸⁹ Uluslararası Af Örgütü, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da İnsan Hakları-2019", s. 6.

¹⁹⁰ Human Rights Watch, "World Report 2022-Events of 2021", s. 636.

¹⁹¹ UN General Assembly, Human Rights Council Forty-sixth session, 22 February–19 March 2021, s. 6, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_46_54_EN.pdf, (E.T: 05.02.2022).

¹⁹² Uluslararası Af Örgütü, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da İnsan Hakları-2019", s. 7.

¹⁹³ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 57.

¹⁹⁴ UN General Assembly, Human Rights Council Forty-sixth session, s.7.

¹⁹⁵ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 57.

¹⁹⁶ Uluslararası Af Örgütü, "2017/18 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", 2018, s. 30, <https://www.amnesty.org.tr/uploads/files/2017%e2%80%99den%202018%e2%80%99e%20D%c3%bcnyada%20c4%b0nsan%20Haklar%4%b1n%20Durumu.pdf>, (E.T: 16.02.2022).

¹⁹⁷ Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", s. 57.

¹⁹⁸ UN General Assembly, Human Rights Council Forty-sixth session, s. 7.

makamlarca hassas biçimde analiz yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Böylelikle Suriye özelinde geri gönderme yasağına ilişkin ihlallerin meydana gelmesi engellenebilecektir.

Suriye özelinde ihlallerin yalnızca devlet güçlerinden değil, paramiliter ve yarı paramiliter yapılardan da gelmesi muhtemeldir. Ülkedeki kaotik durum ve fiili egemenliğin farklı yapılarca bölüşülmüş olması durumu daha vahim bir noktaya getirmektedir. Bu nedenle sınır dışı işlemlerinde tüm hususların analitik bir bakışla ele alınması zorunluluk arz etmektedir.

YUKK'un 54'üncü maddesinde sayılan nedenlerin gerçekleşmesi durumunda yapılan herhangi bir sınır dışı işleminin, esasa veya usule aykırılık sebebiyle hukuka aykırılığı yargı makamları önünde ileri sürülebilecektir. Ancak ulusal yargı mekanizmalarında ve AİHM'de yargılaması yapılan ve sınır dışı edilme işlemine karşı açılan iptal davalarına ya da sınır dışı edilme nedeniyle temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasını içeren davalara özellikle **hakkında tahdit kodu konulan** yabancıların sınır dışı edilmesi işlemleri konu olmasından ötürü tahdit kodları hakkında detaylı açıklamalarda bulunulması yararlı olacaktır.

DEPARTURE 10:08
SEAT 15A
PASSENGER NAME SURNAME

FLIGHT UA310

JAMAICA Kingston
Caribbean

25.03.15 25
AMSTERDAM F-15

VISAS

MALAYSIA IMMIGRATION
Ipoh
24 MAR 2016
421D

SINGAPORE IMMIGRATION
INTERNATIONAL
11 OCT 2012
WSSM

IMMIGRATION CONTROL
LARNAKA
10 MAR 2015
CYPRUS
3-DEPARTURE

07 01 14 51
PARIS CHARLES DE GAULLE
C-2F

IMMIGRATION OFFICER
(1959)
05 AUG 2014
QUITC AIRPORT

V

TAHDİT KODLARI

VI. TAHDİT KODLARI

Ülkemize her yıl artan sayıda yabancı farklı nedenlerle giriş yapmaktadır. Ancak, uluslararası güvenlik açısından tehdit oluşturmak, milli güvenlik ve kamu düzeni açısından tehdit oluşturmak, vize/çalışma/ikamet iznini ihlal etmek veya bazı suçlardan dolayı sınır dışı edilmek gibi birtakım nedenlerle yabancıların bir kısmı hakkında giriş yasağı uygulanabilmektedir. Söz konusu giriş yasağı, ülke dışındaki yabancıların ülkeye girişlerinin engellenmesini, ülke sınırları içerisinde bulunan yabancıların ise sınır dışı edilmesini kapsamaktadır. Yukarıda sayılan nedenlerle sınır dışı işleminin tesis edilmesi, devletin kamusal koruma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

YUKK'un "*Türkiye'ye giriş yasağı*" başlıklı 9'uncu maddesinde Göç İdaresi Başkanlığı'nın gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alarak, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesinde sakınca görülen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabileceği ifade edilmektedir. İlgili madde kapsamında Türkiye'den sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'ye girişi ise Göç İdaresi Başkanlığı veya valilikler tarafından yasaklanmaktadır. Türkiye'ye giriş yasağının süresi en fazla beş yıl olup, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması hâlinde bu süre Göç İdaresi Başkanlığınca en fazla on yıl daha uzatılabilmektedir. Aynı düzenleme doğrultusunda kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı nedeniyle Göç İdaresi Başkanlığınca; idari para cezaları ve kamu alacakları nedeniyle ise valiliklerce yabancıların ülkeye kabulünün ön izin şartına bağlanabileceği belirtilmektedir.

Ayrıca ülkemize giriş yapmak isteyen bazı yabancılarla YUKK'un 15'inci maddesi kapsamında vize verilmemektedir. Bu hüküm kapsamında değerlendirilen yabancılar; *'talep ettikleri vize süresinden en az altmış gün daha uzun süreli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar, Türkiye'ye girişleri yasaklı olanlar, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından sakıncalı görülenler, kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilen hastalıklardan birini taşıyanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalar uyarınca, suçluların geri verilmesine esas olan suç veya suçlardan sanık olanlar ya da hükümlü bulunanlar, kalacağı süreyi kapsayan geçerli sağlık sigortası bulunmayanlar, Türkiye'ye giriş, Türkiye'den geçiş veya Türkiye'de kalış amacını haklı nedenlere dayandıramayanlar, kalacağı sürede, yeterli ve düzenli maddi imkâna sahip olmayanlar, vize ihlalinden veya önceki ikamet izninden doğan ya da 28/07/1953 tarihli ve 8469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a göre takip ve tahsil edilmesi gereken alacakları ödemeyi kabul etmeyenler veya TCK'ya göre takip edilen borç ve cezalarını ödemeyi kabul etmeyenler* olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁹

Bu açıklamalar kapsamında giriş yasakları ve ön izin kararlarını ifade eden "tahdit kodları" oluşturulmuştur.²⁰⁰ Hakkında tahdit kodu konulan yabancı, ilgili kod kapsamında birtakım kısıtlamalara tabi olmaktadır. YUKK'un 9'uncu maddesinin sekizinci fıkrasında Türkiye'ye giriş yasağına ilişkin usul ve esasların İçişleri Bakanlığınca belirleneceği öngörülmüştür. Nitekim özellikle ülkeye giriş yasağı açısından özel önem taşıyan tahdit kodlarına ilişkin esasları düzenleyen 2020/17 sayılı Tahdit Kodlarına İlişkin Genelge'nin yayımlanmış olması olumlu bir gelişme olarak kaydedilebilir.

¹⁹⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf> , (E.T. 08.06.2022).

²⁰⁰ **Tahdit Kodu Mağdurları Raporu**, s. 15-16.

Tahdit kodları, birtakım harfler ile 1-200 arası sayılardan müteşekkil kodlar olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁰¹ Tahdit kodlarına ilişkin veri girişleri, vize/ikamet/çalışma izni ihlali, kamu sağlığının tehdit edilmesi, uluslararası güvenlik veya kamu güvenliği açısından sakıncalı bir durumun ortaya çıkması, sahte bilgi ile giriş-çıkış yapılmak istenmesi, yasa dışı örgüt faaliyetleri, kaçakçılık suçları, milli güvenlik aleyhine faaliyetlerde bulunulması ve genel güvenlik gibi birtakım hallerde yapılmaktadır.

Yabancılar hakkında başka birtakım kodlarla da tahdit uygulaması yapılıyor olsa da sınır dışı işlemin den dolayı işkence ve kötü muamele yasağının ihlali konusunda daha çok güvenlik ve terör kaynaklı G-82²⁰² ve G-87²⁰³ kodları gündeme gelmektedir.²⁰⁴

Tahdit koduna dayanan sınır dışı işlemine karşı dava açılması durumunda tahdit kodunu koyan makam tarafından sınır dışı işlemi için iptal davasına bakan mahkemeye hangi somut veriye dayanılarak tahdit kodu konulduğu hususu hakkında bilgi verilmelidir. Böylelikle adil yargılanma hakkının bir unsuru olan sivil hakların eşitliği ilkesinin zedelenmesi engellenebilecektir. Zira yabancılara hangi somut gerekçe ile tahdit kodu konulduğu açıklanmadığı takdirde yeterli savunma yapma imkânı da olmayacaktır. Nitekim AİHM Muhammad ve Muhammad / Romanya kararında AİHS'e Ek 7 No'lu Protokol'ün 1'inci maddesinin birinci fıkrasının a bendi kapsamında yabancının hakkında alınan sınır dışı etme kararına karşı savlarını ileri sürebilmesi için ulusal makamların ilgilinin milli güvenliği tehlikeye düşürdüğü belirtilen maddi unsurları bilmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁰⁵ Yabancının söz konusu maddi unsurları bilmeden savunma hakkını kullanması veya sınır dışı edilmesine karşı makul sebepleri sunması mümkün olmayacaktır. Yanı sıra ulusal mahkemeler, sınır dışı kararını doğrulamak veya ortadan kaldırmak için delil toplamadığı takdirde başvuran, davanın incelenmesini sağlayamayacaktır.²⁰⁶

Hakkında tahdit kodu konulan yabancıların soyut birtakım iddialar neticesinde sınır dışı edilmesi, bu idari işlemin sebep unsurunda birtakım sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilecektir. Bu nedenle tahdit kodları konulurken objektif ve ispatlanmış hususlara dayanılması gerekmektedir. Bu anlamda, özellikle kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle konulan tahdit kodları açısından somut delillerin bulunması gerekmektedir. Tahdit kodlarının gerekçelerinden *kamu güvenliği* ve *kamu düzeni* yorumlanırken somut delillerin dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu noktada kamu güvenliği ve kamu düzeni ile temel hak ve özgürlükler arasında dengeli bir yaklaşımın esas alınması²⁰⁷ muhtemel insan hakları ihlallerini önleyecektir.

Tahdit kodu konulurken esas alınan bilgiler, ulusal kamu makamlarının sağladığı bilgiler olabildiği gibi yabancının vatandaşı olduğu ülkenin verdiği istihbarat bilgileri de olabilmektedir.²⁰⁸ Belirli bir ülkeden sığınma amacıyla ülkemize gelen yabancılar hakkında güvenlik kaynaklı tahdit kodu uygulamasının yalnızca menşe ülke istihbarat bilgilerine dayandırılması uluslararası koruma sistemi açısından olumsuz sonuçlar

²⁰¹ age. s. 16.

²⁰² Milli güvenlik aleyhine yapılan faaliyetler sebebiyle konulan bir tahdit kodudur.

²⁰³ Genel güvenlik sebebiyle konulan bir tahdit kodudur.

²⁰⁴ **Tahdit Kodu Mağdurları Raporu**, s. 19-20.

²⁰⁵ AİHM, 80982/12, 15 Ekim 2020 Tarihli *Muhammad ve Muhammad v. Romanya Kararı*.

²⁰⁶ AİHM, 1537/08, 02 Eylül 2010 Tarihli *Kaushal ve Diğerleri v. Bulgaristan Kararı*.

²⁰⁷ **İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2020 Yılı Raporu**, s. 23.

²⁰⁸ **Tahdit Kodu Mağdurları Raporu**, s. 19-20, 51.

ARRIVAL
DISPATCH

LOMBIA
014

MALAYSIA - IMMIGRATION
12 JUN 2015
A15D
4067

SINGAPORE
INTERNATIONAL
T & T
EBC 2015
PASS

PASSPORT

SYDNEY

tion(U.K.)

ALI
Tombouctou
Niamey
BURKINA FASO
Ouagadougou
BENIN
TOGO
NIGERIA
Kano
Abuja
Ogbomoso
Ibadan
Lagos
Porto-Novo
GHANA
Lome
Accra
CAMEROON
Malabo
Douala
Yaounde
EQUATORIAL GUINEA
Libreville
GABON
SAO TOME AND PRINCIPE
Sao Tome

doğurabilecek bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Yabancı hakkında istihbarat bilgisi paylaşılan ülke tarafından paylaşılan verilerin doğruluğunun imkanlar dahilinde teyit edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yabancı hakkında kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından riskli olduğu yönünde yapılan değerlendirmelerin, bilgiyi ileten ülkedeki siyasi konjonktürden kaynaklanma ve gerçeği yansıtmama ihtimali göz ardı edilmiş olacak ve hukuka aykırı birtakım kararlar alınmış olacaktır. Bu kapsamda sığınma hukukunda delillerin kaynağının güvenilirliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Milli güvenliğin korunması bakımından elde edilen bilgi ve belgelerin gizliliği özel önem taşımaktadır. Bundan ötürü yabancıların özellikle terör faaliyetleri ile ilgili olarak ve milli güvenliğin korunması amacı gözetilerek sınır dışı edilmesinde kamu makamlarının gizli nitelikteki tüm bilgi ve belgeleri yargı mercilerine sunması beklenemeyecektir. Ancak kamu makamlarının, soyut biçimde kişinin milli güvenlik bakımından tehlike oluşturduğu beyanıyla yetinmesi de yeterli değildir. Kamu makamlarının, mutlak olarak somut olayın şartları bağlamında kişinin milli güvenliği tehlikeye atacak nitelikteki faaliyetlerde bulunduğu yöneltik yeterli ve ciddi bilgileri yargı mercilerine sunması gerekmektedir.²⁰⁹

Tahdit kodlarının kaldırılması açısından da birtakım sorunların yaşandığı dile getirilmektedir. Bu kapsamda hakkında tahdit koduna ilişkin veri girişi yapılan yabancıların, tahdit kodu kaldırılmasına rağmen mezkur kod nedeniyle sınır dışı edildiği ifade edilmektedir.²¹⁰

²⁰⁹ AYM, 2018/6143, 16 Aralık 2020 Tarihli A.G. Kararı, § 53.

²¹⁰ **Tahdit Kodu Mağdurları Raporu**, s. 24.

VII

GENEL DEĞERLENDİRME VE
TAVSİYELER

VII. GENEL DEĞERLENDİRME VE TAVSİYELER

A. Genel Değerlendirme

Devletin egemenlik yetkisinin doğal sonuçlarından biri de yabancıların girişini, ikametini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkına sahip olmasıdır. Dolayısıyla, devletlerin vatandaşları terör tehditlerine karşı korumak amacıyla, kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehlike arz eden yabancıları sınır dışı etmesi mümkün hatta bazı durumlarda gereklidir. Bu kapsamda, devletlerin göç alanında bir takdir marjı söz konusu olmaktadır.

Devletlerin göç alanında sahip olduğu bu yetki, normatif düzenlemelerin yanında içtihatlar ve doktrin tarafından da kabul gören bir yaklaşımdır. AİHM'in, yerleşik içtihadında bu hususu sıklıkla vurguladığı görülmektedir. Ancak devletler, mezkur yetki dahilinde, keyfi davranmaktan kaçınmalı, anayasaya ve yasalara dayanmalı, hukuk devleti ilkesinin gereklerini yerine getirmeli ve insan haklarına yönelik ihlal oluşturacak işlemler tesis etmemelidir.

Bu açıdan bir kişinin hayatının ya da özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir ülkeye gönderilmesini yasaklayan ve uluslararası örf ve adet kuralı olarak kabul edilen *geri gönderme ilkesi*, işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirilmektedir. Yabancı sınır dışı edildiği durumda, gönderileceği ülkede ölüm cezası ile cezalandırılacaksa ya da işkence ve kötü muamele yasağına aykırı birtakım muamelelere maruz kalacaksa söz konusu sınır dışı işlemi insan hakları yönünden ihlale sebebiyet verecek, geri gönderme yasağına aykırılık meydana gelecektir. Gönderileceği ülkede AİHS'in 3'üncü maddesine aykırı bir muameleye maruz kalacağına ilişkin ciddi bir riskle karşı karşıya olduğuna inanmak için sağlam gerekçeler sunan yabancıların, ilgili ülkeye sınır dışı edilmesi geri gönderme yasağının ihlal edilmesi anlamına gelecektir.

Bu doğrultuda, bir yabancıların, mevzuatta belirtilen şartların gerçekleşmesi sebebiyle sınır dışı edilmesi gerektiği kanaati hâsıl olduğunda, sınır dışı işlemi gerçekleştiren ülke yetkililerince, yabancıların gönderileceği ülke hakkında detaylı bir araştırma yapıp ülkenin genel sosyo-ekonomik durumu ve ilgili yabancıların özel durumu birlikte incelenmelidir. İnceleme neticesinde varılan sonuç çerçevesinde sınır dışı işleminin tesis edilip edilmeyeceği saptanmalıdır. Menşe ülke bilgisi araştırılırken hükümet dışı kuruluşlar ve hükümet yetkililerince hazırlanan raporlardan faydalanılması yerinde olacaktır. Bu Raporda, menşe ülke bilgisinin araştırılması ve ilgili ülkelerin -Rapor tarihindeki- sosyo-politik durumlarının ortaya konulmasına dair örnekler mahiyetinde Afganistan İslam Cumhuriyeti, Irak Cumhuriyeti, Mısır Arap Cumhuriyeti ve Suriye Arap Cumhuriyeti ele alınmıştır.

Devletler takdir marjı kapsamında yabancıların sınır dışı edilmesinde tahdit kodlarını gerekçe olarak gösterebilmektedir. Ancak tahdit kodları, devletlerin takdir marjının sınırlarının belirlenmesinde potansiyel sorunlar barındıran bir konu olup, takdir marjı gereğinden fazla geniş tutulabilmektedir. Söz konusu geniş

takdir marjının belirsizlik oluşturmayacak şekilde uygulanması ve sahip olunan yetkilerin sınırlarının açık ve net şekilde belirlenmesi önem arz etmektedir.²¹¹

Yabancıların savunma haklarını tam olarak kullanabilmeleri bakımından, sınır dışı edilen kişiler kendilerine isnat edilen suçun somut unsurlarını bilmelidirler. Bu anlamda tahdit kodları konulması sebebiyle sınır dışı edilen yabancıların hak arama özgürlüklerinin tam olarak hayata geçirilebilmesi bakımından yabancılar hakkında hangi fiillerinden dolayı tahdit kodu veri girişi yapıldığı açıkça ifade edilmelidir.

Tahdit koduna ilişkin veri girişleri açısından hassas analizlerin yapılmasını gerektiren konulardan biri de ülkeler arası istihbarat alışverişidir. Söz konusu istihbarat alışverişi, uluslararası nitelik arz eden suçların etkin bir şekilde soruşturulması ve kovuşturulması bakımından oldukça yerinde bir uygulama olmakla birlikte, ülkemizde bulunan yabancı hakkında menşe ülkesi tarafından iletilen bilgilerin araştırılıp doğruluğu teyit edildikten sonra gerekli işlemlerin tesis edilmesi, muhtemel mağduriyetlerin önüne geçecektir.

Kurumumuz tarafından yapılan incelemeler neticesinde, her ne kadar devletlerin göç alanında takdir marjı geniş olsa da, insan haklarının takdir marjının doğal bir sınırını oluşturduğu ve takdir marjı kapsamındaki uygulamalarda ve sınır dışı işlemlerinde işkence ve kötü muamele yasağının ihlaline sebebiyet verebilecek durumların ortaya çıkabileceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi aşamasında geri göndermeme ilkesinin uygulanması bakımından uygulamadaki muhtemel sorunların önlenmesi gerektiği, tahdit kodlarının gereğinden fazla sübjektif unsurlar içerdiği, bu sübjektifliğin insan hakları açısından bir tehdit unsuru ortaya çıkardığı, sınır dışı işlemlerinde ortaya konulan gerekçelerin tespitinde daha objektif uygulamaların belirlenmesi gerektiği yönünde kanaat hasıl olmuştur. Bu çerçevede, aşağıdaki tavsiyelerin hayata geçirilmesinin yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

B. Tavsiyeler

Açıklanan gerekçeler ve temel ilkeler bağlamında, yabancıların tahdit kodlarına dayanılarak ya da tahdit kodu dışındaki sebeplerle işkence ve kötü muamele riski bulunan bir ülkeye sınır dışı edilmelerine ilişkin olarak;

1. Sınır dışı edilen yabancıların gönderildikleri ülkede işkence ve kötü muamele yasağına aykırı birtakım durumlarla karşılaşmasının önlenmesi ve hak arama özgürlüğünün hayata geçirilmesi amacıyla yeterli usuli güvenceyi sağlayacak tedbirlerin alınması,
2. Yabancıların sınır dışı edilmesinden önce, sınır dışı işlemlerini gerçekleştiren makamlarca yabancıların gönderileceği ülke hakkında yeterli ve detaylı bilgilerin toplanması,
3. Yargı mercilerinin sınır dışı işlemlerine ilişkin yeterli ve doğru bilgiye erişimlerinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması,

²¹¹ İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2020 Yılı Raporu, s. 23.

4. Sınır dışı kararlarının gizli bilgilere dayanılarak alınması halinde, sınır dışı kararlarına itiraz başvurularını inceleyen idare mahkemelerinin, söz konusu gizli bilgilere erişimi önündeki engellerin milli güvenliğin korunması ilkesine halel gelmeyecek şekilde kaldırılması,
5. Sınır dışı kararlarında ve bu kararlara yapılan itirazları inceleyen idare mahkemelerinin kararlarında milli güvenliğin korunması ilkesinden taviz verilmeden, tatmin edici, açık ve net gerekçelere yer verilmesi,
6. YUKK'un 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, sınır dışı kararına karşı itiraz süresinin hak temelli yaklaşım gözetilerek yeniden düzenlenmesi,²¹²
7. Türkiye'den sınır dışı edilen yabancıların durumunun, sınır dışı işlemi sonrasında takip edilmesi, işkence ve kötü muameleye uğrayıp uğramadıklarının araştırılması,
8. Yabancı ülkelerden alınan ve tahdit kodu konulurken gerekçe olarak kullanılan istihbari verilerin doğruluğunun teyidinde azami özen gösterilmesi, tahdit kodlarının somut birtakım delillere dayanırılmasına önem verilmesi,
9. Yabancılar hakkında konulan tahdit kodlarının kaldırılmasına rağmen, sınır dışı işlemlerinin tesis edilmesinin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması

hususları tavsiye olunmaktadır.

²¹² YUKK'un 53'üncü maddesinin üçüncü fıkrası şu şekildedir: "Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez."

KAYNAKÇA

I. Kitap ve Makaleler

Anayurt, Ömer, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavramı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12/1, 2008, s. 421-460.

EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Irak: Güvenlik Durumu, Menşe Ülke Bilgisi Raporu, Ekim 2020.

Efe, Salih / Ulusoy, Orçun, "117 Soruda Mülteci Hakları", İnsan Hakları Gündemi Derneği, 2013.

Ekşi, Nuray, **Mahkeme Kararları Işığında Suçluların İltica Sistemi Dışında Bırakılması**, İstanbul, Beta Yayınları, 2017.

Er, Cüneyd, "İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi", **TBB Dergisi**, S. 60, 2005.

Gökcan, Hasan Tahsin, "Bireysel Başvuruda İkincillik İlkesi ve Denetim Yetkisinin Sınırları Sorunu", **TBB Dergisi**, S. 135, 2018.

Korkut, Levent, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Ege-men Yetkisine Etkisi: Türkiye Örneği", **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2008.

Mansour, Renad, The Sunni Predicament in Iraq, Carnegie Endowment for International Peace, Mart 2016.

Mutaf, Hasan, **Kötü Muamele Yasağının Kapsamı ve İkincillik İlkesi**, Anayasa Yargısı, C. 37, S. 1, 2020.

Özkerim Güner, Neslihan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü", **Göç Araştırmaları Dergisi The Journal Of Migration Studies**, C. 2, S. 2, Temmuz-Aralık 2016.

Pazarıcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 16. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2017.

Reidy, Aisling, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları El Kitapları, S. 6.

Sur, Melda, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 12. bs., İstanbul, Beta Yayınları, 2018.

Uluslararası Göç Örgütü, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Ed. Bülent Çiçekli, S. 18, 2009.

Wallace, David, Amy McCarthy, and Shane R. Reeves. "Trying to make sense of the senseless: classifying the syrian war under the law of armed conflict." Mich. St. Int'l L. Rev. 25 (2017): 555, <https://core.ac.uk/download/pdf/228478286.pdf> (E.T: 09.02.2022).

Yazar, Ertuğrul, **İnsan Hakları Bağlamında Avrupa'da Yabancı Terörist Savaşçılar**, Adalet Yayınevi, 2021).

Yıldız, Abdulkadir, **Kötü Muamele İddialarının Etkili Soruşturulması Yükümlülüğüne İlişkin Türk Mahkeme Kararları Kaynakçası**, Avrupa Konseyi, 2019.

II. Raporlar

ACCORD – Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation, Afghanistan, 30.08.2021, <https://www.ecoi.net/en/countries/afghanistan/featured-topics/general-security-situation-in-afghanistan/>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2013," <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/act500012014en.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2014," <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ACT5000012015ENGLISH.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2015," <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ACT5034872016ENGLISH.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2016," <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ACT5057402017ENGLISH.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Death Sentences and Executions 2017," <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/ACT5079552018ENGLISH.pdf>, (E.T: 05.02.2022).

CPT 2003-2004 Dönemi, **14. Genel Faaliyet Raporu.**

EASO – Avrupa Sığınma Destek Ofisi, Ülke Rehberliği: Irak; Rehberlik notu, Haziran 2019, https://euaa.europa.eu/sites/default/files/Country_Guidance_Iraq_2019.pdf (E.T: 04.02.2022).

Geneva Academy, The War Report 2018, Armed Conflict: Nearing The End, <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Syrian%20Armed%20Conflict%20Nearing%20The%20End.pdf>, (E.T: 04.02.2022).

Göçmenlerin ve Mültecilerin Sınır Dışı Edilmesinde Konuşulmayan Alan: **Tahdit Kodu Mağdurları Raporu**, Mazlumder, İstanbul, 2020, <https://drive.google.com/file/d/1Cay5e5hkHT5RQUf5HWtyl-L36I9ARm-Gh/view> (E.T: 07.07.2021).

Home Office, **Country Policy and Information Note, Irak: Sunni Arabs**, Version 3.0, Ocak 2021).

Human Rights Watch, "World Report 2019-Events of 2018", https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf, (E.T: 16.03.2022).

Human Rights Watch, "World Report 2020-Events of 2019", https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2020_0.pdf, (E.T: 25.02.2022).

Human Rights Watch, "World Report 2021-Events of 2020", https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2021/01/2021_hrw_world_report.pdf, (E.T: 25.02.2022).

Human Rights Watch, "World Report 2022-Events of 2021", https://www.hrw.org/sites/default/files/media_2022/01/World%20Report%202022%20web%20pdf_0.pdf, (E.T: 25.02.2022).

International Commission of Jurists, "Egypt's Judiciary: A Tool of Repression," Eylül 2016, <http://www.refworld.org/pdfid/586e71ea4.pdf>, (E.T: 03.06.2022).

Michael Meyer-Resende, "Egypt: In-depth Analysis of the Main Elements of the New Constitution," European Parliament Directorate General for External Policies of the Union, Policy Department, Nisan 2014, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT\(2014\)433846_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/433846/EXPO-AFET_NT(2014)433846_EN.pdf), (E.T: 05.02.2022).

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, **İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi 2020 Yılı Raporu**, s. 23, https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2022/02/1644846431.pdf, (E.T: 07.03.2022).

Uluslararası Af Örgütü, "2017/18 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", <https://www.amnesty.org.tr/uploads/files/2017%e2%80%99den%202018%e2%80%99e%20D%c3%bcnyada%20c4%b0n-san%20Haklar%c4%b1n%c4%b1n%20Durumu.pdf>, (E.T: 16.03.2022).

Uluslararası Af Örgütü, "2020/21 Raporu-Dünyada İnsan Haklarının Durumu", 2021, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/POL1032022021TURKISH.pdf>, (E.T: 14.03.2022).

Uluslararası Af Örgütü, "Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da İnsan Hakları-2019", , <https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/Rapor/Orta%20Dog%CC%86u%20ve%20Kuzey%20Afrika'da%201%CC%87n-san%20Haklar%C4%B1-Genel%20Bak%C4%B1s%CC%A7%202019.pdf>, (E.T: 16.03.2022).

UN General Assembly, Protocol Relating to the Status of Refugees, s.267. 31 January 1967, U.N.T.S. 606, <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html> (E.T: 04.02.2022).

UNAMA, Afghanistan - Protection of Civilians in Armed Conflict Midyear Update: 1 January to 30 June 2021, https://www.ecoi.net/en/file/local/2056652/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf, (E.T: 05.02.2022).

UNAMA, Afghanistan - Protection of Civilians in Armed Conflict, Annual Report 2020, February 2021, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/afghanistan_protection_of_civilians_report_2020.pdf (E.T: 09.02.2022).

UNAMA, Special Report: killing of human rights defenders, journalists and media workers in Afghanistan, 2018-2021, February 2021, https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_speci

al_report_killing_of_human_rights_defenders_and_journalists_in_afghanistan_2018-2021_february_2021).pdf (E.T: 09.02.2022).

UNHCR – UN High Commissioner for Refugees: International Protection Considerations with Regard to People Fleeing the Republic of Iraq, May 2019, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2007789/5cc-9b20c4.pdf> (E.T: 04.02.2022).

UNHCR, UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Iraq, 31.05.2012, HCR/EG/IRQ/12/03, <https://www.refworld.org/docid/4fc77d522.html> (E.T: 04.02.2022).

UNHCR, UNHCR Position on Returns to Iraq, 14.11.2016, <https://www.refworld.org/docid/58299e694.html> (E.T: 04.02.2022).

UN General Assembly, Human Rights Council Forty-sixth session, 22 February–19 March 2021, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/A_HRC_46_54_EN.pdf, (E.T: 05.02.2022).

III. Mevzuat

1982 Anayasası.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 26.09.2004, T.C. Resmi Gazete, 25611.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 04.04.2013, T.C. Resmi Gazete, 28615.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 20.04.2016, T.C. Resmi Gazete, 29690.

85 No'lu Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.

Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950.

Birleşmiş Milletler, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984.

Birleşmiş Milletler, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1976.

Birleşmiş Milletler, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951.

Geçici Koruma Yönetmeliği, 22/10/2014, T.C. Resmi Gazete, 29153.

TBMM, Mevzuat Bilgi Sistemi, <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/kanunmaddeleri?pkanunlar-no=260281&pkanunnumarasi=7196>, (E.T: 07.03.2022).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, 17/03/2016, T.C. Resmi Gazete, 29656.

IV. Mahkeme Kararları

AİHM, Abdolkhani ve Karimnia / Türkiye, 30471/08, 22.09.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120402> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Amerkhanov / Türkiye, 16026/12, 05.06.2018, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187639>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Babajanov / Türkiye, 49867/08, 10.05.2016, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165571>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Bolat / Rusya, 14139/03, 05.10.2006, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77268> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, De Souza Ribeiro/Fransa, 22689/07, 13.12.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-138843> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, F.G. / İsveç, 43611/11, 23.03.2016, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161829> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Gaefgen / Almanya, 22978/05, 01.06.2010, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111106> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Ilias ve Ahmed/Macaristan, 47287/15, 21.11.2019, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-198760> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, J.K. ve Diğerleri/ İsveç, 59166/12, 23.08.2016, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165442> (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Jasper / Birleşik Krallık, 27052/95, 16.02.2000, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58495>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Kaushal ve diğerleri / Bulgaristan, 1537/08, 02.09.2010, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100309>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, M. E. / Fransa, 50094/10, 06.06.2013, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120072>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Makhmudzhan Ergashev / Rusya, 49747/11, 16.10.2012, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113719>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Moghaddas / Türkiye, 46134/08, 15.02.2011, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-124017>, (E.T: 14.12.2021).

AİHM, Muhammad ve Muhammad/Romanya, 80982/12, 15.10.2020, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207885>, (E.T: 14.12.2021).

- AİHM, Nolan ve K. / Rusya, 2512/04, 12.02.2009, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91302>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Paposhvili / Belçika, 41738/10, 13.12.2016, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169662>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Regner / Çek Cumhuriyeti, 35289/11, 19.09.2017, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Saadi / İtalya, 37201/06, 28.02.2008, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119603>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Selmouni / Fransa, 25803/94, 28.07.1998, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58287>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Soering / Birleşik Krallık, A Serisi, 161, 07.07.1989, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Sufi ve Elmi / İngiltere, 8319/07, 28.06.2011, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105434>, (E.T: 14.12.2021).
- AİHM, Trabelsi / Belçika, 140/10, 04.09.2014, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155041>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, A.A. ve A.A., 2015/3941, 01.03.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/3941?BasvuruAdi=A.A.+ve+A.A.>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, A.G., 2018/6143, 16.12.2020, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6143?BasvuruAdi=A.G.>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, A.S., 2018/36105, 26.05.2021, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/36105?BasvuruNoYil=2018&KararTarihiBaslangic=26%2F05%2F2021&KararTarihiBitis=26%2F05%2F2021>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, Azizjon Hikmatov, 2015/18582, 10.05.2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/18582?BasvuruAdi=Azizjon+Hikmatov>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, Hekmatullah Kamalov ve diğerleri, 2017/5038, 15.09.2020, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/5038?BasvuruAdi=Hekmatullah+Kamalov>, (E.T: 14.12.2021).
- AYM, Yusuf Ahmed Abdelazım Elsayad, 2016/5604, 24.05.2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/5604?BasvuruAdi=Yusuf+Ahmed+Abdelaz%C4%B1m>, (E.T: 14.12.2021).

V. Diğer Kaynaklar

Al-Jazeera, Taliban'ın ortaya çıkışı ve gelişimi, 18.01.2014. <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/talibanin-ortaya-cikisi-ve-gelisimi>, (E.T: 05.02.2022).

Amnesty International, "Afghanistan: Taliban Responsible for Brutal Massacre of Hazara Men – New Investigation", Amnesty International, 19.08.2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/08/afghanistan-taliban-responsible-for-brutal-massacre-of-hazara-men-new-investigation/>, (E.T: 07.04.2022).

Anadolu Ajansı, "ABD denetimindeki Bagram Cezaevi'nde işkence gören mahkumlar kabus dolu günlerini anlattı", 21.09.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-denetimindeki-bagram-cezaevinde-iskence-goren-mahkumlar-kabus-dolu-gunlerini-anlatti/2370310>, (E.T: 06.04.2022).

Anadolu Ajansı, "BM: Afganistan'da mahkumlar işkence ve kötü muamele görüyor", 03.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-afganistanda-mahkumlar-iskence-ve-kotu-muamele-goruyor/2132916>, (E.T: 07.04.2022).

Anadolu Ajansı, "BM: Ukrayna'da en az 726 sivil öldü, 3 milyon 63 bin mülteci komşu ülkelere geçti", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-bm-ukraynada-en-az-726-sivil-oldu-3-milyon-63-bin-multeci-komsu-ulkelere-gecti/2537247>, (E.T: 16.03.2022).

Anadolu Ajansı, Irak'ta 2019'a hükümet karşıtı gösteriler damgasını vurdu, 25.12.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irakta-2019a-hukümet-karsiti-gosteriler-damgasini-vurdu-/1683472> (E.T: 04.02.2021).

Anadolu Ajansı, Irak'taki Haşdi Şabi milislerinin ihlallerle dolu sicili, 26.10.2016, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iraktaki-hasdi-sabi-milislerinin-ihlallerle-dolu-sicili-/672678> (E.T: 04.02.2022).

Anadolu Ajansı, İşkencenin fotoğraflarını anlattı, 31.07.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iskencenin-fotograflarini-anlatti/135412>, (E.T: 18.04.2022).

Anadolu Ajansı, Savaşın 10. yılında Suriye'de siyasi çözüm mümkün mü, 29.03.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/savasin-10-yilinda-suriye-de-siyasi-cozum-mumkun-mu/2191230>, (E.T: 04.02.2022).

Anadolu Ajansı, Suriye İnsan Hakları Ağı: Doğu Guta'daki kimyasal silah saldırısının sorumluları yargılansın, 21.08.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-insan-haklari-agi-dogu-gutadaki-kimyasal-silah-saldirisinin-sorumlulari-yargilansin/1561433> (E.T: 09.02.2022).

Anadolu Ajansı, Suriye'de 'çatışmasızlık bölgeleri' muhtırası yürürlükte, 05.05.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-catismasizlik-bolgeleri-muhtirasi-yururlukte/811904> (E.T: 09.02.2022).

Anadolu Ajansı, Suriye’de insanlık suçu yeni fotoğraflarla belgelendi, 22.05.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-insanlik-sucu-yeni-fotograflarla-belgelendi/157365>, (E.T: 18.04.2022);

Anadolu Ajansı, Suriye’deki işkencenin yeni fotoğrafları BM’ye sunuldu, 23.05.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-iskencenin-yeni-fotograflari-bmye-sunuldu/157307>, (E.T: 18.04.2022);

Anadolu Ajansı, Suriye’deki vahşetin fotoğrafları BMGK’da, 15.04.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-vahsetin-fotograflari-bmgkda/166832>, (E.T: 18.04.2022);

Anadolu Ajansı, “Taliban 2021’de yeniden Afganistan yönetimini ele geçirdi”, 24.12.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/taliban-2021de-yeniden-afganistan-yonetimini-ele-gecirdi/2456398>, (E.T: 07.04.2022).

Barr, Heather, “Tougher Steps Needed Against Afghanistan’s Taliban”, Human Rights Watch, 09.06.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/06/09/tougher-steps-needed-against-afghanistans-taliban>, (E.T: 13.06.2022).

BBC, Suriye’de savaşın 10 yılında 10 kritik dönüm noktası, 21.03.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56377932> (E.T: 04.02.2022).

BBC, “Taliban 10 günde Afganistan’da kontrolü nasıl sağladı?”, 17.08.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58242170>, (E.T: 07.04.2022).

BBC, Türkiye, Rusya ve İran, Suriye’de ‘çatışmasızlık bölgeleri’ mutabakatını imzaladı, 04.05.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39802814> (E.T: 09.02.2022).

CIA World Factbook, Afghanistan. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/> (E.T: 05.02.2022).

CIA World Factbook, Egypt. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/egypt/> (E.T: 05.02.2022).

CIA World Factbook, Iraq . <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/iraq/> (E.T: 04.02.2022).

CIA World Factbook, Syria. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/> (E.T: 04.02.2022).

Evrensel Gazetesi, “Afganistan’da Taliban gazetecilere işkence yaptı: Beni öldürecekler sandım”, 09.09.2021, <https://www.evrensel.net/haber/442289/afganistanda-taliban-gazetecilere-iskence-yapti-beni-ol-durecekler-sandim>, (E.T: 06.04.2022).

Göç İdaresi Başkanlığı, Geçici Koruma, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (E.T: 16.03.2022).

Göç İdaresi Başkanlığı, Menşe Ülke Bilgisi, <https://www.goc.gov.tr/mense-ulke-bilgisi5>, (E.T: 06.04.2022).

Göç İdaresi Başkanlığı, Merkezler, <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri33> (E.T: 28.10.2021).

Harvard University, ReliefWeb: Never Forget: Views on Peace and Justice Within Conflict-Affected Communities in Northern Iraq, Aralık 2019, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/neverforget_eng_2.pdf ,(E.T: 03.06.2022).

HRW, World Report 2019 - Afghanistan, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/afghanistan-73fcc> (E.T: 09.02.2022).

Hürriyet Gazetesi, "Afgan tercüman anlattı: Taliban'dan kan donduran işkence!", 29.12.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/afgan-tercuman-anlatti-talibandan-kan-donduran-iskence-41970794>, (E.T: 06.04.2022).

Irak Kadınları Korumayan Bir Yasa Işığında Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Konferansı, المؤتمر لمناهضة العنف ضد المرأة في ظل قانون لا يحمي النساء , Eylül 2020, <https://www.radionisaa.ps/article/16496/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D9%85%D8%A4%D8%AA%D9%85%D8%B1-%D9%84%D9%85%D9%86%D8%A7%D9%87%D8%B6%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9-D9%86%D9%81-%D8%B6%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B1%D8%A3%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%B8%D9%84-%D9%82%D8%A7%D9%86%D9%88%D9%86-%D9%84-%D8%A7-%D9%8A%D8%AD%D9%85%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%B3%D8%A7%D8%A1>, (E.T: 04.02.2022).

Irak: Toplu infaz dalgası durmalı, yargılamalar adil değil - BM uzmanları, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26526&LangID=E> (çevrimiçi) (E.T: 12.07.2021).

Irak'ta 2019'a hükümet karşıtı gösteriler damgasını vurdu <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-ta-2019a-hukumet-karsiti-gosteriler-damgasini-vurdu-1683472> (E.T: 04.02.2021).

Mazlumder temsilcileri ile Irak-Musul/Ninova doğumlu A.G. arasında gerçekleşen görüşmenin yer aldığı, 08.02.2022 tarihli tutanak.

Middle East Monitor, "Turkey's Erdogan: Muslim Brotherhood is ideological, not terrorist organisation," 17 Şubat 2017, <https://www.middleeastmonitor.com/20170217-turkeys-erdogan-muslim-brotherhood-is-ideological-not-terrorist-organisation/>, (E.T: 03.06.2022).

Minority Rights Group International, World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - Iraq, Mayıs 2018, "<https://www.refworld.org/docid/4954ce672.html%20>" <https://www.refworld.org/docid/4954ce672.html>, (E.T: 03.06.2022).

SNHR, At Least 14,227 Individuals, Including 177 Children and 62 Women, Killed as a Result of Torture in Syria, 27.06.2019, https://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/14227_individuals_have_died_due_to_torture_at_the_hands_of_the_main_parties_to_the_conflict_in_Syria_en.pdf (E.T: 09.02.2022).

TİHEK, 27.11.2020 tarih ve 1323 sayılı başvuru.

Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar, <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>, (E.T: 30.10.2021).

UNHCR, Afganistan'a Geri Dönüslere İlişkin UNHCR Pozisyonu, Mültecilerle Dayanışma Derneği, Ağustos 2021, s. 3, https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2021/08/UNHCR-Position-on>Returns-to-Afghanistan_Aug-2021_TR.pdf, (E.T: 13.06.2022).

UNHCR Türkiye, "Sosyal ve mali yardım", <https://help.unhcr.org/turkey/tr/social-economic-and-civil-matters/social-and-financial-assistance/>, (E.T: 08.03.2022).

Vatan Gazetesi, 03 Ocak 2020, Haşdi Şabi nedir, ne zaman kuruldu? <https://www.gazetevatan.com/gundem/hasdi-sabi-nedir-ne-zaman-kuruldu-1293687> (E.T: 04.02.2022).

World Atlas, "Largest Ethnic Groups In Syria", WorldAtlas, 07.06.2018, <https://www.worldatlas.com/articles/largest-ethnic-groups-in-syria.html>, (E.T: 15.04.2022).

Yeni Şafak, "Yeni Şafak Bagram Cezaevi'ne girdi: İşkence izleri duruyor", Yeni Şafak, 04.09.2021, <https://www.yenisafak.com/dunya/yeni-safak-bagram-cezaevine-girdi-iskence-izleri-duruyor-3690736>, (E.T: 06.04.2022).

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
Yüksel Cad. No: 23 | 06650 | Kızılay/ANKARA
Tel.: +90 312 422 78 00

www.tihék.gov.tr

